


KULTTUURIPOLITIIKAN TUTKIMUSKESKUS CUPORE

Cuporen työpapereita 19

Sakarias Sokka, Katja Oksanen-Särelä,
Ari Kurlin-Niiniaho, Nathalie Lefever, Aino Leppänen & Olli Jakonen

LUOVIEN ALOJEN KORONATUET VUOSINA 2020 JA 2021

Kohdennukset ja kokonaiskuva

7.6.2022

Cuporen työpapereita 19

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore

© Tekijät ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö 2022

ISBN 978-952-7200-70-4 (pdf)

ISSN 2343-2284 (pdf)

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ.....	7
1 JOHDANTO.....	10
2 TUTKIMUKSEN AINEISTOT JA ANALYYSIMENETELMÄT.....	14
2.1. Aineisto	14
2.2. Tarkastelukehys ja analyysimenetelmät.....	15
2.2.1. ESSnet-luokittelu yhteisenä kehyksenä.....	15
2.2.2. Kehämallin kokeilu.....	21
3 LUOVAT ALAT KULTTUURIPOLIITTISISSA KESKUSTELUISSA	23
3.1. Kulttuuriteollisuus immateriaalisen massakulttuurin kanavana	24
3.2. Kansantaloudellisen näkökulman korostuminen	26
3.3. Luovuus- ja innovaatiopuheen nousu.....	29
3.4. Lavea luova talous.....	30
3.5. Luovasta taloudesta luovaan alaan	33
3.6. Kohti itsensä työllistäjien osaamistaloutta?	35
4 COVID-19 KRIISITUKI-INSTRUMENTIT LUOVILLE ALOILLE	39
4.1. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala	40
4.1.1. OKM	40
4.1.2. Taiteen edistämiskeskus.....	43
4.1.3. Suomen elokuvasäätiö.....	46
4.2. Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonala.....	47
4.2.1. Business Finland.....	47
4.2.2. ELY-keskukset.....	49
4.3. Valtiokonttorin kustannustuki	50
5 KORONATUKIEN ALLOKOINTI LUOVILLE ALOILLE.....	52
5.1. Myöntösummat	52
5.2. Hallinnonaloittainen tarkastelu	53
5.2.1. Luovien alojen osuudet.....	54
5.2.2. Myöntöjen kohdentaminen ”taiteelliseen ytimeen” ja sen ympäriille	58
5.3. Tuen alueellinen jakautuminen	62
5.4. Yhteisöjen ja yksilöiden tuki.....	65
5.4.1. Eri hakijatyyppien osuudet	66
5.4.2. Uudet ja vanhat hakijat.....	67

5.4.3.	Vakiintuneet ja uuden tyyppiset toimijat koronatuen hakijoina ja saajina.....	70
6	VERTAILUKOHTANA RANSKA	73
6.1.	Tarkastelun kohdennus.....	73
6.2.	Tilanne ennen pandemiaa	74
6.3.	Koronatuki.....	75
6.3.1.	Kaikille toimialoille suunnatut tukijärjestelmät.....	76
6.3.2.	Alakohtaiset tukijärjestelmät.....	76
6.3.3.	Tekijänoikeusjärjestöjen tukijärjestelmät	77
6.3.4.	Työttömyysetuudet	77
6.4.	Havaintoja toimenpiteiden tehokkuudesta.....	79
6.5.	Päätelmiä	81
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET.....	83
	LÄHTEET	89

KUVIOT

Kuvio 1. ESSnet-kehysten 10 toimialaa ja 6 funktiota.....	16
Kuvio 2. Luovien alojen hakemukset ja päätökset (lkm) eri myöntäjätahoilla vuosina 2020–2021.....	52
Kuvio 3. Myöntösummat myöntäjätahoittain kulttuurialoille ja muille aloille (M€).	54
Kuvio 4. Myönnöt eri toimialoille myöntäjätahoittain (M€).	56
Kuvio 5. Eri alojen vuosina 2020 ja 2021 saama koronatuki yhteensä (M€).....	57
Kuvio 6. Mediaanimyöntösummat ESSnet-luokittain.....	58
Kuvio 7. Taiteen ja kulttuurin koronatuki (M €) vuosina 2020–2021 Throsby-luokittain.	59
Kuvio 8. Mediaanimyöntösummat Throsby-luokittain.....	60
Kuvio 9. Throsby-luokkien summat myöntäjätahoittain.	61
Kuvio 10. Myöntäjätahojen summat Throsby-luokittain.....	61
Kuvio 11. Eri alueille vuosina 2020–2021 myönnetty koronatuki ja kulttuurialojen osuus siinä.....	62
Kuvio 13. Myönteisen päätöksen saaneiden kulttuurialan hakemusten osuus alueittain.	65
Kuvio 14. Vanhojen ja uusien hakijoiden hakemusten alakohtaiset jakaumat OKM:n ja Taiken 2020–2021 koronatukihauissa.	68
Kuvio 15. Hylättyjen ja hyväksytyjen hakemusten osuudet vanhoista ja uusista hakijoista OKM:n ja Taiken 2020–2021 koronahauissa.....	69

TAULUKOT

Taulukko 1. Aineistomme jaottelu ESSNet-luokkiin ja luokkien sisältämät toimialaluokituksen (TOL) mukaiset numerokoodit aineistossa.	18
Taulukko 2. OKM:n vuosien 2020 ja 2021 korona-avustusten kohteet ja myönnöt euroina.....	43
Taulukko 3. Taiken jakama koronarahoitus vuosina 2020 ja 2021.	44
Taulukko 5. ELY-keskusten jakama koronarahoitus.	49
Taulukko 6. Eri tahojen myöntämä koronatuki vuosina 2020–2021 (M€).....	54
Taulukko 7. Vuosien 2020 ja 2021 myönnöt eri toimialoille myöntäjätahoittain (M €).	55

Taulukko 8. Eri myöntäjätahojen kulttuurialoille vuosina 2020–2021 myöntämien koronatuken summat alueittain (eurot ja prosenttiosuus).	63
Taulukko 9. Taiken koronatukea hakeneet ja vastaanottaneet yksittäiset hakijat hakijatyypeittäin.	66
Taulukko 10. ELY-keskuksilta koronatukea vastaanottaneet luovan alan toimijat hakijatyypeittäin.	66
Taulukko 11. Valtiokonttorilta koronatukea hakeneet ja vastaanottaneet luovan alan toimijat hakijatyypeittäin.....	67
Taulukko 13. Myöntöjen jakautuminen yhden tai useamman kerran myönteisen päätöksen saaneille y-tunnuksellisille hakijoille myöntäjätahoittain.	70

TIIVISTELMÄ

Tämä työpaperi on osa Cuporen tutkimushanketta, jossa on selvitetty valtion rahoitusta taiteelle ja kulttuurille. Hankkeen tavoitteena on tuottaa taiteen ja kulttuurin rahoitustietoa läpinäkyvästi ja helposti saataville sekä samalla kehittää julkisen kulttuurirahoituksen pitkäjänteistä seuranta- ja raportointia. Hankkeen aiempia tuloksia on julkaistu kahdessa työpaperissa (Jakonen ym. 2021a; 2021b) sekä Cuporen tietosivustolla. Työpaperissa tarkastellaan valtion koronatukia luoville aloille. Tarkasteluohjelmaksi käytämme EU:n tilastoviranomaisen EuroStatin ESSnet-loppuraportin (2012) kulttuurin toimialoja (*domains*) koskevaa luokittelua.

Kun otetaan huomioon vuoden 2022 osittain vielä jakamaton koronarahoitus, luovien alojen tukisumma nousee arviolta liki puoleen miljardiin euroon. Tarkempia alakohtaisia jakaumia tarkastelimme ryhmittelemällä eri kulttuurialoille vuosina 2020 ja 2021 opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan koronatuet sekä Business Finlandin, ELY-keskusten, ja Valtiokonttorin jakamat koronatuet. Tapahtumatakuu ja kuntien kautta yksityisyrityksille jaettu rahoitus jäi kuitenkin tämän tarkastelun ulkopuolelle.

Vuosien 2020 ja 2021 osalta työpaperin tiedot perustuvat yli 100 000 rahoituspäätökseen, joiden summa ylitti 2 miljardia euroa. Tästä kokonaisuudesta luoville aloille kohdennetuksi rahoitukseksi opetus- ja kulttuuriministeriön osuus oli 151,4 miljoonaa (sis. SES:n kautta jaettu rahoitus), Taiteen edistämiskeskuksen kautta jaettu rahoitus 79,2 miljoonaa euroa, Valtiokonttorin 77,5 tuki miljoonaa euroa, Business Finlandin 74,7 miljoonaa euroa, ja ELY-keskusten 26,9 miljoonaa euroa. Vuosina 2020 ja 2021 jaettujen summien lisäksi vuoden 2022 lisätalousarvioon sisältyy taiteelle ja kulttuurille suunnattua rahoitusta 62 miljoonaa euroa, joka jaetaan OKM:n ja Taiken koronatukihakujen kautta. Myös Valtiokonttori on avannut uusia hakuja vuoden 2022 aikana. Viidennen kustannustukien hakukierroksen päätökset on jo tehty keväällä. Niiden summa oli liki 80 miljoonaa euroa, josta edeltävien vuosien jakaumien perusteella voidaan olettaa noin kymmenyksen kohdentuneen luoville aloille. Näin luovien alojen koronatukien summa koostuu arviolta noin 480 miljoonaa euroa. Kustannustukien kuudennen hakukierroksen päätökset on vielä määrä julkistaa kesäkuun -22 taitteessa, mikä edelleen kasvattaa summaa hieman. Lisäksi summista puuttuvat tapahtumatakuut sekä kuntien yksityisyrityksien tuki, joten voidaan perusteellisesti arvioida luovien alojen koronarahoituksen nousevan liki puolta miljardia.

Eri ”luovista aloista” eniten tukea kohdennettiin esittäville taiteille. Esittävät taiteet olivat selvästi eniten tuettu luova ala niin OKM:n (99,6 M€), Taiken

(47,9 M€) kuin Valtiokonttorinkin (34,9 M€) vuosien 2020 ja 2021 päätöksissä. Esittävät taiteet olivat myös ELY-keskusten (5,8 M€) ja BF:n (14,3 M€) päätöksissä toiseksi eniten tuettu luokka. Esittävien taiteiden sisällä eniten tukea on kohdennettu musiikille. Käytettävissä olleen aineiston sisältämät tiedot eivät valitettavasti salli musiikin täsmällisten summien erittelyä kokonaisuudesta, sillä kaikissa päätöksissä ei ollut alatietaa riittävällä tarkkuudella erittelyn tekemiseksi. Silti pystymme toteamaan, että musiikin osuus on esittävien taiteiden sisällä suurin.

Kooltaan ”luoville aloille” myönnetyt tuet ovat tyypillisesti alle puolet muille kuin kulttuurin aloille myönnetystä tuesta. Eri aloja on kuitenkin myös tuettu erisuuruisin myönnöin. Mainosalan ja muuten melko niukasti tuetun arkkitehtuurin mediaanimyöntösummat ovat suurimpia, kun taas kulttuuriperinnön, kirjallisuuden, kuvataiteiden ja esittävien taiteiden myönnöt ovat pienimpiä.

Korona on vaikuttanut nopeasti taidealojen työttömyyden lisääntymiseen ja kulttuurialan yritysten liikevaihtoon. Kyse ei kuitenkaan ole vain pandemiaan aiheuttamista tilapäisistä ongelmista, vaan tilanne on tuonut myös esille ja kärjistänyt ratkaisua vaativia, olemassa oleviin rakenteisiin kytkeytyviä pitkäaikaisia ongelmia.

Koronatukia on myönnetty erilaisten rahoitusinstrumenttien ja organisaatioiden kautta ja sen kohteena ovat olleet niin perinteiset taiteen ja kulttuurin alat kuin myös laajemmin niin sanotut kulttuuri- ja luova teollisuus. Korona-avustuksia hakeneen ja saaneen toimijakentän kartoituksella työpaperissa luodaan samalla kuvaa taiteen, kulttuurin, ja ”luovien alojen” toimijakentistä ja niiden tukemisesta.

OKM:n hallinnonalalla etenkin ministeriön itse myöntämien koronatukien osalta huomiota herättää niiden kohdentuminen valtaosiltaan OKM:n aiemminkin rahoittamille tahoille. Edunsaajien joukossa on muun muassa kansallisia laitoksia ja vos-laitoksia. Tässä on syy siihen, miksi eräissä koronan kuluessa tehdyissä analyysissä tukien kohdennuksia moitittiin: kun valmiiksi vahvoja toimijoita kiirehditettiin tukemaan koronaan perustuvalla lisärahoituksella, vapaalla kentällä toimivien itsensä työllistäjien ja freelancereiden katsottiin jääneen rahoituskatveeseen. Analyysin perusteella kritiikki ei ole täysin perusteetonta, joskin kulttuurin ja luovien alojen tukilinjauksia on tehty myös reagoiden koronan yksilötasolla viemiin toimeentulomahdollisuuksiin.

Koronatukien jako noudattaa vakiintuneita valtionhallinnon vastuita. Jakaumat vaikuttavat samalla noudattelevan sellaista käsitystä luovista aloista, jossa luovat alat ymmärretään eri hallinnonaloilla eri tavoin. Aineistomme perustella kulttuurialoja koskevan rekisteriaineiston luokittelut vaihtelevat valtionhallinnon sisällä sen mukaan, kuka rahoitusta myöntää. Yhtenäisempien luokittelujen

rakentaminen olisikin ensimmäinen askel kohti kokonaisvaltaisemman käsityksen luomista luovien alojen toimijakentästä.

Luovien alojen tukia ei koordinoita eri hallinnonalojen tunnistaman yhteisen käsitteellisen pohjan perusteella. Tukien myöntäjätahoilla on omat käytäntönsä ja käsityksensä siitä, miten, miksi, ja kenelle tukia jaetaan. Tiettyjen taiteenalojen ytimeistä näyttää vielä olevan matkaa BF:n ja ELY-keskusten yritystukien piiriin. Työpaperi sisältää myös vertailevan katsauksen Ranskan koronatoimiin. Siellä jo pitkään sovellettu lyhytaikaisten työsuhteiden piirissä esittävän taiteen alalla työskenteleviä koskeva *Intermittents du spectacle* -poikkeusjärjestely on mielenkiintoinen taiteilijoiden ja muiden luovilla aloilla työskentelevien työttömyysturvaongelmia ajatellen. Järjestelyn pohjalta tukitoimia kyettiin Ranskassa kohdentamaan niin tehokkaasti, että järjestelmän piirissä olevien tulonmenetykset jäivät varsin maltillisiksi.

Hankkeen ohjausryhmään ovat kuuluneet opetus- ja kulttuuriministeriöstä Petra Havu, Mira Kajantie, Leena Laaksonen, ja Esa Pirnes sekä Taiteen edistämiskeskuksesta Eva-Maria Hakola, Paula Karhunen, ja Esa Rantanen. Kiitämme ohjausryhmää sen hanketta koskeneista hyödyllisistä kommentteista tutkimuksen eri vaiheissa.

1 JOHDANTO

Koronapandemia on vaikuttanut merkittävästi taiteen ja kulttuurin alojen toimintaedellytyksiin Suomessa. Pandemian kuluessa vaikutukset ovat ulottuneet festivaali- ja tapahtumakentän lamaantumisesta yksittäisten taiteilijoiden työskentelymahdollisuuksien peruuntumisiin ja negatiivisiin vaikutuksiin kulttuurin kuluttajien parissa (esim. Ruusuvirta ym. 2021; Jakonen ym. 2020). Vuoden 2020 huhtikuussa OKM kohdensi kulttuurialoille kyselyn, jonka vastaajista puolet arvioi tilanteensa ”vaarantuneen olennaisesti”. Toukokuussa 2020 kunnat raportoivat koronan keskeyttäneen kuntien kulttuuritoiminnan monilta osin (Jakonen ym. 2020). Tilastokeskuksen mukaan korona vaikutti nopeasti taidealojen työttömyyden lisääntymiseen ja kulttuurialan yritysten liikevaihtoon (Tilastokeskus 2020a; 2020b). Koronapandemian aikana kootut tiedot ovat vahvistaneet sen vaikuttaneen merkittävästi nimenomaan taiteen ja kulttuurin aloilla. Samalla on tuotu esiin, ettei kyse ole vain pandemiaan aiheuttamista tilapäisistä ongelmista, vaan tilanne on tuonut myös esille ja kärjistänyt ratkaisua vaativia, olemassa oleviin rakenteisiin kytkeytyviä pitkäaikaisia ongelmia (Ruokolainen ym. 2022, 65).

Pandemian myötä on toteutettu suorien rahoitusmyöntöjen ohella monenlaisia politiikkatoimenpiteitä, kuten toiminnan rajoituksia ja sulkua. Selvityksessämme emme pyri erilaisten toimenpiteiden kattavaan käsittelyyn, vaan keskitymme valtion suoraan edunsaajille myöntämän koronarahoituksen tarkasteluun. Sen tarkoituksena on pelkistetysti ollut kompensoida koronan perusteella toimeenpantujen rajoitusten aiheuttamia ongelmia.

Valtio toteutti vuosien 2020 ja 2021 aikana useita eri rahoituskierroksia koronaviruksen aiheuttamassa poikkeustilanteessa. Tiedonkeruun ja tilastoaineiston käsittelyn aikataulujen vuoksi keskitymme tässä katsauksessa TEM:n ja OKM:n hallinnonalojen sekä Valtiokonttorin vuosina 2020 ja 2021 jakamaan rahoitukseen. Kuntien tuki yksityisyrityksille sekä tapahtumatakuu jäävät tiedonkeruustyistä ja tutkimuksen rajauksesta johtuen tarkastelun ulkopuolelle.

Uusia rahoitushakuja on avattu ja rahoituspäätöksiä tehty vielä talvella 2021–2022. Taiken 5. koronatukikierroksen haku avattiin vasta marraskuussa 2021 ja päätökset tehtiin kevättalvella 2022. Nämä päätökset eivät enää ehtineet tämän tutkimuksen varsinaiseen aineistoon. Vuoden 2022 lisätalousarvioesityksissä kohdistettiin lisäksi OKM:n ja Taiken jaettavaksi uutta taiteen ja kulttuurin koronarahoitusta. Nämä haut ovat olleet auki ja päätöksiä on tehty kevään 2022 aikana. Viittamme niiden mittakaavaan muutamien paikoin tekstissä, mutta ne eivät luonnollisesti sisälly esimerkiksi tämän raportin sisältämiin kuvioihin tai

taulukoihin. Sama koskee valtiokonttorin vuoden 2022 aikana myöntämiä kustannuksia: viidennen hakukierroksen päätökset on tehty kevään 2022 aikana. Myöntöjen kokonaissumma tunnetaan, mutta tämän tutkimuksen puitteissa ei ole ollut mahdollista luokitella niitä käyttämäämme analyysikehikkoon. Myös kustannustukien kuudes hakukierros on avattu ja päättyy toukokuun 2022 lopussa. Kaikkien valtion myöntämien koronatukien lopullinen mittakaava ja kohdennukset taiteen ja kulttuurin eri toimialoille jäävät siis edelleen hieman auki, vaikka tästä työpaperista melko kattavan yleiskuvan jo saakin.

Työpaperimme avaa myös näkymää siihen, miten olemassa olevien järjestelmien kautta on kyetty reagoimaan kriisin esiin nostamiin ongelmiin. Poikkeusoloihin reagoiminen tuo näkyväksi hallinnon vakiintuneita käytäntöjä. Koronan aikaisia toimia käsitellessä tarkasteluissa olemassa olevat tukimuodot on nähty osin kykenemättömiksi vastaamaan kentän moninaisuuteen, ja järjestelmän sisäisten rajoitusten on tulkittu estäneen nopeaa reagointia yllättävissä tilanteissa (Saari 2021, 12; ks. myös Jakonen ym. 2020). Pandemia on tuonut näkyvästi esiin taiteen, kulttuurin ja laajemmin ns. luovien alojen toimialoihin liittyviä politiikkavastuita eri ministeriöiden ja toimijoiden välillä. Esimerkiksi taide- ja taiteilijapoliittisen työryhmän (OKM 2018) esityksissä todettiin, ettei TEM:n ja OKM:n hallinnonaloilta myönnettävän rahoituksen väliin tulisi jäädä katvealueita normaalioloissakaan. Tavoitteenamme onkin tuoda lisätietoa myös siitä, miten valtionhallinto on kyennyt kriisin kuluessa toteuttamaan hallinnonalojen välisessä yhteistyössä luovien alojen erityispiirteet huomioon ottavia rahoitusmahdollisuuksia.

Valtionhallinnon valmiuksia analysoitaessa tarkastelemme myös valtionavustuksien ja valtion apurahojen jakokäytäntöjen joustavuutta. Kriisiaikana hakukriteerien avartaminen on tuonut esiin normaalioloissa kulttuuripolitiikan tukijärjestelmistä riippumatta toimivia hakijoita; esimerkiksi Taiken koronatuet ovat keränneet virastolle uusia hakijaryhmiä (esim. tuottajat tai esitystekniikan ammattilaiset), oletettavasti myös OKM:n kulttuuriyhteisötuet ja muiden tahojen jakamat tukimuodot. Muun muassa näihin erilaisten toimijoiden rahoitusosuuksiin käsillä oleva tutkimus tuo lisätietoa. Selvitykseen sisältyy myös kansainvälinen vertailu tiettyihin Ranskassa toteutettuihin tukitoimiin.

Koronatukia on myönnetty erilaisten rahoitusinstrumenttien ja organisaatioiden kautta ja sen kohteena ovat olleet niin perinteiset taiteen ja kulttuurin alat kuin myös laajemmin niin sanotut kulttuuri- ja luova teollisuus. Korona-avustuksia hakeneen ja saaneen toimijakentän kartoituksella luomme samalla kuvaa taiteen, kulttuurin, ja ”kulttuuriteollisuuden” sekä ”luovien alojen” toimijakentistä.

Tässä raportissa kuvaamme aineistoomme lukeutuvien valtion koronatukien jakaajat, jakokanavat ja kohdennukset. Hakuilmoituksissa esitetyt kriteerit yhdessä tehtyjen päätösten kanssa kuvaavat millaisina taiteen, kulttuurin ja ns. luovien alojen toimijakentät valtionhallinnossa tunnustetaan (vrt. *EU Parliament CULT Committee*, 2021⁷). Selvitämme aineiston sallimissa rajoissa tukea hakaneet ja saaneet taiteen, kulttuurin (tai laajemmin ”luovien alojen”) tahot, sekä toimijoiden edustamat kulttuurin alueet. Näin ollen tämä työpaperi auttaa ymmärtämään, kuinka luovat alat on ymmärretty, ja myös jääkö tukijärjestelmän (tai sen osien) ulkopuolelle toimijoita ja katvealueita, joita järjestelmä ei kykene tunnistamaan tai tukemaan tarkoituksenmukaisella tavalla.

Koronan aikana julkaistuissa selvityksissä on todettu, että vaikka henkilö- ja yritystoimijat ovat kärsineet tilanteesta suurempia julkisesti rahoitettuja laitoksia enemmän (esim. VN 2021, 10), julkinen tuki on painottunut organisaatioiden tukeen yksilöiden sijaan (Saari 2021). Yksittäisten taiteilijoiden toimeentulossa taiteellinen toiminta usein liittyy erityyppisiin työskentelyn muotoihin, mukaan lukien erilaiset yrittäjyyden muodot, joita sovelletaan käytännössä kaikilla taiteen aloilla (esim. Piispa ym. 2015; Rensujeff 2015; Pyykkönen, Sokka & Kurlin-Niiniahho 2021). Selvityksemme avaa siksi myös näkökulmia siihen, kuinka taiteen ja elinkeinotoiminnan limittyminen tunnustetaan koronatukia jakaneessa valtionavustusjärjestelmässä. Kuinka esimerkiksi hakuehdoissa on linjattu statukseltaan erilaisten hakijoiden mahdollisuuksista hakea tukea, ja kuinka eri rahoittajatahot tunnustavat eri taiteenalat ja toimintatavat?

Tarkemmat tutkimuskysymyksemme ovat:

- mitkä tahot ovat myöntäneet kulttuuritoiminnalle koronatukia?
- millaisia tukimuotoja on käytetty ja kehitetty?
- mitkä ovat tuen reunaehdot ja ketkä ovat voineet hakea avustuksia kussakin tukimuodossa?
- millaisille hakijoille ja kuinka paljon avustuksia on kohdistettu?
- mille aloille ja toimijatyypeille avustusmyönnöt kohdistuvat?
- minkä tyyppiset toimijat / mitkä alat ovat mahdollisesti jääneet katveeseen tukitoimissa?
- millainen kuva ”luovista aloista” ja niiden tukitoimista aineiston perusteella syntyy?

- mitä avustustoimien perusteella voidaan sanoa taiteen ja luovien alojen tukemispolitiikasta ja sen toteuttamisen vastuista ja koordinaatiosta?

2 TUTKIMUKSEN AINEISTOT JA ANALYYSIMENETELMÄT

2.1. Aineisto

Tarkastelemme useiden valtion rahoitusta myöntävien tahojen koronatukimuotoja taiteelle, kulttuurille sekä yleisemmin luoville aloille. Tutkimuksen aineistona käytämme koronatukien hakemus- ja myöntötilastoja ja hakuilmoituksia. Luovia aloja kehystääksemme luomme katsauksen myös valtiopäivillä aiheesta käytyihin keskusteluihin. Lisäksi Ranskassa toteutuvia koronatoimia koskevassa luvussa käytetään ranskalaisia seurantaraportteja ja muita julkaisuja.

Tutkimusasetelmaamme olemme pohjustaneet koronan aikaisia toimia koskevien aiempien selvitysten avulla. Koronan vaikutuksista on kerätty tietoa esimerkiksi OKM:n kokoamissa raporteissa (VN 2020a; 2020b; 2021). Yksittäisten taiteenalojen tilannetta on raportoitu myös taiteenalojen tiedotuskeskusten toteuttamissa alakohtaisissa tarkasteluissa, osittain OKM:n keräämiä tietoja taiteenaloilta hyödyntäen (esim. FRAME 2020; 2021a; 2021b; Music Finland 2020a; 2020b; 2020c; 2021a; 2021b; 2021c; TINFO 2020a; 2020b; 2020c; 2021). Myös muut tahot (esim. KULTA – ks. Saari 2021; Taideyliopisto 2022) ovat koonneet koronan vaikutuksia kuvaavaa tietoa.

Rahoituspäätöksiä koskeva aineistomme kattaa vuosina 2020 ja 2021 myönnetyt koronatuet OKM:n hallinnonalalla (suoraan ministeriön kautta, TAIKE:n kautta ja SES:n kautta myönnetty rahoitus), TEM:n hallinnonalalla (BF:n kautta myönnetyt avustukset liiketoiminnalle häiriötilanteessa ja ELY-keskusten jakamat koronatuet yksityishenkilöille koronatuen aiheuttamassa poikkeustilanteessa), sekä Valtiokonttorin myöntämät kustannustuet. Rahoituspäätöksiä koskeneen aineiston olemme joko saaneet suoraan rahoituksen kanavoinnista vastaavalta taholta (esim. OKM:n ja Taiken Salama-raportit) tai kun se on ollut avoimesti saatavilla, ladanneet sen suoraan rahoittajan sivuilta. Hakuilmoitusaineiston olemme koonneet suoraan mainittujen tahojen julkaisemista hakuilmoituksista.

Tavoitteemme oli saada aineistoksi myös kuntien myöntämät yksityisyritysten koronatuet, mutta emme saaneet aineistoa Työ- ja elinkeinoministeriöstä lukeisista tietopyynnöistä huolimatta¹. Myöskään tapahtumatakuu ei lukeudu aineistoomme, sillä päätöksiä ei ollut saatavilla vielä syksyn ja loppuvuoden 2021

¹ Kunnat voivat hakea tuen myöntämiseen valtionavustusta työ- ja elinkeinoministeriöstä. Kunnan tehtävänä on käsitellä avustushakemukset ja tehdä sopimukset tuen myöntämisestä.

aikana, jolloin aineistoa koodattiin kulttuurille kohdennetun rahoituksen saamiseksi siitä kattavasti esiin. Toisekseen tapatumatakuu poikkeaa myöntölogiikaltaan selvityksen kattamasta aineistosta. Sen jakautumisen tarkastelu tämän selvityksen tapaan eri kulttuurialoille olisi oman jatkotutkimuksensa arvoinen kysymys.

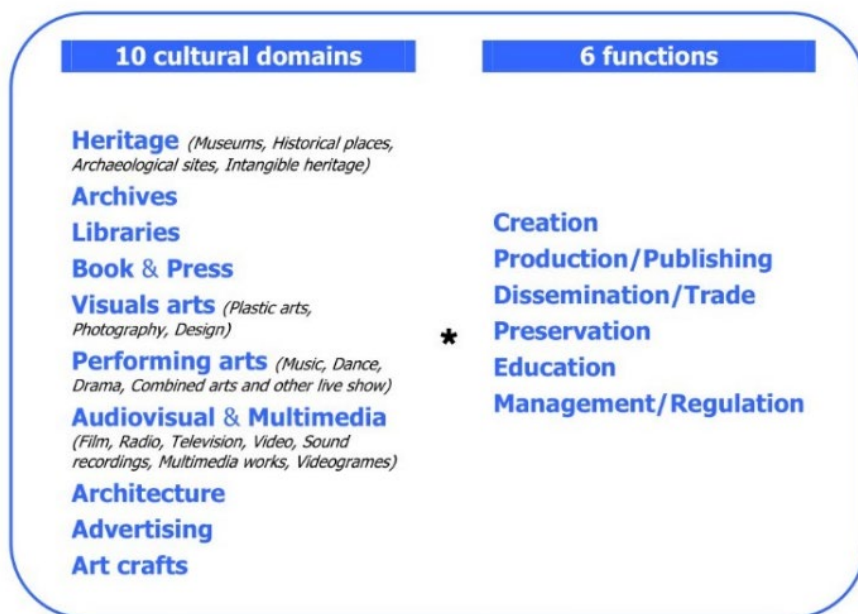
2.2. Tarkastelukehys ja analyysimenetelmät

2.2.1. ESSnet-luokittelu yhteisenä kehystenä

Tukien kokonaisuuden analysointi edellytti koko aineiston kattavaa uudelleen luokittelmista. Eri myöntäjätahojen käyttämät luokittelut ovat sellaisenaan liian epäyhtenäisiä vertailuun. Lisäsimme kaikkiin käytettävissämme olleisiin rahoitustietoihin uuden sarakkeen (ESSnet-luokka) saadaksemme esiin eri rahoittajatahojen kohdennukset eri kulttuurin aloille.

Aineiston luokittelussa ja analyysissa sovelsimme aiemmissa rahoitustarkasteluisamme (2021a, 2021b) käyttämäämme eurooppalaisen kulttuuritilastoinnin asiantuntijaryhmän (*The ESSnet-Culture final report 2012*) esittämää luokittelukehystä. Luokittelukehyksessä pyritään toimialajaotteluun täsmällisempään kulttuuritilastointiin, joka mahdollistaisi aiempaa paremmin myös eri alojen ja maiden välisen vertailun. ESSnet-luokittelukehys perustuu laajapohjaiseen eurooppalaiseen yhteistyöhön, jossa on otettu huomioon myös aiempien kulttuurin luokittelukehysten sisältö. Asiantuntijaryhmän raportissa mainitaan merkittävänä taustoittavina tekijöinä 1990-luvun lopulta 2000-luvun taitteeseen työskennellyt eurooppalaista kulttuuritilastointia pohjustanut asiantuntijaryhmä (*Leadership Group Culture – LEG-Culture*) sekä UNESCON piirissä tehty työ (*FSC / Unesco Framework for Cultural Statistics 2009.*) ESSnet-kehys jäsentyy kymmenen toimialan (*domains*) sekä niihin kytkeytyvien kuuden toimintamuodon (*functions*) mukaisesti.

Kuvio 1. ESSnet-kehysten 10 toimialaa ja 6 funktiota



Lähde: ESSnet 2012, 44.

Toimialaluokitusten (*domains*) osalta sovelsimme ESSnet -raportissa esitettyä luokittelua sellaisenaan muilta osin, mutta lisäsimme olemassa oleviin toimialoihin ylimääräisen luokan ”muu”. Siihen sijoittamiamme päätöksiä oli mahdollonta ryhmitellä vain tietyille kulttuurialalle. Tällaisia oli useilla myöntäjätahoilla – esimerkiksi Taiken hakemusluokka monitaide, OKM tuissa taiteen perusopetuksessa tapaukset, joissa taiteenala ei ilmene, ja muiden tukijatahojen tuissa selvittämättömät taiteenalat (esim. Tilastokeskuksen toimialaluokassa taiteellinen luominen ja tapaukset, joissa hakijan nimi puuttui aineistosta²), sekä monialaiset hakijat.

Aiemmissa (Jakonen ym. 2021a; 2021b) julkista kulttuurirahoitusta koskeneissa selvityksissämme käytimme alkuperäistä ESSnet -kehystä hieman supistettuna. Koska nyt tavoitteena on kattaa laajasti koronatukien kohdentumista ”luoville aloille” ja käsitellä edeltävien työpapereiden aineistoja laajemmin tukien edunsaajina myös erilaisia yritystoimijoita, päädyimme – ylimääräisen muu-luokan lisäämistä lukuun ottamatta – kokeilemaan ESSnet-raportissa (2012) esitettyä alkuperäistä kehystä sellaisenaan. Näin rahoitustiedot kattavat muun muassa mainonnan, joka lukeutuu ESSnet-kehyksessä kulttuuritoimitaloihin, ja vaikkapa

² Tältä osin puuttuvat tiedot koskivat etenkin Valtiokonttorin aineistoa.

vähittäiskauppaa harjoittavat toimijat (esimerkiksi valokuvaamot). Koodauksemme pohjalta avustusten saajista on joka tapauksessa mahdollista edelleen tarkastella muun muassa ns. kansallisia kulttuurilaitoksia, valtiosuutta (vos) saavia laitoksia sekä taiteen perusopetusta omina kokonaisuuksinaan.

Toisin kuin alkuperäisessä ESSnet-kehyksessä, emme erotelleet tarkastelussa kulttuuritoiminnan muotoja (*functions*), sillä niiden jäljittäminen ja kattava luokittelu olisi hyvin työlästä, ellei jopa mahdotonta, ilman täydentävää aineistonkeruuta. **Funktioiden erottelu ja luokittelu vaatisi erilaisia lisätarkasteluja sekä ryhmittelyiden tekemistä johdonmukaisesti koko aineistoille**, jotta tarkastelu ei vinoutuisi. **Tällaisia tietoja aineistossa ei ole valmiiksi merkittävänä. Tämä on nähdäksemme tärkeä havainto myös ajatellen tarvetta seurata ns. luovien toimialojen sisäistä skaalautumista** (ks. esim. TEM 2020a). Seuranta kehittäessä olisi nähdäksemme myös hyvä tunnistaa, että digitalisaation sekä luomisen ja levittämisen jatkuvasti kehittyvien uusien ratkaisujen myötä skaalahyödyt eivät koske vain yksittäisiä (esim. musiikki) taiteen ja kulttuurin aloja.

Edunsaajajaritysten ja -yhteisöjen toiminnan tunnistamisessa ja määrittämisessä käytimme aineiston sallimissa rajoissa Tilastokeskuksen taloudellista toimintaa kuvaavaa toimialaluokitusta (TOL 2008). Toimialaluokituksessa yritystoiminta jaetaan elinkeinohaaroihin ja nämä edelleen yhä pienempiin alaryhmiin. TOL 2008 perustuu EU:n toimialaluokitukseen NACE Rev.2 ([Euroopan yhteisön asetus \(EY N:o 1893/2006\)](#)). TOL 2008 -luokituksen 1–4-numerotasot ovat yhteneväiset kansainvälisen NACE Rev.2:n kanssa, mutta 5-numerotaso on kansallinen. Silloin kun se on ollut tiedossa, olemme käyttäneet tätä tarkinta 5-numerotasoa luokitellesamme tuenhakijoiden ja -saajien toimialaa.

Valtiokonttorin ja Business Finlandin aineistoista luokituksen 5-numerotaso löytyi valmiina. OKM:n ja ELY-keskusten aineistoissa saman luokitustason tietoa ei ollut valmiina, mutta saimme sen täydennettyä hakemalla y-tunnuksen avulla tuensaajan tiedot Patentti- ja rekisterihallituksen Yritys- ja yhteisötietojärjestelmästä (YTJ). Tiedot haettiin Avoindata.fi-palvelun avulla³. Käytettävissämme ollut Taiken aineisto ei sisältänyt TOL 2008-toimialaluokitusta tai y-tunnusta, joten siltä osin toimialatietoa ei analyysissämme ole mukana.

Alle on kuvattu (taulukko 1) eri myöntäjätahojen päätösrekistereistä niihin merkittyjen toimialaluokkien sijoittuminen ESSnet-kehukseen. Taulukko kuvaa vain käytössämme olleen aineiston jakaumia, eikä ryhmittelyjä ole sellaisenaan

³ Suomen Yritys- ja yhteisötietojärjestelmän (YTJ) avoimet tiedot CSV-tiedostona. <https://www.avoindata.fi/data/fi/dataset/yritykset>

tarkoitettu kopioitavaksi muualla käytettäväksi. Taulukko kuitenkin kuvaa kulttuurin eri muotojen monipuolisia kytköksiä eri toimialoihin ja myös sitä, kuinka samoilla TOL-koodeilla on merkitty eri kulttuurin aloille sijoittuvaa toimintaa. Kynnyksarvona taulukossa on käytetty tietyn TOL-koodin esiintymistä ESSNET-luokassa vähintään viisi kertaa aineistossa.

Toimialamerkintöjen ja kulttuurialojen suhteen tarkastelu paljasti myös, että toimialamerkintöjen käyttöä olisi syytä täsmentää. Eri rekistereissä samoille y-tunnuksille merkityt toimialat voivat poiketa toisistaan. Jopa saman rahoittajatahon rekistereissä toimialaluokat voivat ”hypätä” toimialalta toiselle, kun siirrytään 4-numerotasolta tarkemmalle tasolle 5.

Käynnissä oleva TOL-luokitusten uudistaminen toivottavasti tuo jatkossa selvyyttä ja tarkkuutta myös kulttuuritoimintojen sijoittamisessa toimialoille. Kulttuurisisällöt paremmin tunnistava viides luokittelutaso – ja sen täsmällinen kirjaaminen kaikkiin rahoituspäätöksiin – auttaisi yhtenäisemmän tietopohjan luomista ja käyttöä.

Taulukko 1. Aineistomme jaottelu ESSNet-luokkiin ja luokkien sisältämät toimialaluokituksen (TOL) mukaiset numerokoodit aineistossa.

Heritage		
Taiken taiteenala	OKM kulttuurin ala	Toimialaluokitus
-	Museot ja kulttuuriperintö	47791 Antiikkiliikkeet 68209 Muiden kiinteistöjen vuokraus ja hallinta 91020 Museoiden toiminta 91030 Historiallisten nähtävyyksien, rakennusten ja vastaavien kohteiden toiminta 94999 Muualla luokittelemattomat muut järjestöt
Archives		
Taiken taiteenala	OKM kulttuurin ala	Toimialaluokitus
-	Arkistot	-
Libraries		
Taiken taiteenala	OKM kulttuurin ala	Toimialaluokitus
-	Kirjastot	-
Book & Press		
Taiken taiteenala	OKM kulttuurin ala	Toimialaluokitus

Kirjallisuus	Kirjallisuus	18110 Sanomalehtien painaminen
Taidejournalismi	Kääntäminen	47610 Kirjojen vähittäiskauppa
		58130 Sanomalehtien kustantaminen
		58141 Paikallislehtien ja harvemmin ilmestyvien sanomalehtien kustantaminen
		58142 Aikakauslehtien kustantaminen
		58110 Kirjojen kustantaminen
		58190 Muu kustannustoiminta
		63910 Uutistoimistot
		90010 Esittävät taiteet
		90030 Taiteellinen luominen

Visual Arts

Taiken taiteenala	OKM kulttuurin ala	Toimialaluokitus
Kuvataide	Visuaaliset taiteet	47781 Taideliikkeet
Kuvitus & Sarjakuva	Muotoilu	47782 Valokuvausalan vähittäiskauppa
Muotoilu		74101 Graafinen muotoilu
Valokuvataide		74102 Sisustussuunnittelu
		74109 Teollinen muotoilu ym.
		74201 Valokuvaamot ja muu kuvaustoiminta
		74202 Valokuvien kehittäminen
		90010 Esittävät taiteet
		90020 Esittäviä taiteita palveleva toiminta
		90030 Taiteellinen luominen

Performing Arts

Taiken taiteenala	OKM kulttuurin ala	Toimialaluokitus
Musiikki	Esittävät taiteet	47595 Soittimien ja musiikkitarvikkeiden vähittäiskauppa
Näyttämötaide		47630 Musiikki- ja videotallenteiden vähittäiskauppa
Sirkustaide		56101 Ravintolat
Tanssitaide		59200 Äänitysstudiot; äänitteiden ja musiikin kustantaminen (musiikki)
		68209 Muiden kiinteistöjen vuokraus ja hallinta
		70220 Muu liikkeenjohdon konsultointi
		74901 Ohjelmatoimistot ja manageripalvelut
		85520 Taiteen ja musiikin koulutus
		85599 Muut koulutusta antavat yksiköt
		90010 Esittävät taiteet
		90020 Esittäviä taiteita palveleva toiminta
		90030 Taiteellinen luominen
		90040 Taidelaitosten toiminta
		93299 Muualla luokittelematon huvi- ja virkistystoiminta
		94999 Muualla luokittelemattomat muut järjestöt

Audiovisual & Multimedia

Taiken taiteenala	OKM kulttuurin ala	Toimialaluokitus
-------------------	--------------------	------------------

Elokuva Mediataide	Audiovisuaalinen kulttuuri	18200 Ääni-, kuva- ja atk-tallenteiden tuotanto 47630 Musiikki- ja videotallenteiden vähittäiskauppa 58210 Tietokonepelien kustantaminen 59110 Elokuviin, videoiden ja televisio-ohjelmien tuotanto 59120 Elokuviin, video- ja televisio-ohjelmien jälkituotanto 59130 Elokuviin, videoiden ja televisio-ohjelmien levitys 59140 Elokuviin esittäminen 59200 Äänitysstudiot; äänitteiden ja musiikin kustantaminen (äänisuunnittelu) 60100 Radio-ohjelmien tuottaminen ja lähettäminen 60201 Televisio-ohjelmien tuottaminen ja lähettäminen (pl. maksulliset tv-kanavat) 62010 Ohjelmistojen suunnittelu ja valmistus 77220 Videofilmien vuokraus 90010 Esittävät taiteet 90020 Esittäviä taiteita palveleva toiminta 90030 Taiteellinen luominen 94999 Muualla luokittelemattomat muut järjestöt
-----------------------	----------------------------	---

Architecture

Taiken taiteenala	OKM kulttuurin ala	Toimialaluokitus
Arkkitehtuuri	Arkkitehtuuri	71110 Arkkitehtipalvelut

Advertising

Taiken taiteenala	OKM kulttuurin ala	Toimialaluokitus
-	-	70210 Suhdetoiminta ja viestintä 70220 Muu liikkeenjohdon konsultointi 73111 Mainostoimistot 73112 Suora- ja ulkomainonta 73119 Muu mainospalvelu 73120 Mainostilan vuokraus ja myynti

Arts & Crafts

Taiken taiteenala	OKM kulttuurin ala	Toimialaluokitus
- (*)	Käsityö	23410 Keraamisten talous- ja koriste-esineiden valmistus 32110 Kolikoiden ja mitalien valmistus 32120 Jalokivikorujen ja muiden kultasepäntuotteiden valmistus 32130 Jäljitelmäkorujen ja muiden vastaavien tuotteiden valmistus 32200 Soitinten valmistus 74109 Teollinen muotoilu ym. 90020 Esittäviä taiteita palveleva toiminta 90030 Taiteellinen luominen 94999 Muualla luokittelemattomat muut järjestöt

Other Cultural Activities

Taiken taiteenala	OKM kulttuurin ala	Toimialaluokitus
-------------------	--------------------	------------------

Monitaide	Määrittelemättömät kultt.ala	Kulttuurialoille sijoitettavat toimijat, joiden osalta tarkempaa alaa ei ole kyetty määrittämään. Yleisimmät toimialaluokat: 70220 Muu liikkeenjohdon konsultointi 85520 Taiteen ja musiikin koulutus 90020 Esittäviä taiteita palveleva toiminta 90030 Taiteellinen luominen 90040 Taidelaitosten toiminta 82300 Messujen ja kongressien järjestäminen
-----------	------------------------------	---

(*) Taikella ei ole käytössä luokkaa ”käsityö” ja Taiken omissa ryhmittelyissä keraamikot, kultasepät ja korumuotoilijat kuuluvat muotoilun luokkaan.

2.2.2. Kehämallin kokeilu

Toimialaluokitusten lisäksi kokeilimme aineiston ryhmittelyä (soveltuvien osin) David Throsbyn kuvaaman kulttuurin ns. kehämallin kautta (ks. Throsby 2008b). Mallissa eri taiteen ja ns. luovan talouden osa-alueet ryhmitellään sen mukaan, kuinka lähelle taiteellisen luomisen ydintä niiden katsotaan sijoittuvan. Ytimeen (*core creative arts*) sijoittuvat kirjallisuus, musiikki, esittävät taiteet ja visuaaliset taiteet, ja ulommat kehät kuvaavat kulttuuriteollisuuden eri tasoja. Toiselle kehälle (*other core cultural industries*) sijoittuvat elokuva, museot, galleriat ja kirjastot sekä valokuvaus. Kolmannelle kehälle (*wider cultural industries*) asettuvat kulttuuriperintö, kustannustoiminta ja painettu media, televisio ja radio, äänitystoiminta sekä video- ja tietokonepelit. Uloimmalle kehälle mallissa sijoittuvat mainonta, arkkitehtuuri, muotoilu ja muoti (ns. *related industries*).

Aineistoa näin tarkasteltaessa kävi ilmeiseksi, että luokituksia on tarkoituksenmukaista tehdä paitsi taiteenalan, myös toiminnan luonteen perusteella⁴. On järkevää – ja kokeilumme perusteella myös mahdollista⁵ – erottaa selkeämmin ns. taiteelliseen ytimeen sijoittuva toiminta muusta ao. taiteenalaan kytkeytyvästä toiminnasta, ja saada myös ”toiminnalliselle ulkokehälle” asettuvan muun toiminnan mittakaava näkyviin. Tällaisessa tarkastelussa taiteellisessa ytimessä oleviin taiteenaloihin liittyvä toiminta, kuten palvelut, levittäminen tai vähittäiskauppa sijoitettiin eri kehille toiminnan luonteen ja tavoitteiden perusteella. Palvelutoiminnan (esim. ohjelmapalvelut) tai välittävän toiminnan, jossa saatetaan sisältöjä saataville (esim. elokuvien esittäminen) sijoitimme kolmannelle kehälle, johon kuuluu

⁴ “In the concentric circles model, downstream functions such as distribution are represented as distinct industries in their own right, incorporating original creative ideas produced in the core into their production processes as intermediate inputs” (Throsby 2008b, 150–151).

⁵ Käytännössä aineistojen luokittelua kuitenkin olisi kehitettävä, jotta tällainen toimialojen hahmottaminen todella olisi toteutettavissa järkevällä työpanoksella. Throsby-mallin mukaisessa ajattelussa on nähdäksemme kuitenkin potentiaalia luovien alojen seurannan parantamiseksi (vrt. luovien alojen tiekartan toimeenpano).

kustannus- ja levittämistoiminta. Taiteenaloihin liittyvän vähittäiskauppatoiminnan sijoitimme kehämallin uloimmalle kehälle. On huomattava, että tämänkaltaisen luokittelu ei ole täysin aukoton eikä myöskään kaikin osin yhtenäinen ESSnet-jäsentelyjen kanssa. Esimerkiksi muotoilu ja valokuvaus, jotka ESSnet -luokittelussa sijoittuvat osaksi visuaalista taidetta, asettuvat Throsbyn mallissa erillisinä aloina ytimen sijaan ulommille kehille. Tässä mielessä kokeilumme on kiinnostava myös suhteessa TEM:n johtamaan luovien alojen kehitystoimintaan, jossa ytimeen asetettavat alat nähdään toisesta suunnasta kuin Throsbyn kehämallissa: ”Yritystoimintaa tarkasteltaessa keskeisiksi luovien alojen toimialoiksi ovat nousseet avtuotanto, musiikki, muotoilu ja peliala” (TEM 2020a, 12).

Olemme luokitteluissa ottaneet huomioon myös rahoittajatahon painotukset, jolloin esimerkiksi Taiken myöntämä tuki valokuvaukselle on tulkittu kehämallin mukaisesti ensisijaisesti sisältönsä perusteella (Taiken myöntämä tuki on tyypillisesti nimenomaan taiteelliseen työskentelyyn), kun taas TEM:n myöntämä tuki asettuu todennäköisemmin ulommille kulttuuriteollisuuden kehille. Kuten edellä kuvasimme, toiminnan luonteen määrittelyssä auttoi myös aineistoon merkitty TOL-luokitus.⁶

Valtionavustusten seuranta ja arviointia helpottaisi hallinnonalat läpäisevästi käytettävä tapa luokitella yhteisesti sovittuja asioita. Kaikkiin rahoituspäätöksiä koskeviin rekistereihin olisi esimerkiksi hyvä merkitä yhteisesti sovitulla tavalla sekä toiminnan ala että – mikäli mahdollista – toiminnan luonne.

Kuvatuista rajoituksista huolimatta kehämalli tarjoaa tarkastelukehikon, jonka kautta on mahdollista päästä käsiksi tuetun taide- ja kulttuuritoiminnan ominaispiirteisiin laajemmalla tasolla kuin pelkillä TOL-luokituksilla tarkasteltuna. Lisäksi kehämallin kautta voidaan yleisluonteisesti tarkastella taiteellisen toiminnan ja ns. luovan talouden suhteellista osuutta myönnetyssä tuessa.

⁶ Olisikin hyvä, jos rahoituspäätöksiin merkittäisiin systemaattisesti läpi valtionhallinnon myös TOL-luokitus mahdollisimman yksityiskohtaisella tavalla (5-numerotaso).

3 LUOVAT ALAT KULTTUURIPOLIITTISISSA KESKUSTELUISSA

Merkittävä osuus tarkastelemastamme tuesta kohdistuu kulttuurituotteiden levittämisen, mainonnan, ja vähittäismyynnin toimintoihin; toisin sanoen taiteellisen ydintoiminnan ulkokehälle tai kokonaan sen ulkopuolelle (ks. Throsby 2008b). Osassa koronatuken hakuilmoituksia tuen laveaa kohdistamista kuvaamaan on käytetty termiä ”luovat alat”. Luoviin aloihin on alettu kiinnittää huomiota ”luovaa taloutta” koskeneen keskustelun innoittamana (ks. esim. Jakonen 2017). Valtionhallinnossa OKM ja TEM vastaavat luovien alojen tukemisesta. Molemmat ministeriöt ovat 2000-luvun alusta lähtien julkaisseet useita asiakirjoja ja arviointeja, jotka koskevat luovuuden edistämistä ja luovien alojen aiempaa laajempaa hyödyntämistä Suomen taloudessa (esim. Oksanen ym. 2018; Heiskanen 2015).

Luovat alat voidaan lukuisista raporteista ja hallinnollisista linjauksista huolimatta ymmärtää monin tavoin, eikä käsitteelle ole virkamiestiedonantojen perusteella käytössä hallinnon läpäisevää, vakiintunutta määritelmää. Esimerkiksi OKM:n Kulttuuripolitiikan strategia 2025 tavoittelee luovien alojen edistämistä, mutta samalla strategiassa todetaan, että ”[l]uovien alojen määrittely ei ole kovin vakiintunut” (OKM 2017). Myöskään TEM:n luovien alojen tiekartassa luovia aloja ei määritellä, vaan todetaan, että ”luovien alojen tarkka määrittely on hankalaa, koska luovat alat muuttuvat ja kehittyvät koko ajan” (TEM 2020a, 12).

Luovien alojen käsitteellinen kehitys kytkeytyy kulttuuriteollisuuden (*cultural industries*) ja luovan teollisuuden (*creative industries*) käsitteisiin, jotka levisivät julkisen kulttuuripolitiikan keskusteluissa 1980- ja 1990-lukujen kuluessa. Esimerkiksi 1980-luvun alussa valtioneuvoston kulttuuripoliittista selontekoa koskeissa eduskuntapuheenvuoroissa viitattiin jo melko usein kulttuuriteollisuuteen. Luovaan teollisuuteen tai luovaan alaan ei sen sijaan vielä tuossa vaiheessa viitattu, vaikka luova työ kyllä tunnistettiin kulttuurialoilla työskentelevien ammattilaisten työpanokseksi. (Ptk 91/1982 vp; ptk 93/1982 vp.) Seuraavissa alaluvuissa luomme tiiviin katsauksen siitä, kuinka tästä koronapandemian aikana uudelleen akuutiksi nousseesta teemasta on keskusteltu valtiopäivillä ja valtiopäiväkeskustelija pohjustaneissa dokumenteissa viimeisten vuosikymmenien aikana.⁷

⁷ Luonnollisesti valtiopäiviin kytketyn näkökulman lisäksi luovia aloja ovat määrittäneet myös muut keskustelut ja erilaiset tahot. Kansainväliset tutkimuskeskustelut ja konsulttipaperit, erilaiset luovien alojen kehittämisohjelmat, ja esimerkiksi EU-rahoitus ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, miten luovista aloista on Suomessa keskusteltu. Näihin on mahdotonta ja tarpeetontakin paineutua tämän työpaperin puitteissa.

3.1. Kulttuuriteollisuus immateriaalisen massakulttuurin kanavana

Kulttuuripoliittisessa keskustelussa suhtautumisella kaupalliseen kulttuurituotantoon on ollut varsin keskeinen sijansa Suomessa. 1960- ja 1970-luvuilla taiteen ja kulttuurin julkisen tuen edellytykseksi peräti muotoutui toiminnan epäkaupallinen luonne (esim. Kangas 2004, 26; ks. myös Kangas 1999). 1980-luvulla kulttuuriteollisuus rajattiinkin useimmiten joukkotiedonvälityksen kanavien kautta ja suhteessa niihin liittyviin kaupallisiin sisältöihin.

Suuri 80-luvun kulttuurikysymys on nopeasti laajentuvalla videoalueella. Miten vaalitaan tasoa ja kuka hallitsee markkinoita? ... kaupallinen jakelu on riistäyty-mässä valloilleen ja ylikansallinen roskaviihde saa jalansijaa. Vaihtoehdon saamiseksi on nopeasti kyettävä osoittamaan varoja kotimaiseen kulttuuriteollisuuteen. (Ed. Talvitie, ptk 91/1982 vp, 2326.)

Yhtäältä tiedämme, että sellainen kulttuuriteollisuus, joka perustuu ainoastaan vapaaseen kilpailuun, ei voi syvimältäään tyydyttää kansakunnan kulttuuritarvetta, koska se toimii taloudellisten periaatteiden mukaan ja menee siitä yli, missä aita on matalin. (Ed. Ronkainen, ptk 91/1982 vp, 2335.)

Yllä mainitun kaltaisia näkemyksiä kaupallisen kulttuuriteollisuuden turmiollisuudesta, ja myös tarpeesta kohdentaa julkista kulttuuripolitiikkaa sen vastavoimaksi, toisteltiin 1980-luvun alkupuolen valtiopäivillä (esim. ed. Astala, ptk 44/1984 vp, 993; ed. Ronkainen, ptk. 59/1984 vp, 1387).

Keskustelu ei kuitenkaan ollut vain epäkaupallisuuteen painottuvaa. Sitä käytiin myös luovan työn tekijöiden oikeudesta tekijänoikeustuloihin (esim. ed. Halonen, ptk. 93/1982 vp, 2409). Joissakin puheenvuoroissa luovasta, taiteellisesta työstä saatavat tekijänoikeustulot nimenomaan kytkettiin kulttuuriteollisuuden elinvoimaisuuteen. Opetusministeri Suonio ilmaisi yhteyden varsin selvästi Tekijänoikeuslain muutoksia koskeneessa keskustelussa vuonna 1985:

Tekijänoikeus edistää luovuutta, se varmistaa korvauksen henkisen työn tulosten käyttämisestä sekä työsuhteissa että erityisesti työsuhteiden ulkopuolella toimiville luoville tekijöille ja esittäville taiteilijoille. ... Kulttuuriteollisuuden taloudellisenä selkärankana tekijänoikeus osaltaan turvaa laajojen kulttuurityöntekijäryhmien olemassaoloa ja toimeentuloa. (Ptk. 112/1985 vp, 3762–3763).

Näin talouden elinvoima, kulttuuriteollisuus, ja taiteellinen työ liitettiin ajatuksellisesti yhteen – nykyisiä, samoja teemoja koskevia keskusteluja ajatellen varsin varhain.

1990-luvun mittaan tekijänoikeuden merkitys todettiin eduskunnassakin moneen kertaan tavalla, joka sopii Ilkka Heiskasen määritelmään luovista aloista

toimialoina, ”joiden lähde on yksilöllisessä luovuudessa, taidossa ja lahjakkuudessa ja joilla on potentiaalia vaurauden ja työpaikkojen synnyttämiseen luomalla ja hyödyntämällä immateriaalioikeuksia” (Heiskanen 2015, 112). Tällainen määrittely tuo luontevasti esiin luovia aloja koskevan kulttuuripolitiikan ja elinkeinopolitiikan keskinäisiä kytköksiä. 1960- ja 1970-luvuilla muovattu kulttuuripolitiikka alkoi jo joissakin 1980-luvun ja laajemmin 1990-luvun puheenvuoroissa asettua kiinnostavaan suhteeseen monin paikoin markkinoiden toimivuudesta elävien kulttuuritoimintojen edistämisen kanssa. 1990-luvun tutkimuksessa kulttuuripolitiikan katsottiin ottaneen tuolloin markkinat uudella tavalla huomioon (esim. Heiskanen 1994; Kangas 1999). Siirtymää markkinoiden rooliin uudella tavalla suhtautuviin kulttuuripoliittisiin linjauksiin dokumentoitiin myös asiakirjoissa (ks. KUPOLI-mietintö 1992).

1990-luvun alussa keskustelu kulttuuriteollisuudesta nivoutui myös suhtautumiseen ”Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen”. Esimerkiksi sivistysvaliokunta totesi ulkoasiainvaliokunnalle lausunnossaan asiaa koskeneesta valtioneuvoston selonteosta ”Suomen kaltaisen pienen maan ja suppean kielialueen olosuhteet”, joiden vuoksi ”tulisi turvata kotimaisen kustannus-, sanomalehti-, äänitetuotanto-, elokuvatuotanto- sekä yleisradio- ja muun radiotoiminnan tuotantoedellytykset.”

Sen vuoksi valiokunta edellyttää, että pyritään ratkaisuihin, jotka turvaavat tulevaisuudessakin kansallisen kulttuuriteollisuuden toimintamahdollisuudet ja kehittämisen suomalaisten enemmistöomistuksessa (SivL 2/1990 vp, 3).

Sanasta sanaan vastaavat perustelut kulkeutuivat ulkoasiainvaliokunnan omaan lausuntoon. Ulkoasiainvaliokunta korosti myös ”suomalaisen kulttuurin elinvoiman” turvaamista ja edellytti 1990-luvun kulttuurin kehittämissuunnitelman luomista (UaVM 7/1990 vp, 23, 68). Lausunnossa nostettiin esiin myös tekijänoikeudet, jolloin markkinoiden ja vientitulojen lisäksi mainittiin jälleen myös tekijänoikeuksien merkitys työntekijöille.

Tekijänoikeusjärjestelmää kehitettäessä ja sopimuksia solmittaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota suomalaisen kulttuurin vientiedellytysten parantamiseen. On myös tärkeää turvata luovien kulttuurityöntekijöiden hyvinvointi ja kulttuurielämän tuotantorakenteiden toiminnan jatkuvuus. ... tulee huolehtia siitä, että tekijänoikeuden haltijoiden ja teosten toisen käden hyödyntäjien edut ovat tasapainossa. (UaVM 7/1990 vp, 100.)

Valtiopäiväkeskusteluissa ei tuolloin juurikaan esitetty valiokuntien lausunnoista poikkeavia, tai niissä mainittuja kulttuuriteollisuuden rajoituksia laajentaneita puheenvuoroja (ptk. 75/1990 vp; ptk. 76/1990 vp). Keskustelu teemasta

jatkui seuraavana vuonna, jolloin valtioneuvosto antoi selontekonsa EY-jäsenyyden vaikutuksista Suomelle. Tässä yhteydessä ministeri Isohookana-Asunmaa toi esiin audiovisuaalisen sektorin yhtenä yhteisen politiikan painopistealueena ja rajasi ”elokuvan ja muun kulttuuriteollisuuden” valtiontuet yhdeksi ratkaisua vaativaksi kysymykseksi (ptk. 125/1991 vp, 4583–4584).

Vuonna 1993 käytiin sivistysvaliokunnan mietinnön perusteella keskustelua valtioneuvoston kulttuuripoliittisesta selonteosta. Edustaja Jörn Donner nosti puheenvuorossaan esiin sittemmin usein toistellun tavan tarkastella kulttuuria: ”Todettakoon kuitenkin, että kulttuurin ja kulttuuriteollisuuden bruttokansantuoteosuus on suurempi kuin maatalouden” (ptk. 104/1993 vp, 2841). Valtiopäiväaineistossa varsin harvinaiseen tapaan hän myös peräsi käsitteellistä tarkkuutta:

Eräs perusteellinen vika sekä hallituksen selonteossa että sivistysvaliokunnan mietinnössä on se aivan ääliömäinen, typerä ajatus, että ei ole pystytty erottamaan toisistaan niin kutsuttua kulttuuriteollisuutta ja yksilöllistä taiteen tekemistä (ptk. 104/1993 vp, 2843).

Selonteon johdosta annetussa eduskunnan kirjelmässä kulttuuriteollisuus määriteltiin silti edelleen lähinnä joukkotiedotusvälineisiin pohjautuen: ”Taiteen rinnalle on noussut tiedotusvälineiden tehtävä kulttuurin välittäjänä ja sen myötä kulttuuriteollisuuden näkyvä rooli” (Vns 1/1993 vp, 3). Mietinnössä käytettiin myös termiä ”luova työ”, jonka arvostuksen edistämistä, tekijänoikeuteen kytkien, pidettiin kulttuuripolitiikan keskeisenä tavoitteena. Luovan työn ja tekijänoikeutta koskevan lainsäädännön yhtenäistämiseksi viitattiin Euroopan yhteisön komission tavoitteisiin, nostaen tekijän taloudelliset oikeudet työnsä tuloksiin esiin. Mietinnössä viitattiin myös kulttuurin taloudellisten vaikutusten yhteydessä Saksassa ja Iso-Britanniassa tehtyihin tutkimuksiin. Kulttuurin todettiin olevan ”merkittävä tuotannontekijä, joka on verrattavissa muihin teollisuudenaloihin.” (Ibid., 14–15; 70.)

3.2. Kansantaloudellisen näkökulman korostuminen

1990-luvun jälkipuolella käytettiin kulttuuria koskettaneessa keskustelualoitteessa myös uudenlaista käsitteyhdistelmää, jossa kulttuuri ja viihde esitettiin samassa yhteydessä: ”Kulttuuri ja viihdeteollisuus ovat suuria työllistäjiä. ... Nyt onkin tehtävä kaikki mahdollinen kulttuurin ja viihdeteollisuuden työllistämismahdollisuuksien edistämiseksi” (Ed. Lindqvist, ptk 12/1996 vp, 334). Vastauksessaan silloinen kulttuuriministeri Anderson mainitsi ”audiovisuaalisen kulttuurin kasvun” sekä ministeriössään valmisteltavan suunnitelman tietoyhteiskunnasta. Samalla

vasemmistolainen ministeri kuvasi kaupallisen ja epäkaupallisen kulttuurin rajan hälventyneen:

Kaupallisuus tai epäkaupallisuus ei nykyään kelpaa arviointiperusteeksi sille, mikä on taidetta. ... Kulttuuriteollisuuden, elokuvan, äänitteiden, kirjojen muodossa tuotujen symbolisten tuotteiden varaan rakentuu merkittävä osa yhteiskunnallista toimintaa. (Ptk 12/1996 vp, 335.)

”Viihde- ja kulttuuriteollisuus” yhdistettiin 1990-luvun lopulla muissakin yhteyksissä kansantalouden kehitykseen ja työllisyyteen. Samalla niillä pönkitettiin ajan muotitermi sisältötuotannon merkitystä:

Vaikka niin sanottu sisältötuotanto on laajenemassa nopeasti, olemme siinä tällä hetkellä vain Euroopan keskitasoa. ... Viihde- ja kulttuuriteollisuus ovat kansainvälisesti nopeasti laajenevia aloja, joiden kansantaloudellinen ja työllistävä vaikutus kasvaa. (K 11/1998 vp, 57.)

1990-luvun lopulla myös opetusministeriön hallinnonalan perinteisiin vastuisiin (taide, kulttuuri-, museo- ja kirjastotoimi, liikunta ja nuorisotyö) yhdistettiin yhä selvemmin kulttuuriteollisuuden edistämisen tavoite (esim. Ed. Tykkyläinen, ptk 103/1998 vp, 4049; k 8/1999 vp, 65–66).

Yhä useammin alettiin viitata paitsi sisältötuotantoon ja tietoyhteiskuntaan, myös käyttää innovaation käsitettä, jolla kudottiin yhteen koulutuspolitiikan ja kulttuuripolitiikan sisältöjä ”teollista ja kulttuurista pohjaa edistäviin hankkeisiin” (esim. VavM 58/1998 vp, 77–78).

Kulttuuriministeri Suvi Lindén kuvasi 90-luvun lopussa talousarvion lähete-keskustelussa toimintaympäristön kehitystä erilaisia käsitteitä ja vastuita, myös elinkeinopolitiikkaa, rinnakkain käsitellen:

...minkä tyyppistä tämä meidän sisältötuotannon kehittämistemme on. Se ei ole pelkästään julkishallinnon kautta tapahtuvaa. Tänä päivänä suurin osa tapahtuu elinkeinoelämässä, kulttuuriteollisuudessa, audiovisuaalisessa tuotannossa, musiikkituotannossa jne. ... Ennen kaikkea sisältötuotantokysymykset ovat mielestäni elinkeinopolitiikkaa, sitä, millä tavalla edesautetaan näitä yrityksiä, ... jotka ovat tässä sisältötuotannossa mukana. Kuriositeettina haluaisin tässä vain todeta sen, että ... rakennerahastojen kautta on kulttuuriteollisuus ja suomalainen kulttuuri saanut 71 prosenttia EU:n varoista ja suurin osa näistäkin on ollut juuri näitä sisältötuotantohankkeita. (Ptk. 47/1999 vp, 1450–1451.)

Tulevaisuusvaliokunta on 2000-luvun aikana ollut aloitteellinen uudenaisten käsitekeskusteluiden tuomisessa valtiopäiville. 2000-luvulle siirryttäessä tulevaisuusvaliokunta nostatti keskustelua työn tulevaisuudesta. Keväällä 2000 valiokunnan järjestämässä tulevaisuuden työolojen kipupisteitä koskeneessa keskustelutilaisuudessa sisältöteollisuus, ”kulttuuripiirien asennemuutos” suhteessa

kulttuurituotteiden kaupallistamiseen, ja kulttuuriteollisuus nähtiin kaikki yhteydessä tulevaisuuden innovaatioiden kehittämiseen (TuVj 3/2000, 9).

Myös tutkijoiden ja kansanedustajien seura TUTKAS pohti kulttuuriteollisuuden käsitettä. Vuonna 2001 Helsingin yliopiston akatemiaprofessori Auli Hakulinen nosti esiin kysymyksen siitä, onko kulttuuriteollisuus lainkaan oikea käännös sille, mitä *cultural industry* englannin kielellä tarkoittaa.

Seuraavan puhujan aiheena on kulttuuriteollisuus. Mahtaako tämä olla oikea suomennos englanninkielisestä termistä *cultural industry*. Englannin *industry* sanalla on myös merkitys 'ala' ja 'toimiala'. Eikä voitaisi puhua kulttuurialasta? Kuulostaa ehkä vain hienommalta, kun puhumme teollisuudesta. Siihen saadaan sitten koneet ja vempheet mukaan. Ehkä 'tuotantokin' olisi osuvampi, sekin melko karu vaihtoehto. (Tutkas 0006 v01, 9.)

Samassa tilaisuudessa Halttusen kanssa puheenvuoron piti Taideteollisuusmuseon johtaja Pekka Saarela. Hän yhdisti yhteen ja samaan lauseeseen kulttuuriteollisuuden, sisältötuotannon, ja uutena palasena myös elämysteollisuuden käsitteet osaksi liiketoiminnan edistämistä (Tutkas 0006 v01, 12). Kaiken kaikkiaan 2000-luvulle siirryttäessä juuri liiketoiminnalliset ja kansantaloudelliset tavoitteet yleistyivät kulttuurista puhuttaessa.

Valtiopäivillä edustaja Raimo Mähönen nosti esiin musiikin vientitulojen vähyden ja ehdotti "musiikkibisneksen" erottamista "opetusministeriön alaisuudesta kauppa- ja teollisuusministeriön alaisuuteen" (KK 347/2001 vp, 2). Vastauksessaan Mähösen kirjalliseen kysymykseen ministeri Suvi Lindén pohti eri ministeriöiden vastuita suhteessa kulttuuriteollisuuteen, rajaten samalla kulttuuripoliittikan toimialaa varsin hallinnonalalähtöisesti.

Musiikkiteollisuuden – musiikista tavalla tai toisella elantonsa saavien – tukeminen ja edistäminen on opetusministeriön näkökulmasta ennen kaikkea kulttuuripoliittinen kysymys. Musiikkiteollisuuden monet muut näkökohdat, kuten elinkeinopoliittiset, verotukselliset, kilpailupoliittiset jne., kuuluvat muiden ministeriöiden toimialaan. (K 347/2001 vp, 3.)

Uuden vuosituhannen myötä virisi yhä enemmän keskustelua kulttuurista kilpailukyky- ja vetovoimatekijänä (esim. Vns 4/2001 vp; TuVm 1/2002 vp, 33). Soppaan lisättiin kulttuurin merkitys (alueellisessa) innovaatiopolitiikassa ja tuon hetken nousevan termin, klustereiden, kehityksessä. Näiden keskustelujen alkujuureksi tunnistettiin EU:n alue- ja rakennepoliitiikka (TuVm 1/2002, 44).

3.3. Luovuus- ja innovaatiopuheen nousu

Laajapohjaisempi kulttuuripoliittinen eduskuntakeskustelu on koettu tarpeelliseksi noin kymmenen vuoden välein (ptk 91/1982 vp; ptk 93/1982 vp; ptk. 104/1993 vp.) Vuonna 2002 keskustelua viritti Sirpa Pietikäisen keskustelualoite Taiteen yhteiskunnallisesta merkityksestä. Tässä vaiheessa luovuus nostettiin työn luonnetta ja sisältöä määrittävästä tekijästä laajemmaksi, joskin jokseenkin häilyväksi, yhteiskunnalliseksi kehitystekijäksi ja politiikkatavoitteeksi. Puheenvuorossaan Pietikäinen kertoi valtioneuvoston määritelleen ”taide- ja taiteilijapoliittisen ohjelman tavoitteeksi luovan toiminnan edistämisen” (ptk. 120/2002 vp., 4331).⁸ Kulttuuriministeri Dromberg säesti kuvailemalla, kuinka ”luovuudesta ja innovatiivisuudesta, jota taide jos mikä edustaa, on tullut tekijä, jonka perään huudetaan yhä enemmän”, tähdentäen samalla, kuinka ”luovuuden ytimessä ovat taiteilijat itse” (ptk. 120/2002, 4331). Seuranneessa valtiopäiväkeskustelussa innovaatiot, taide- ja taiteilijapolitiikka, ja edelleen jonkin verran myös viittaukset sisältötuotantoon lomittuivat toisiinsa. Koko keskustelussa kulttuuriteollisuuden käsitteeseen viitattiin ainoastaan yhden kerran. Sen syrjäytti innovaatiopuhe, jonka nostattamisessa korostui jälleen tulevaisuusvaliokunnan merkitys.

2000-luvulla tulevaisuusvaliokunnan tyypillinen toimintamalli on ollut tilata ulkopuoliselta, usein (mutta ei välttämättä) akateemiselta selvittäjältä tulevaisuuskatsauksia. Vuonna 2003 eduskunnan kanslia julkaisi tulevaisuusvaliokunnan teknologian arvioinnin loppuraportin, jonka kirjoittivat professorit Pirjo Ståhle ja Markku Sotarauta (Ekj 3/2003 vp.) Julkaisu on innovaatiopuheen kulta-aitta. Siinä mainitaan erilaisia innovaatio-, innovatiivisuus yms. alkuisia sanoja yli 600 kertaa. Raportin esipuheessa Sotarauta maalaili tasapainoisen kehityksen tulevaisuutta:

Kehityksen perustaksi tämä raportti nostaa esille mm. luovan jännitteen, innovatiiviset miljööt sekä kehittäjäverkostot. ... Tämä raportti ja ennen kaikkea sen synnyttämisprosessi ovat vaikuttaneet tulevaisuusvaliokunnan laatimaan mietintöön 'Tasapainoisen kehityksen Suomi 2015'. Kun mietintöämme syventää tämän raportin teorioilla, käytännöillä sekä toiminnalle ohjeeksi luoduilla näkemyksillä, on koossa merkittäviä aineksia seuraavan hallituksen ohjelmaa varten.

Raportin sisäsivuilla esitellään Reichin (2002) ja Floridan (2002) ajattelua, jossa luovien ihmisten rooli korostuu talouden keskeisimpänä resurssina ja talouden, alueiden, sekä yritysten kehityksessä (Ekj 3/2003 vp, 61). Viimeistään tämän

⁸ Pietikäinen oli itse vuonna 2001 taide- ja taiteilijapoliittista ohjelmaa valmistelemaan nimetyn toimikunnan puheenjohtaja. Toimikunta oli jättänyt raporttinsa toukokuussa 2002 (ks. TAO 2002).

raportin myötä myös eduskunnassa yhä useampi varmasti tunnisti termin ”luova luokka”. Luovien alojen määrittelyä raportti ei silti erityisemmin edistänyt.

Valtiopäiväkeskusteluille on kaiken kaikkiaan tyyppillistä, että luoviin aloihin viitataan epämääräisesti ja silloin kun esimerkiksi kulttuuriteollisuuden ja sisältötuotannon käsitteitä erikseen mainitaan, ne limittyvät luoviin aloihin epätarkoin määritelmien tai tyystin ilman määritelmiä. Jätteenmäen hallituksen ohjelmaa koskeneessa keskustelussa Suvi Lindén onnistui vuonna 2003 yhdistämään sisältötuotannon, kulttuuriteollisuuden, ja toimialan käsitteet toisiinsa määrittelemättä mitään niistä tai erittelemättä niiden välisiä suhteita. Samalla hän nosti muutoin suomalaisissa keskusteluissa tuolloin hiipuneen kulttuuriteollisuuden käsitteen tulevaisuuden näkökulmaksi ”perinteisten luovien alojen” sijaan (ehkä hän ei ollut vielä lukenut tulevaisuusvaliokunnan raporttia):

Erityisesti hämmentää se, että sisältötuotantoa ei ole otettu huomioon vakavana tuotantotekijänä ja työllisyyden edistäjänä. Kuitenkin juuri kulttuuriteollisuus on tällä hetkellä Euroopan kasvavin teollisuudenala. ... Toimialan kasvu on ollut nopeaa viime vuosina ja tämä kehitys jatkuu yhä. Kasvun esteiden poistamisen kautta alan on mahdollista kasvaa yli kaksi kertaa nopeammin kuin perinteisten luovien alojen. (Ptk. 12/2003, vp, 3.)

Muissa puheenvuoroissa näkyivät kyllä luovuus ja innovaatiot. Esimerkiksi edustaja Paloniemi kertasi, kuinka hallitusohjelmassa ”[I]uovassa hyvinvointiyhteiskunnassa kulttuuri ja erityisesti taide sen ytimenä mainitaan keskeiseksi osaksi yhteiskuntaa uudistavaa ja kehittävää innovaatioperustaa, uuden tiedon, taidon, osaamisen ja hyvinvoinnin kokonaisuutta” (ptk. 12/2003 vp, 18; ks. myös ed. Alho, 51).

3.4. Lavea luova talous

Luovuus- ja innovaatiokeskustelun ohessa yksi yleisesti 2000-luvun alussa käytetty termi oli tietoyhteiskunta. Valtiovarain hoitoa ja tilaa vuonna 2003 koskeneessa keskustelussa viitattiin opetusministeriön hallinnonalalla valmistuneeseen *Kulttuuri tietoyhteiskunnassa strategia 2010* ehdotukseen. Sen tavoitteena oli ”edistää luovaa työtä, tieto- ja viestintätekniikan innovatiivista käyttöä kulttuuri- ja taidelaitoksissa, tehostaa tiedon ja kulttuurin saatavuutta sekä kehittää tekijänoikeutta vastaamaan tietoyhteiskunnan vaatimuksia.” (K 10/2004 vp, 119.)

Lisäkierroksia keskusteluun tietoyhteiskunnasta toi Pekka Himanen, joka kirjoitti tulevaisuusvaliokunnalta tehtävän saaneena vuonna 2004 julkaistun *Välittävä, kannustava ja luova Suomi* -raportin. Se sisälsi luvut paitsi luovasta hyvinvointiyhteiskunnasta, myös luovasta taloudesta. Raportissa ei mainittu yhtään

kertaa sanaa kulttuuriteollisuus. Tietoyhteiskunnan Himanen määritteli tarkoittamaan ”vuorovaikutukselle perustuvaa luovuuden yhteiskuntaa” (ekj 4/2004 vp, 1).

Himasen lähestymistapa tunnisti kulttuurialojen merkityksen luovassa taloudessa. Tällöin kulttuuri ymmärrettiin varsin laajasti, mutta samalla kuitenkin vain tietyt kulttuurin alat (ja niiden sisällä ilmeisesti ao. alaan sopivat taiteenalat) nimeten. Taidetta Himanen ei mitenkään korostanut:

Meidän on haettava aktiivisesti uusia luovan talouden alueita. ... Suomen kannalta hyvä mahdollisuus ovat tietoyhteiskuntakehityksen toisessa vaiheessa nousussa olevat isot alat eli kulttuuri ja hyvinvointi. ... Luovuuden talouttamme voidaan vahvistaa siten, että IT-alan lisäksi luovan talouden kärjiksi aletaan nostaa myös kulttuurialaa (mm. musiikki, TV, elokuva, tietokonepelit, kirjallisuus, design ja oppiaineistot) sekä hyvinvointialaa (innovaatiot, jotka tapahtuvat hyvinvointiyhteiskunnan uudistamisessa ...). (Ekj. 4/2004 vp, 9)

Kronologinen tarkastelu kertoo, kuinka uudet käsitteet leviävät nopeasti erilaisiin dokumentteihin ja keskusteluihin. Valtioneuvoston globalisaatioselvityksessä vuonna 2005 luova talous oli jo itsestään selvästi mukana. Sen vahvistaminen kytkettiin viisaasti myös kulttuuriperintöön. Kulttuuriteollisuudellekin sallittiin jälleen maininta. Käsillä olevan työpaperin varsinaisen kohdennuksen kannalta on kiinnostavaa, kuinka dokumentissa linjattiin erilaisten politiikkatavoitteiden yhteen sovittamisesta:

Koska kulttuurin ja kaupan alojen politiikkatavoitteet ovat yhtä tärkeitä globalisaation hallinnan kehittämisessä, tulee myös näiden alojen toimien ja kansainvälisten sitoumusten yhteensopivuus varmistaa. Henkisen omaisuuden lainsäädäntö ja kansainvälinen sopimusjärjestelmä muodostavat kulttuurin, kulttuurituotannon, luovan talouden ja kansainvälisen vaihdannan merkittävän perustan. (UTP 17/2005.)

Pari vuotta myöhemmin tulevaisuudentutkija Mika Mannermaa veti kehitystä yhteen kirjoittamassaan raportissa, joka jälleen oli tulevaisuusvaliokunnan tilaama:

Taloudellisessa keskustelussa tarvitaan innostavia muotikäsitteitä, kunhan ei sotkeuduta liikaa kulloisiinkin hypetyksiin. Uusi talous, huomiotalous, luova talous, juorutalous, merkitystalous ja muut, jos ne innostavat ihmisiä löytämään sisäisen sankarinsa, yltyämään rikastavan kukoistuksen kulttuuriin ja tekemään hyviä asioita, eikä niistä halua pahaa sanaa. (TuVj 1/2007 vp.)

Kaikesta talouspuheesta huolimatta sen rinnalla on elänyt jännittävästi ajatus liiketoiminnan ulkopuolelle jäävästä kulttuurialasta. Tämä näkyi esimerkiksi opetusministeriön kirjelmästä koskien Euroopan yhteistä kulttuuriagenda⁹:

⁹ Kursivointi työpaperin kirjoittajien lisäämä.

”Euroopan yhteisen kulttuuriagendan tulee lähtökohtaisesti kattaa kulttuurialan *perinteisten toimijoiden lisäksi myös alan yritystoiminta ja luovat toimialat* samoin kuin audiovisuaalinen sektori ja kulttuuriperintö...”. (e 60/2007, 2.) Lauseen perusteella vaikuttaa siltä kuin ”kulttuurialan perinteiset toimijat” tai audiovisuaalinen sektori eivät kuuluisi luovaan toimialaan. Siis ajatuksellisesti päinvastoin kuin edellisvuosien raporteissa oli maalailtu. Kirjelmä osuu tutkimusmielessä kiinnostavaan kohtaan, sillä siinä mainitaan sittemmin usein tärkeäksi dokumentiksi korotettu konsulttiyhtiön raportti Euroopan kulttuuritaloudesta (KEA 2006¹⁰). Kirjeen mukaan se ”osoitti kulttuuriteollisuuden ja luovien alojen merkittävän osuuden talouskasvuun, kilpailukykyyn ja työllisyyteen” (e60/2007, 4). Edellä kuvatun valtiopäiväaineiston perusteella kaikkia näitä teemoja käsiteltiin suomalaisessa keskustelussa melko syvällisesti ja myös kilpailukyvystä ja työllistymisvaikutuksista puhuen myös jo selvästi ennen KEA:n raporttia.

Vuonna 2009 sivistysvaliokunta antoi lausuntonsa valtioneuvoston innovaatiopoliittisesta selonteosta. Kaikkeen 2000-luvun alun luovan talouden innostukseen suhteutettuna voi pitää yllättävänä, kuinka valiokunta piti ”valitettavana, että selonteossa ei ... oteta riittävällä tavalla huomioon taiteen ja kulttuurin sisältämää innovaatiopotentiaalia ja sen kehittämistarpeita”, toivoen laaja-alaisempaa innovaatiokäsitteen käyttöä (SivM 1/2009 vp, 2, 3). Lausunnossa todettiin opetusministeriön vahvistavan luovaa taloutta ja luovien alojen kehittämistä sekä innovaatiotoimintaa omien toimiansa ohella myös ESR-rahoitteisella ”Luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen kehittämisohjelman 2007–2013 ja kulttuuriviennin kehittämisohjelman 2007–2011 toimeenpanemisella”. Vuosi 2009 oli myös nimetty EU:ssa luovuuden ja innovoinnin teemavuodeksi. Lausunnossa todettiin kulttuurin toimialojen arvonlisäyksen olleen Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2005 3,2 prosenttia¹¹. (SivM 1/2009 vp, 4–5.)

Lausunnon perusteella valtioneuvoston selonteossa perättiin innovaatiopoliitiikan laaja-alaista, poikkihallinnollista, kysyntä- ja käyttäjälähtöistä toteutusta. Luovien alojen edustajat mukaan tempaavaan toimeenpanoon oli määrä ryhtyä TEM:n johtamassa ministeriöiden välisessä yhteistyössä. (SivM 1/2009 vp, 8.)

¹⁰ Tässä laajalle levinneessä katsauksessa luovien alojen merkitykseen käytettiin käsitettä *creative sector*, jossa kulttuurisisältöjen asema tulkintamme mukaan määrittyi lähinnä luovana panoksena tuotantoprosesseihin..

¹¹ Vuonna 2019 se oli 3,1 prosenttia (https://www.stat.fi/til/klts/2019/klts_2019_2021-10-07_tie_001_fi.html)

3.5. Luovasta taloudesta luovaan alaan

2010-luvulla yleistyi luovan alan käyttäminen kuvaamaan paljolti vastaavia asioita, joihin aiemmin oli viitattu luovan talouden käsitteellä. Keskustelu kuitenkin samalla laveni entisestään, eikä käsitteiden käyttö tämän myötä suinkaan muuttunut selvärajaisemmaksi tai yksiselitteisemmäksi. Määritelmät yksinkertaisesti jäivät ilmaan ja kerrostuivat siten, että on vaikea sanoa mitä milläkin termillä tarkkaan ottaen tarkoitettiin. Yleiseurooppalainen taso joka tapauksessa näyttää vaikuttaneen käsitteiden yleistymiseen. Vuonna 2010 eduskunnan agendalla oli komission vihreä kirja *Kulttuuriteollisuuden ja luovan alan teollisuuden mahdollisuuksien käyttöön*. Kulttuuriteollisuuden käsite nousi näin jälleen sitkeästi esiin. Kuitenkaan ei mitenkään eritelty, kuinka kulttuuriteollisuuden ajateltiin poikkeavan luovan alan teollisuudesta (tässä yhteydessä luovan alan perään tosiaan lisättiin vielä ”teollisuus”). Molempia käytettiin systemaattisesti rinnakkain läpi koko vihreän kirjan ja OKM:n laatiman muistion mukaan Suomi piti molempien edistämistä tärkeänä.

... vihreä kirja on Suomen näkökulmasta erittäin merkittävä aloite. Suomi pitää tärkeänä, että nyt käynnistyvässä prosessissa syntyy yhteisiä Euroopan Unionin linjauksia kulttuuriteollisuuden ja luovan alan teollisuuden edistämiseksi ja Unionin ja sen jäsenvaltioiden kilpailukyvyyn parantamiseksi. (e33 2010 vp, 1.)

Muistiossa teroitettiin tilastoperustaan pohjautuvan tietopohjan kehittämistä ja esitettiin ”luovien alojen yritysten ja ammattilaisten” verkostoitumisen, klusteroitumisen, ja täydennyskoulutuksen tukemista sekä rahoitusmahdollisuuksien kehittämistä. Muistiossa nostettiin esiin jälleen myös ajatus hallinnonalojen välisten yhteyksien vahvistamisesta:

...Vuoden 2009 päätelmissä neuvosto toivoi kulttuurialan ja muiden talouden alojen parempaa synergiaa sekä vahvempia yhteyksiä kulttuuripolitiikan ja muiden politiikanalojen välille (Neuvoston päätelmät kulttuurista luovuuden ja innovoinnin innoittajana 2009). (e33 2010 vp, 3.)

Suuri valiokunta lähetti vihreän kirjan sivistysvaliokuntaan ja talousvaliokuntaan mahdollisia toimenpiteitä varten, mutta kummassakaan ei nähty tarvetta toimenpiteille (TaV 40/2010 vp; SiV 45/2010 vp).

Vuonna 2010 TEM lähetti eduskunnalle kirjeen Eurooppa 2020 -strategian *Innovaatiounioni* -lippulaivahankkeesta. Siinä elinkeinoministeri Pekkarinen totesi, kuinka politiikkaa olisi ”suunniteltava niin, että se tukee kaikkia innovaatiomuotoja eikä pelkää teknologisia innovaatioita”, jatkaen kuinka ”[v]oidaan myös tarvita erilaisia lähestymistapoja innovatiivisiin palveluihin, joilla on korkea

kasvupotentiaali, erityisesti kulttuurialalla ja luovilla aloilla.” Kirjeestä ilmeni myös, että kulttuuriteollisuutta ja luovaa alaa koskevan vihreä kirjan jatkotoimina komissio oli perustamassa eurooppalaisen luovien alojen liittouman ”kehittämään uusia tukimuotoja näitä aloja varten ja edistämään luovuuden laajempaa käyttöä muilla aloilla”. (e98/2010 vp, 19, 21.)

Luovuus, luova työ ja tuotanto, ja luova talous mainittiin kaikki myös silloin, kun sivistysvaliokunta kommentoi valtioneuvoston selontekoa kulttuurin tulevaisuudesta vuonna 2010. Mietinnössä esimerkiksi YLE luettiin ykskantaan osaksi suomalaista luovaa taloutta (vrt. 1980-luvun tapa rajata kulttuuriteollisuus joukkotiedotukseen ja massakulttuuriin). Samalla käytettiin myös kulttuuriteollisuuden käsitettä mielenkiintoisessa uusyhdyssanassa, jossa kulttuuripolitiikka ja teollisuuspolitiikka niputettiin: ”Kulttuuriteollisuuspolitiikalla on läheinen yhteys elinkeino- ja työllisyyspolitiikkaan.” (SiVM 11/2010 vp, 5–6.)

Itse selonteko on viimeisin valtioneuvoston tason dokumentti, jossa on linjattu TEM:n ja OKM:n toimenpiteitä. Siihen sisältyvässä toimenpide-ehdotustaulukossa kuvataan useita luovan alan koronatukenkin kannalta olennaisia tavoitteita (OKM 2011, 29), jotka ovat myös tuttuja jo edellä kuvatusta aiemmasta valtiopäiväkeskustelusta. Vaikka monista näistä teemoista on keskusteltu siten jo vuosikymmeniä, luovaa työtä koskevat poiminnat listasta ovat edelleen ajankohtaisia:

- Tunnistetaan luovan työn erityisluonne (työsuhde ammatinharjoittajuus -yrittäjäyys) ja kehitetään sen edellytyksiä, koulutusta, työtiloja sekä viranomaiskohtelua, toimeentuloa ja työllistymistä.
- Muutetaan työlainsäädäntöä tunnistamaan työllistyminen omassa työssä uutena työn tekemisen kategoriana. Omassa työssä työllistymisen ehdot määritellään siten, että sitä koskevat verotuksen ja sosiaaliturvan käytännöt ovat yhdenvertaisessa asemassa verrattuna muihin työn tekemisen muotoihin ja että se antaa mahdollisuuden myös sivutoimiseen omassa työssä työllistymiseen ja samanaikaisuuteen työsuhteisen työn kanssa.
- Tehdään kattava selvitys kulttuuritoimialan verotuspolitiikan kokonaisuuden kehittämisestä (verotuksen jaksotus, arvonlisäverokohtelu, taidehankintojen verohuojennukset, verotuskohtelun alueellinen yhdenmukaisuus).
- Vahvistetaan elinkeino- ja ympäristökeskusten edellytyksiä edistää alueensa kulttuuritoimintaa ja alan työllisyyttä.

- Kehitetään taiteen ja kulttuurin tukimuotoja tunnistamaan riskirahoitusta edellyttäviä nopealiikkeisiä ja pitkäjänteisiä tuotantoja ja tuotantotapoja sekä uusia taiteen ja kulttuurin aloja, hybriditaiteita tai konsepteja.
- Jatketaan yhteistyössä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa luovan talouden strategisen hankkeen jatkotoimenpiteitä.
- Kehitetään kulttuuritoimialojen talouden arvoverkostojen toimivuuden, yrittäjyyden, liiketoiminta- ja markkinointiosaamisen, kulttuurituonnin ja -viennin sekä kulttuurimatkailun edellytyksiä.
- Kehitetään tekijänoikeusosaamista, kansainvälistä liiketoiminta- ja sopimusosaamista sekä tekijänoikeusjärjestelmää vastaamaan paremmin toimintaympäristössä ja rakenteissa tapahtuvaa muutosta. Tekijänoikeusjärjestelmää kehitettäessä kunnioitetaan tekijän oikeutta sopia teoksen käyttämisestä ja muista teokseen liittyvistä seikoista.
- Kehitetään tekijänoikeusjärjestelmää siten, että ihmiskunnan sivistyspääoma on entistä paremmin ja tehokkaammin kansalaisten, tutkimuksen ja opetuksen käytettävissä museoiden, kirjastojen ja arkistojen sekä koulutus- ja tutkimuslaitosten kautta.

Kaiken kaikkiaan edeltäneen kymmenvuoden aikainen luovuusinnostus hieman laantui 2010-luvun taitteessa, kun huomattiin, etteivät suuret kansantaloudelliset ja vientituloihin liitetyt odotukset – ainakaan sellaisenaan – olleet toteutuneet:

Kulttuurin suora osuus bruttokansantuotteesta ei ole paljoakaan kasvanut 2000-luvun aikana. Kulttuurin ja luovan osaamisen alueille syntyvä uusi yritystoiminta ja innovaatiot eivät ole löytäneet kanavia ja kannustusta kasvu-uralle pääsyyn. Luovan osaamisen kohdalla kasvu muodostuukin yhä useammin osaamisen soveltamisesta muiden toimialojen kehitykseen. (SiVM 11/2010 vp, 6.)

3.6. Kohti itsensä työllistäjien osaamistaloutta?

Tämän luvun pohjana käytetyissä valtiopäiväasiakirjoissa itsensä työllistäminen mainitaan vain kerran ennen 2000-lukua (ed. Suhola, ptk. 103/1998 vp, 4115), ja myös 2000-luvun alussa varsin satunnaisesti (esim. ed. Alho, ptk. 12/2003 vp, 50). Jälleen tulevaisuusvaliokunta näyttää herätelleen käsitteen käyttöä: ”Tulevaisuudessa yhä suurempi osa uusista työpaikoista syntyy pienyrityksissä ja itsensä työllistäjien toimesta” (TuVj 3/2000, 11).

Vuonna 2010 sivistysvaliokunnan mietinnössä kulttuurin tulevaisuudesta ”itsensä työllistävälle luovien alojen harjoittajille” suotiin jo oma alalukunsa. Siinä nostetaan esiin heidän toimintansa ”palkkatyön ja yrittäjyyden välimaastossa tai näitä yhdistellen” – niin sanotun kolmannen tien kulkijoina:

Kaikesta luovasta taloudesta ja ammatin harjoittamisesta ei tarvitse syntyä kasvuyrittäjyyttä, eikä aina ole mahdollista syntyä työsuhdetta. Toisaalta kolmannen tien kulkijoita tarvitaan, jotta luodaan pohjaa kasvuyrityksille. (SiVM 11/2010 vp, 7.)

Vuonna (2011) tulevaisuusvaliokunta julkaisi Antti Hautamäen ja Kaisa Oksasen kirjoittaman raportin *Tulevaisuuden kulttuuriosajat*. Raporttiin sisällytetyssä tulevaisuusvaliokunnan kannanotossa todetaan, kuinka uuden vuosikymmenen alussa oltiin ”siirtymässä teollisesta yhteiskunnasta luovaan talouteen, jossa yksilö on keskeisessä asemassa”. Kannanotossaan valiokunta käytti myös termiä osaamistalous, jossa ”tarvitaan luovia ja koulutettuja ammattilaisia”. Samassa yhteydessä otettiin kantaa myös luoviin toimialoihin:

...puhe ns. luovista toimialoista rajaa luovuuden liian kapeaksi, vaikka kulttuuri suppeassa mielessä onkin luovuuden paradigma. Kulttuurilla on vahva stimuloiva vaikutus kaikilla toimialoilla ja siksi kulttuurin vahvistaminen lisää luovuutta koko yhteiskunnassa. (TuVj 5/2011, 5–6.)

Kehityksen tuli näkyä myös kulttuuripolitiikassa, josta oli ”tullut keskeinen tekijä yhteisöjen ja yhteiskunnan kehityksen ohjaamisessa”. Valiokunta ehdotti koko kulttuuripolitiikan perusteiden uudelleen arviointia tavalla, jossa kulttuuri-osaaminen, taiteita toki unohtamatta, korostuisi.

Kulttuuripolitiikan tullessa merkittäväksi osaksi koko politiikan kirjoa on samalla turvattava kulttuuripolitiikan itsenäisyys ja vältettävä sen tekemistä yksinomaan talouspolitiikan jatkoksi. ... unohtamatta kulttuurin ytimen – taiteen – arvoa. (TuVj 5/2011, 9.)

Raporttia voi pitää vastauksena edellä todettujen 2000-luvun alussa luovaan talouteen ladattujen odotusten lunastamattomuuteen. Siinä korostetaan kulttuuriin merkitystä laaja-alaisesti (myös, mutta ei pelkästään, taloudellisen menestyksen luomisessa) ja jokaisen ihmisen panosta kokonaisuuteen. Raportissa käytettiin edelleen myös kulttuuriteollisuuden käsitettä. Se rajattiin koskemaan tuotantoa, jossa merkitystenvaihto on ensisijaista, sisältäen myös taiteen ja kulttuurin toimialoilla tapahtuvan luovan tuotannon (TuVj 5/2011, 59).

2010-luvun taitteen mietinnöt ja raporteissa¹² esiin nostetut ongelmat johtivat joihinkin toimenpiteisiin. Hallitusohjelmaan 2011–2015 kirjattiin luovien alojen työntekijöiden sosiaaliturvan epäkohtien paikantaminen ja tarvittavien lainsäädännöllisten muutosten tekeminen. Edustaja Alanko-Kahiluoto jätti vuonna 2012 kirjallisen kysymyksen luovien alojen toimintaedellytysten parantamisesta. Ministeri Risikko totesi vastauksessaan, kuinka ministeriössä oli ”käynnistetty toimenpide työryhmän asettamiseksi luovilla aloilla työskentelevien ja muiden itsensä työllistävien sosiaaliturvassa ja ... verotuksessa mahdollisesti ilmenneiden epäkohtien paikantamiseksi.” (KK 302/2012 vp.)

Kulttuuriosaamiseen pohjautuva talous nivoutuu ajatuksena kauniisti kestävän kehityksen edistämiseen. Noin kymmenen vuoden takaisissa tulevaisuusnäkymissä ”kestävän kasvun mallin ratkaiseva linkki on lopulta kulttuurinen” (VNS 7/2013 vp, 45). Kulttuurisen pohjan myös luovalle taloudelle rakentavat lopulta ”sen raaka-aineena” toimivat luovat yksilöt, jotka parveilevat toistensa houkuttelemina toteuttamaan ”sisäistä motivaatiotaan” ja luovat siinä sivussa innovaatiokeskittymiä (ks. TuVj 3/2014).

Kaikista edellä kuvatuista puheenvuoroista ja raporteista huolimatta luovan työn tekijöiden tai itsensä työllistäjien tilanne ei ole merkittävästi parantunut sen paremmin verotus- ja sosiaaliturvajärjestelmissä kuin ilmeisesti tekijänoikeuskorvauksienkaan suhteen¹³. Mikko Alatalo nosti tilanteen esiin luovan talouden tulevaisuutta koskeneen raportin esipuheessaan vuonna 2014.

Luovalla alalla toimitaan omalla riskillä, yrittäjänä tai freelancerina. Harvalla on vakituista palkkaa. Tästä huolimatta sosiaaliturvamme perustuu yhä oletukseen, että luovaa työtä tehtäisiin aina pysyvässä työ- tai virkasuhteessa. Näin aineettomien oikeuksien ja siitä tulevan rahan merkitys on tärkeä tekijöille. ... Samaan aikaan tekijänoikeuksiin liittyy useita epäkohtia ja koko korvausjärjestelmä on uhan alla digitaalimurroksessa. Myöskään Suomen veropolitiikka ei edistä luovan talouden kasvua. (TuVj 14/2014, 3.)

Nimenomaan työn murros ja tulevaisuus ovat herättäneet valtiopäiväkontekstissa luovaan alaan kytkeytyneitä pohdintoja viime vuosina. Kun keskeiseksi nousee ”visionäärinen arvonluonti”, korostuvat myös ”aineeton pääoma, kuten luovuus ja osaaminen tulevaisuudessa yhä vahvistuvaksi tuotannontekijäksi” (VNS 6/2017 vp, 77). Muun muassa edustaja Multala totesi suomalaisen kulttuurin

¹² Aiheen tiimoilta ilmestyi myös muita raportteja kuin edellä mainitut (ks. esim. Cronberg 2009; TEM 2011).

¹³ Tekijänoikeuskorvauksien merkitystä yksilötasolla ja eri taiteenaloilla on vaikeata arvioida, sillä tekijänoikeustuloista on hyvin vaikeata saada tietoa tällä tasolla.

”merkitystä, kehitystrendejä ja muuttavaa toimintaympäristöä” koskeneen keskustelun yhteydessä jälleen kerran tähän liittyvät toimeentulon ongelmat:

Luovat alat ovat tulevaisuuden ala ... Mutta ... sekä kulttuurin että urheilun parissa työskentelee ihmisiä, joiden toimeentulo on erittäin heikko, ja heidän asemansa yhteiskunnassa on pitkälti vielä määrittelemätön ... (Ptk. 18/2018 vp, 7.)

Ministeri Sampo Terho linjasi tilanteen vaatimuksia: ”Tässä on todella tärkeitä poikkihallinnollisia kysymyksiä ... meille ohjenuorana siinä, miten sekä sosiaaliturvaa että kulttuurialan vientiä tulisi edistää” (ptk. 18/2018 vp, 19).

Heiskasen ynnä muiden (2015) mukaan luovat toimialat eivät kaikesta hybridisestä huolimatta ole nousseet yhtenäisenä kulttuuripolitiikan foorumeille. Kuten edeltäkin käy ilmi, niitä on määritelty lukuisin eri tavoin, erilaisin toimialaryhmittäin ja kehikoin, joissa käsitteelliset perspektiivit ja käsitelmääritelmien sisältämät alaluokitukset vaihtelevat. Esimerkiksi kulttuurin merkitystä ruutineessa valtiopäivien täysistunnossa 7.3.2018 kulttuuriteollisuutta ei mainittu kertaakaan ja innovaatiotkin vain kerran.

Lähestyttäessä 2020 -lukua osaaminen ja luovuus toistuvat *tuotannon tekijöinä*, mutta samalla ”luovilla aloilla työskentelevän asema on syvässä ristiriidassa alan kasvavalle merkitykselle osana kansantaloutta”, kuten tulevaisuusvaliokunta totesi mietinnössään valtioneuvoston tulevaisuusselonteon toisesta osasta. Työskentelyn todellisuus on vielä varsin kaukana kulttuurille ja luovuudelle perustuvan ”osaamistalouden” visioista.

Työ on tyypillisesti itsensätyöllistämistä osa- ja määräaikaisten työsuhteiden, yrittäjyyden, apurahojen ja mahdollisten tekijänoikeuskorvausten epävarmassa arkitodellisuudessa, jossa toimeentulolle ei ole organisatorisia tukirakenteita ja jossa voi olla taloudellisesti välttämättä edistää samanaikaisesti myös vaihtoehtoisia uraa. (TuVM 1/2018 vp, 18).

Tähän todellisuuteen laskeutui kevättälvella 2020 korona. Pandemian hiltsemiseksi säädetyt rajoitukset iskivät luovilla aloilla maapohjaan, jossa kyti valmiiksi merkittäviä ongelmia.

Lukuisista puheenvuoroista ja raporteista huolimatta ”luovan työn tekijöiden” tai ”itsensä työllistäjien” tilanne ei ole merkittävästi parantunut sen paremmin verotus- ja sosiaaliturvajärjestelmissä kuin ilmeisesti tekijänoikeuskorvauksienkaan suhteen.

4 COVID-19 KRIISITUKI-INSTRUMENTIT LUO-VILLE ALOILLE

Pandemia-ajan valtion lisärahoitus taiteelle ja kulttuurille on ollut kokoluokaltaan merkittävää. Kokonaisuudessaan taiteelle ja kulttuurille osoitettu määräraha oli ennen pandemiaa vuoden 2019 valtion talousarviossa noin 448 miljoonaa euroa (ns. taiteen ja kulttuurin budjettiluokassa; kaikki kulttuurin tuki oli huomattavasti tätä suurempaa, ks. Jakonen ym. 2021a). Tämän suunnilleen samalla tasolla pitkään pysyneen ns. kulttuuribudjetin (ks. Sokka 2022) lisäksi vuoden 2020 aikana lisätalousarvioissa esitettiin yhteensä noin 110 miljoonaa euroa taiteelle ja kulttuurille ja vuonna 2021 vastaavasti noin 167 miljoonaa euroa (VM 2022).¹⁴ Näiden taiteelle ja kulttuurille lisätalousarvoissa merkittyjen varojen lisäksi tämän tutkimuksen rekisteriaineisto kattaa myös yritysten tukemiseen kohdennettuja varoja, joten tukien kokonaissumma ylittää yllä jo lisätalousarvioissa suoraan taiteelle ja kulttuurille merkityt summat.

Tässä tutkimuksessa luokiteltu rekisteriaineisto kattaa vain vuosien 2020 ja 2021 rahoituspäätökset. Vuoden 2022 lisätalousarvioesityksissä taiteen ja kulttuurin koronatukiin OKM:n hallinnonalalle jaettavaksi kirjattiin vielä yhteensä hieman yli 62 miljoonaa euroa taiteelle ja kulttuurille. Uusia koronatukia on avattu haettavaksi myös Valtiokonttorin toimesta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Työ- ja elinkeinoministeriö ovat yhdessä hallinnonalojensa virastojen kanssa tärkeimmät julkiset tahot, jotka osallistuvat luovien alojen tukemiseen, niiden integroimiseen yritystoimintaan sekä yleisemmin kulttuuri- ja luovien alojen innovaatiopolitiikan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Periaatteessa opetus- ja kulttuuriministeriö on keskittynyt toteuttamaan taiteita, kulttuuria ja kulttuurivientiä tukevaa politiikkaa ja työ- ja elinkeinoministeriö luovien alojen liiketoiminnan kehittämistä. (Oksanen ym. 2018.) Kuten edellisessä luvussa kuvasimme, taide, kulttuuri, kulttuurivienti, ja luovat alat eivät kuitenkaan ole selvästi rajattuja käsitteitä ja niiden poliittisesta ohjauksesta ja hallinnoinnista käydään jatkuvaa keskustelua.

¹⁴ <https://budjetti.vm.fi/indox/index.jsp>

4.1. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla korontukia ovat jakaneet itse ministeriö, Taike, ja SES.

4.1.1. OKM

Tarkasteluajankohtana Opetus- ja kulttuuriministeriö on osoittanut uusia tukimuotoja ja toimeenpannut useita rahoitushakua vastaamaan koronan aiheuttamiin lisärahoitustarpeisiin. OKM:n koronatuot on käytännössä kohdennettu paljolti OKM:n tukien piiriin jo ennestään lukeutuvien tuensaajien haettaviksi. Alle on tiivistetty hakuilmoitusten perusteella tukien tavoitteet ja kohdennukset.

Kansallisille taidelaitoksille on myönnetty koronapandemiaan liittyvää yleisavustusta tarkasteluaikana kolmessa eri haussa: kesällä ja loppuvuodesta 2020 sekä kesällä 2021. Tarkoituksena on ollut toiminnan jatkumisen turvaaminen mahdollisimman joustavasti poikkeustilanteen päätyttyä. Avustusta ovat saaneet Kansallisgalleria, Suomen kansallisooppera ja -baletti ja Suomen Kansallisteatteri.

Valtionosuutta saavat museot, orkesterit ja teatterit ovat saaneet koronapandemiaan liittyvää yleisavustusta tarkasteluaikana kolmessa eri haussa; kesällä ja loppuvuodesta 2020, ja loppuvuodesta 2021. Tavoitteena on ollut tukea teattereiden ja orkestereiden edellytyksiä jatkaa taiteellista ja muuta luovaa työtä sekä museoiden edellytyksiä hoitaa kulttuuriomaisuuden suojeluun, kulttuuriperinnön ja taiteen saatavuuteen sekä asiantuntijapalveluihin liittyviä tehtäviä.

Valtionavustusta kulttuurin ja taiteen ammatillisille yhteisöille, joiden toiminta on vaikeutunut tai estynyt koronapandemiasta johtuvien rajoitusten ja suositusten vuoksi, on myönnetty kolmessa eri haussa; kesällä ja alkuvuodesta 2021 (haku joulukuussa 2020) sekä syksyllä 2021. **Vuoden 2020 syksyn** haussa avustus oli määritelty oikeuskelpoisille yhteisöille (yhdistykset, säätiöt, osakeyhtiöt, osuuskunnat, kommandiittiyhtiöt tai avoimet yhtiöt) joilla on palkattua henkilöstöä ja joiden toiminta on pääsääntöisesti ammatillista kulttuuritoimintaa. Yksityiset elinkeinonharjoittajat ohjataan hakemaan avustusta Taiteen edistämiskeskuksesta. Tuettaviksi aloiksi määriteltiin taide-, kulttuuri- ja **luovien alojen**, kuten musiikin, näyttämötaiteen, sirkustaiteen, tanssitaiteen, kuvataiteen, kuvitustaiteen, sarjakuvataiteen, valokuvataiteen, arkkitehtuurin, muotoilun, audiovisuaalisen kulttuurin sekä elokuva- ja mediataiteen, kirjallisuuden ja sanataiteen, kulttuuriperinnön sekä muut taiteen ja kulttuurialan yhteisöt. Vuoden **2021 kesän haussa** avattiin avustushaku taiteen ja kulttuurin alan ammatillisten yhteisöjen toimintaan, jonka harjoittaminen on vaikeutunut tai estynyt koronapandemiasta johtuvien

rajoitusten ja suositusten vuoksi. Tuettavat alat olivat paljolti samat kuin aiemmin, mutta luovia aloja ei mainittu, kulttuuriperinnön järjestöt olivat jääneet pois, ja lastenkulttuurin järjestöt nostettu avustettavien joukkoon.

Tarkasteluaikana on ollut kolme hakua **taide- ja kulttuurifestivaalitoimintaan**, jonka harjoittaminen on vaikeutunut tai estynyt koronarajoitusten tai suositusten vuoksi. **Kesällä 2020** avustusta voivat hakea rekisteröidyt yhteisöt, kuten yhdistykset, säätiöt, osuuskunnat ja osakeyhtiöt (mutta eivät kunnat tai kuntayhtymät) jotka järjestävät Suomessa taide- ja kulttuurifestivaaleja sekä muita taide- ja kulttuuritapahtumia vakiintuneesti ja säännönmukaisesti. Vakiintuneisuudella ja säännönmukaisuudella tarkoitettiin sitä, että tapahtuma on järjestetty aikaisemmin vähintään kaksi kertaa ja että hakijalla on suunnitelmia tapahtuman järjestämiseksi jatkossa. Taide- ja kulttuuritapahtuman tuli olla ammattimaisesti järjestetty, tietyssä aikana ja tietyssä paikassa pidettävä, yleisölle avoin tapahtuma.

Touko–kesäkuun haussa 2021 oli haettavissa korona-avustus taide- ja kulttuurifestivaaleille ja **kesäteattereille**. Avustus oli tarkoitettu **yleishyödyllisenä toimintana** järjestettävään **taide- ja kulttuurifestivaalitoimintaan, liiketaloudellisin periaattein** järjestettävään **taide- ja kulttuurifestivaalitoimintaan** silloin, kun hakijan arvonlisäverollinen liikevaihto oli enintään 150 000 euroa vuonna 2019, sekä **ammattimaiseen** tai ainakin osittain taiteen ammattilaisia työllistävään **kesäteatteritoimintaan**. Tässä haussa toiminnan vakiintuneisuus ja säännöllisyys määriteltiin siten, että tapahtuma on järjestetty vähintään kolme kertaa aikaisemmin ja hakijalla on suunnitelmat tuleville vuosille. Toiminta katsottiin ammattimaiseksi, jos hakijalla on vähintään yksi ympärivuotinen palkattu työntekijä. Harrastajakesäteatteri voidaan katsoa ammattimaiseksi, jos toiminta työllistää taiteen ammattilaisia. Yksityinen elinkeinonharjoittaja tai yksityisrittäjä ohjattiin hakemaan avustusta Taiteen edistämiskeskukselta tai Valtiokonttorilta. **Vuoden 2021 toisessa haussa** syys-lokakuussa avustukset **taide- ja kulttuurifestivaaleille** kriteerit olivat samankaltaiset, vaikkakin vähemmän tarkasti määritellyt.

Taiteen perusopetuksessa on myönnetty yleisavustuksia taiteen perusopetuksen **opetustuntikohtaisen valtiosuuden piiriin kuuluville** taiteen perusopetuksen ylläpitäjille. Tukea on myönnetty tarkasteluaikana kolmessa haussa, kesällä 2020, loppuvuodesta 2020 ja loppuvuodesta 2021. Avustus on tarkoitettu tukemaan taiteen perusopetuksen jatkuvuutta ja vahvistamaan taiteen perusopetuksen ylläpitäjien edellytyksiä järjestää taiteen perusopetusta. Lisäksi on myönnetty avustuksia koronapandemiasta aiheutuvaan lisärahoitustarpeeseen **myös niille** taiteen perusopetuksen ylläpitäjille (esim. rekisteröity yhteisö tai säätiö), **jotka eivät saa opetustuntikohtaista valtiosuutta** kyseisen oppilaitoksen

käyttökustannuksiin. Tukea on myönnetty tarkasteluaikana kolmessa haussa, kesällä 2020, loppuvuodesta 2020 ja kesällä 2021. Hakijana voi olla myös taiteen perusopetuksesta annetun lain (633/1998) mukainen koulutuksen järjestäjä eli kunta.

Käsi- ja taideteollisuusjärjestöt ovat loppuvuodesta 2021 voineet hakea yleisavustusta, tavoitteena tukea neuvontajärjestöjen toiminnan jatkuvuutta ja vahvistaa neuvontatyön järjestämisen edellytyksiä, jotka ovat vaikeutuneet koronapandemian johdosta. Kohdennus oli etukäteen varsin tarkkaan rajattu, sillä valtionavustusta voitiin myöntää Maa- ja kotitalousnaisten Keskus ry:lle, Marttaliitto ry:lle ja Käsi- ja taideteollisuusliitto TAITO ry:lle ja näiden piiri- tai jäsenjärjestöille, *Finlands svenska Marthaförbund rf*:lle ja *Sami Duodji ry*:lle.

Kulttuuriperintöalan yhteisöille on myönnetty syksyllä 2021 korona-avustusta, joka on tarkoitettu **valtionosuusrahoituksen ulkopuolisten** museoiden ja muiden kulttuuriperintöalan yhteisöjen toimintaan. Avustuksilla halutaan turvata mahdollisuudet huolehtia kulttuuriperintökohteista ja kokoelmista sekä auttaa niistä vastaavia yhteisöjä jatkamaan ja kehittämään toimintaansa. Avustusta voivat hakea esimerkiksi yhdistykset, säätiöt tai osakeyhtiöt, joiden toiminta on ensisijaisesti museo- tai kulttuuriperintötoimintaa. Avustusta ei myönnetty yksityisille elinkeinonharjoittajille (esim. toiminimiyrittäjät) tai rekisteröimättömille yhteisöille.

Seurantaloja ylläpitäville yhteisöille on myönnetty korona-avustusta talojen ylläpitokulujen kattamiseen kahdessa haussa, loppuvuodesta 2020 ja 2021. Avustus on tarkoitettu seurantaloa ylläpitäville yleishyödyllisille, rekisteröityneille yhteisöille, kuten yhdistyksille, osuuskunnille ja osakeyhtiöille, säätiöille tai puolueosastoille. Kunnat tai kuntayhtymät eivät voineet hakea avustusta.

Harkinnanvaraista yleisavustusta on myönnetty myös vakiintuneille **uskonnollisille kesätapahtumille**, joiden pääasiallinen sisältö liittyy uskonnonvapauden alaan. Tapahtuman tulee olla valtakunnallisesti merkittävä. Yleisavustus on tarkoitettu oikeuskelpoisille yhteisöille, kuten uskonnollisille yhdyskunnille ja niiden rekisteröidyille paikallisyhteisöille, yhdistyksille, yhtiöille ja säätiöille. Avustukset myönnettiin loppuvuodesta 2021.

Lisäksi ministeriö myönsi suoraan budjettimomenteilla rahoitusta esim. Virastojen toimintamenoihin.

Taulukko 2. OKM:n vuosien 2020 ja 2021 korona-avustusten kohteet ja myönnöt euroina.

Kohteet	2020, M€	2021, M€
Kansalliset taidelaitokset	2,9 milj. 3,5 milj.	4,5 milj.
Valtionosuutta saavat museot, orkesterit, teatterit	14,8 milj. 13,4 milj.	15,5 milj.
Valtionosuuden ulkopuoliset taiteen perusopetuksen ylläpitäjät/järjestäjät	3 milj. 1,05 milj. 0,15 milj.	2,28 milj. 1,72 milj.
Kulttuurialan yhteisöt (yhdistykset, säätiöt, osuuskunnat, osakeyhtiöt, kommandiittiyhtiöt ja avoimet yhtiöt)	11,3 milj.	8,8 milj. 14,3 milj.
Kulttuuriperintöalan yhteisöt		0,48 milj.
Taide- ja kulttuurifestivaalitoiminta	2,3 milj. 4,8 milj.	5,4 milj. 2,06 milj.
Seurataloja ylläpitävät yhteisöt	2,3 milj.	2,15 milj.

Taulukossa kuvattujen summien lisäksi **vuoden 2022 lisätalousarvioesitykseen taiteen ja kulttuurin koronatukiin varastusta summasta 28 180 000 kohdennettiin OKM:n kautta jaettavaksi**. 11.5.2022 mennessä ministeriö oli tehnyt 14,5 miljoonan euron rahoituspäätökset esittäville taiteille ja avannut ”noin 11 miljoonan” yhteisöavustushaun.

4.1.2. Taiteen edistämiskeskus

Taiteen edistämiskeskus on toteuttanut useita pandemiatilanteeseen suunnatun tuen hakuja. Syvennymme Taiken viiteen ensimmäiseen hakukierrokseen, joista ensimmäinen avattiin huhtikuussa 2020 ja viimeinen kesäkuussa 2021. Kaikilla kierroksilla hakukriteeristössä toistui hakijan toiminnan ammattimaisuus, laadukas työsuunnitelma ja hyväksyttävä kuvaus pandemian aiheuttamista toimeentulon ja työtilaisuuksien menetyksestä. Painotukset siinä, mille aloille ja minkä

tyyppisille toimijoille tuki on suunnattu, tuetut työskentelyn muodot, ja jaettavat summat kuitenkin vaihtelivat eri hakujen välillä.

Taulukko 3. Taiken jakama koronarahoitus vuosina 2020 ja 2021.

Hakukierros	Rahoituksen saajat	Tarkoitus	M €
1/2020	Ammattitaitelijat ja taidejournalistit.	Työskentelyedellytysten lyhytaikaiseen turvaamiseen.	1,6
2/2020	Luovien alojen sekä kulttuuri- ja taidealojen ammattilaiset. ”Luovien alojen ammattilaiset, jotka eivät yleensä hae Taiken apurahoja.”	Ammattilaisten työskentelyn ylläpitämiseen. Varmistamaan toiminnan jatkuminen mahdollisimman joustavasti poikkeus tilanteen päätyttyä.	8,7
3/2020	Ammattitaiteilijat, kirjailijat ja taidejournalistit; taiteilijat ja toiminnat.	Työskentelyedellytysten ja ammatinharjoittamisen lyhytaikaiseen turvaamiseen.	7,2
1/2021 (4.)	Ammattitaiteilijat ja kulttuurin alan ammattilaiset; taiteilijat ja taide- ja kulttuurialalla toimivat toiminnat. ”Myös ne taiteen ja kulttuurin alan ammattiryhmät, jotka eivät yleensä ole Taiteen edistämiskeskuksen asiakkaita”.	Työskentelyedellytysten ja ammatinharjoittamisen lyhytaikaiseen turvaamiseen.	25
2/2021 (5.)	Taide-, kulttuuri- ja luovien alojen yksityiset elinkeinonharjoittajat ja yksityisrittäjät, kaikki yritysmuodot. ”Taiteen ja kulttuurin ekosysteemi”. ”Myös ne taiteen ja kulttuurin alan ammattiryhmät, jotka eivät yleensä ole Taiteen edistämiskeskuksen asiakkaita”.	Työskentelyyn tai luovan työn ja toiminnan uudelleen käynnistämiseen. Yrittäjän toimintaan tai toiminnan uudelleen käynnistymisestä aiheutuviin kuluihin.	37
12/2021 (6.) (*)	<i>Ammattitaiteilijat. Taiteenalan yhteisöt: rekisteröidyt yhdistykset, osuuskunnat, yritykset, yksityiset elinkeinonharjoittajat ja säätiöt</i>	<i>Työskentelyapurahat ammattitaiteilijoille COVID-19 -pandemian vaikutusten vähentämiseen. Apuraha on tarkoitettu hakijan taiteelliseen työskentelyyn. Erityisapurahat yhteisöille koronan vaikutusten vähentämiseen ja taiteilijoiden työllistämiseen.</i>	<i>Jako vuonna 2022</i>

(*) Vain viiden ensimmäisen hakukierroksen rahoituspäätökset lukeutuvat rekisteriaineistoomme.

Ensimmäisellä hakukierroksella hakemuksia oli yli 3700, joista 533 hakijaa sai 3000 euron suuruisen apurahan 1,5 kuukauden **taiteelliseen työskentelyyn, suunnitteluun ja ammattitaidon ylläpitämiseen**. Apurahoja jaettiin yhteensä noin 1,6 miljoonaa euroa.

Kevään aikana toteutetulla **toisella hakukierroksella kohderyhmä oli ensimmäistä kierrosta laajempi**; haku oli suunnattu luovien alojen sekä kulttuuri- ja taidealan ammattilaisille (yksityishenkilöille), joista oli "perinteisempien" tuensaa- jien kuten muusikoiden tai kirjailijoiden lisäksi **mainittu mm. ääni- ja valoteknikot, maskeeraajat ja lavakoomikot**. 3 000 euron suuruiset apurahat jaettiin henkilö- kohtaisina apurahoina 1,5 kuukauden työskentelyyn. Hakemusmäärä oli 5 450, joista saajia oli 2900. Apurahoja jaettiin yhteensä noin 8,7 miljoonaa euroa.

Vuoden 2020 syksyllä **kolmannessa haussa** apurahat suunnattiin ammatti- taiteilijoille, kirjailijoille ja taidejournalisteille ja tällä kertaa **myös taidealoilla toimiville toiminimille**. Apurahaa eivät voineet hakea muut yritykset, yhdistykset, kunnat, kuntayhtymät, osuuskunnat tai säätiöt. Apurahan käyttötarkoitus määri- teltiin pääpiirteittäin kuten aiemmissa hauissa. Apurahan suuruus taiteilijoille on 4000 euroa kahden kuukauden työskentelyyn, toiminimelle myönnettävän tuen suuruus on 4000 tai 8000 euroa. Tukea jaettiin kokonaisuudessaan noin 7,2 mil- joonaa euroa.

Taiken kautta jaettujen koronatukien **neljännellä** hakukierroksella keväällä 2021 haku kohdennettiin ammattitaiteilijoille ja kulttuurin alan ammattilaisille sekä **jälleen myös erikseen mainiten taide- ja kulttuurialalla toimiville toimi- nimille**. Hakuilmoituksen mukaan tukea voivat hakea "myös ne taiteen ja kulttuu- rin alan ammattiryhmät, jotka eivät yleensä ole Taiteen edistämiskeskuksen asiak- kaita". Kriteerit olivat samat kuin aiemmissa hauissa, mutta käyttötarkoitus mää- riteltiin tällä kertaa hieman laajemmin, ulottuen myös esim. tuotannon markki- nointi- ja kehitystyöhön. Hakemuksia tuli enemmän kuin koskaan aikaisemmin Tai- ken yksittäiseen hakuun, noin 9000, ja tukea myönnettiin yli 5300 taiteilijan ja 569 toiminimen työskentelyyn. Tuen suuruus yksityishenkilöille oli 4000 euroa kahden kuukauden työskentelyyn, toiminimelle 4000 tai 8000 euroa. Apurahoja ja avus- tuksia myönnettiin kokonaisuudessaan miltei 25 miljoonaa euroa.

Taiken koronatukien **viidennellä hakukierroksella** kesällä 2021 toiminta- avustukset suunnattiin **taide-, kulttuuri- ja luovien alojen yksityisille elinkeinon- harjoittajille ja yksityisyrityksille, yritysmuodosta riippumatta**. Hakuilmoituksessa tuotiin jälleen esiin, että haun piiriin kuuluvat myös taiteen ja kulttuurin ammatti- ryhmät, jotka eivät yleensä ole Taiteen edistämiskeskuksen asiakkaita. **Kohderyh- mää laajennettiin, koska aiempien hakujen perusteella koettiin, että laajoista**

myönnoistä huolimatta oli syntynyt väliinputoajia; nyt kohderyhmäksi määriteltiin “taiteen ja kulttuurin ekosysteemi” eli taiteen ja kulttuurin kentällä työllistyvät ammattilaiset kuten teknisen tai tuotannollisen alan yrittäjät. Yksityishenkilöille tarkoitetun työskentelyapurahan suuruus oli 6 000 euroa, ja elinkeinonharjoittajille ja yksinyrittäjille tarkoitettujen toiminta-avustusten suuruus 8 000 tai 12 000 euroa. Viidennessä haussa tukea sai miltei 5800 hakijaa, joista suurin osa yksityishakijoita. Jaettu kokonaissumma oli tähänastisista suurin, lähes 37 miljoonaa euroa.

Taiken kuudes hakukierros avattiin loppuvuodesta 2021. Hakuun perustuvat rahoituspäätökset tehtiin vuonna 2022, eikä niitä voitu ehditty ottaa mukaan tässä tutkimuksessa luokiteltuihin ja uudelleen koodattuihin aineistoihin. Kuudennen haun yhteydessä **Taike palasi tiukemmin ammattitaiteilijoiden sekä taiteen ja kulttuurin alojen yhteisöjen tukemiseen**. Hakuun jätettiin 7500 hakemusta (6745 henkilöhakijaa, 797 yhteisöhakijaa).¹⁵ Päätökset julkistettiin maaliskuussa 2022. Jaettu summa oli runsaat 14 miljoonaa euroa ja se jaettiin puolivuotisina työskentelyapurahoina.¹⁶

Vuoden 2022 lisätalousarvioesitykseen sisältyneestä taiteen ja kulttuurin koronatukirahoituksesta kanavoitiin 34 345 000 Taiken kautta jaettavaksi. Virasto avasi tähän lisärahoitukseen pohjautuvan seitsemännen koronahakukierroksensa helmikuussa 2022. Siinä kahden eri tukimuodon – yksityishenkilöille myönnettävien apurahojen sekä elinkeinonharjoittajille ja yksinyrittäjille myönnettävien avustusten – hakijoiksi kelpuutettiin ”kaikki taiteen, kulttuurin ja luovien alojen ammattiryhmät.”¹⁷ Päätökset tehtiin huhtikuussa 2022. Suuren hakumäärän vuoksi ne luvattiin lähettää tiedoksi hakijoille erissä huhtikuun loppuun mennessä.¹⁸ Tukipäätökset julkistettiin 6.5.2022. Apurahan tai avustuksen sai 7215 kaikkiaan 8554 hakijasta.¹⁹

4.1.3. Suomen elokuvasäätiö

Suomen elokuvasäätiö myönsi erilaisia koronapandemiaan liittyviä tukia elokuva-alan toimijoille. Lisätalousarvioissa osoitettua määrärahaa tähän oli hieman yli 20 miljoonaa euroa. (Lähde: OKM.)

¹⁵ <https://www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/1409187>

¹⁶ <https://www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/1419651>

¹⁷ <https://www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/1413499>

¹⁸ <https://www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/1422061>

¹⁹ <https://www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/1425949>

Koronapandemiasta johtuvaa lisätuotantotukea (elokuvatuotantojen lisätuotantotuki) myönnettiin Suomessa rekisteröidyille **elokuvatuotantoyhtiöille** vuosina 2020 ja 2021 kolmessa eri haussa. Tuki oli suunnattu SES:n tuotantotukea saaneelle elokuvatuotannolle, jolle on Covid-19-pandemiasta johtuvista rajoituksista ja suosituksista aiheutunut ja toteutunut ennakoimattomia lisäkustannuksia, kuten kuvausten siirrosta tai kasvaneista hygieniavaatimuksista johtuneet lisäkustannukset.

SES myönsi myös **tuotantoyhtiötukea ensi-illoille** kahdessa haussa, keväällä ja loppuvuodesta 2021. Tuki oli tarkoitettu SES:n tukemien pandemiarajoitusten aikana elokuvateatteriensi-illassa olleiden elokuvien Suomessa rekisteröidyille tuotantoyhtiöille.

SES myönsi koronapandemiasta johtuvaa, ammattimaisille toimijoille suunnattua **elokuvalevittäjien** lisätoimintatukea vuosina 2020 ja 2021 kolmessa eri haussa. Avustuksen tarkoituksena on korvata pandemiasta johtuvasta elokuvalevittäjien pääsylippu- ja muiden tulojen vähenemisestä, toimintojen peruuntumisesta sekä rajoitusten toteuttamisesta aiheutuneiden menetysten korvaamiseksi ja toimintaedellytysten turvaamiseksi.

Myös **elokuvateatterit** saivat lisätoimintatukea kolmessa haussa vuosina 2020–2021. Tuki oli tarkoitettu pienen tai keskisuuren elokuvateatterin (1–5 saliset elokuvateatterit, sekä kiertuateatterit) tai elokuvateatteriketjun toiminnasta vastaavalle Suomessa rekisteröidyille, ammattimaiselle yhteisölle. (SES hakusivut arkisto.)

4.2. Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonala

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalla on myönnetty koronatilanteeseen liittyvää yritystukea Business Finlandin ja Ely-keskusten kautta, sekä kuntien kautta kanavoitavana yksityrittäjien tukena (yksinyrittäjien tuki ei lukeudu tämän tutkimuksen aineistoon). Ohjeiden mukaan saman toimijan ei tule hakea häiriötilanteeseen liittyvää rahoitusta eri tahoilta, kuten ELY-keskukselta ja Business Finlandilta.²⁰

4.2.1. Business Finland

Business Finland on myöntänyt koronatilanteessa kahdenlaista rahoitusta; esiselvitysrahoitusta sekä kehittämisrahoitusta liiketoiminnan häiriötilanteisiin.

²⁰ BF:n ja ELY-keskusten tukien myönnössä on havaittu jonkin verran päällekkäisyyksiä ja epäselvyyttä, etenkin ELY-keskusten myöntöjen osalta (ks. TEM 2020b, 11; TEM 2021a, 16).

Esiselvitysrahoituksella yritys voi selvittää ja suunnitella itselleen uusia liiketoimintoja, korvaavia alihankintaketjuja ja tuotannon organisoimista koronan aiheuttamassa häiriötilanteessa ja sen jälkeen. KehittämISRahoituksella yritys voi toteuttaa niitä kehittämistoimenpiteitä, joita se on tunnistanut esiselvityksessä tai muuten omana toimintanaan. Niiden tulee olla yritykselle uusia ratkaisuja tuotteisiin tai tuotantoon liittyen. Hakuilmoituksessa mainitaan luovien alojen palvelujen ja liiketoiminnan kehittäminen esimerkkinä rahoituksen käyttökohteista, jolloin käyttökohteena voivat olla esimerkiksi ”yritykselle uudet, monistettavat luovien alojen palvelut (esim., peli, av, musiikki), tapahtumapalvelut sekä taide- ja kulttuuripalvelujen liiketoiminnan kehittäminen”.

Taulukko 4. Business Finlandin myöntämä koronarahoitus.

Rahoituksen saajat	Tarkoitus	Myönnöt M € /kaikki alat	Myönnöt M €/taide ja kulttuuri
6–250 henkilöä työllistävät yritykset sekä mid-cap-yritykset. Ei yritykselle, joka on EU-määritelmän mukaan ns. vaikeuksissa oleva yritys.	Esiselvitysrahoitus liiketoiminnan häiriötilanteisiin. Yritys voi selvittää ja suunnitella itselleen uusia liiketoimintoja, korvaavia alihankintaketjuja ja tuotannon organisoimista koronan aiheuttamassa häiriötilanteessa ja sen jälkeen. KehittämISRahoitus liiketoiminnan häiriötilanteisiin. Rahoituksella yritys voi toteuttaa niitä kehittämistoimenpiteitä, joita se on tunnistanut esiselvityksessä. Esim. uudet palvelut ja tuotteet, uudet kumppanuus- ja alihankintamallit.	1052,1	74,7

Business Finland rahoittaa 6–250 henkilöä työllistäviä yrityksiä sekä mid-cap-yrityksiä (yritykset, joiden liikevaihto viimeisen vahvistetun tilinpäätöksen perusteella on enintään 300 miljoonaa euroa). Pienempiä yrityksiä kehoitetaan ohjeissa kääntymään Ely-keskusten puoleen. Rahoitusta ei myönnetä toiminimille, julkisille organisaatioille, säätiöille tai yhdistyksille. Esiselvitysrahoitus voi olla enintään 10 000 euroa, kehittämisrahoitus 100 000 euroa. Rahoitus on avustusta, ja sitä ei tarvitse maksaa takaisin. Se voidaan myöntää yritykselle kerran, poikkeustapauksessa useammin. Rahoitusta ei voida myöntää yritykselle, joka on EU-määritelmän mukaisesti vaikeuksissa oleva yritys.

Business Finlandin kokonaistuesta **tuki taiteelle ja kulttuurille oli tarkaste-luaukana kokonaisuudessaan 74,7 M €, seitsemän prosenttia tahon jakamasta koronarahoituksesta.**

4.2.2. ELY-keskukset

Ely-keskukset myöntävät koronarahoitusta eli yrityksen kehittämisavustusta koronavirusepidemian aiheuttamista markkina- ja tuotantohäiriöistä kärsiville yritysmuodosta riippumatta, yrityksille, joille koronavirus on aiheuttanut tilapäisiä markkina- ja tuotantohäiriöitä, ja jotka pyrkivät uudistumaan ja vahvistamaan osaamistaan. Rahoitus on suunnattu kaikkien muiden toimialojen paitsi maa-, metsä- ja kalatalouden sekä maataloustuotteiden jalostuksen alan yrityksille.

Taulukko 5. ELY-keskusten jakama koronarahoitus.

Rahoituksen saajat	Tarkoitus	Myönnöt M €/kaikki alat	Myönnöt M €/taide ja kulttuuri
Yritykset, joissa työskentelee max. 5 henkeä (ei yksinyrittäjät). Kaikki yritysmuodot. Yksityiset elinkeinoharjoittajat (toiminimet), jotka työllistävät väh. yhden työsuhteisesti (työntekijöiden määrällä ei ylärajaa.) Kaikkien toimialojen yritykset, paitsi maa-, metsä- ja kalatalouden sekä maataloustuotteiden jalostuksen alan yritykset. Yrityksellä tulee olla kannattavan toiminnan edellytykset jatkossa.	Tukea yrityksiä koronavirusepidemian aiheuttamien haitallisten vaikutusten minimoimiseksi sekä kannustaa yrityksiä työllistämiseen. Avustusta myönnetään tilanneanalyysin tekemiseen ja/tai kehittämistoimenpiteisiin.	334,8	26,9

Rahoitusta voidaan myöntää tilanneanalyysin tekemiseen ja/tai kehittämistoimenpiteisiin. Kehittämistoimenpiteet voivat olla liiketoiminnan uudelleensuuntaamista, alihankintaverkoston kehittämistä, tuotannon uudelleenorganisointia, tuotteiden ja palvelujen kehittämistä sekä osaamisen vahvistamista. Saadakseen tukea yrityksellä tulee olla kannattavan toiminnan edellytykset jatkossa.

Ely-keskukset suuntaavat poikkeusrahoitusta yrityksille, joissa työskentelee enintään viisi henkilöä hakemuksen jättämishetkellä (mukaan lukien yrittäjät). Yksinyrittäjät eivät kuulu keskusten poikkeusrahoituksen piiriin; näille koronavirusepidemiasta aiheutuneiden häiriöiden lieventämiseen myönnetään avustusta kuntien kautta.

Ely-keskusten rahoitushaku oli avoinna vuonna 2020 maaliskuun lopusta kesäkuun alkupuolelle. Rahoituspäätöksiä tehtiin yhteensä 33 110 kappaletta ja myönnetty avustusmäärä on noin 335 miljoonaa euroa. **Ely-keskusten kokonaistuesta tuki taiteelle ja kulttuurille oli tarkasteluaikana kokonaisuudessaan 26,9 miljoonaa euroa, kahdeksan prosenttia kaikesta Ely-keskusten myöntämästä koronarahoituksesta.**

4.3. Valtiokonttorin kustannustuki

Kustannustuki on valtiovarainministeriön alaisen Valtiokonttorin eri toimialojen²¹ yrityksille sekä liiketoimintaa harjoittaville yhdistyksille ja säätiöille suuntaamaa tukea, jonka tavoitteena on tukea yrityksiä koronaviruksen heikentämässä taloustilanteessa. Yritysten kokoa tai yhtiömuotoa ei ole rajattu. Ehtona tuen saamiselle on, että yrityksen toimiala kuuluu tuen piiriin, yrityksen oma liikevaihto on pudonnut yli 30 % vertailukauteen nähden ja että yrityksellä on palkkakuluja ja kiinteitä kuluja, joita on vaikea sopeuttaa. Myönnettävän kustannustuen tulee olla vähintään 2 000 euroa, ja tuen maksimimäärä on 500 000 euroa yritystä kohti.

Kustannustuen kolmannella kierroksella tukeen tehtiin muutoksia, koska edellisillä hakukierroksilla havaittiin, että pienimpien yritysten ja yksinyrittäjien kustannustukihakemuksista on hylätty suuri osa, pääosin koska tuki on jäänyt alle 2000 euron alarajan. Muutoksen jälkeen tukea maksettiin vähintään 2000 euroa, vaikka yrityksen tuki olisi laskennallisesti jäänyt alle kyseisen summan, jos muut tukiehdot täyttyvät.²²

Selvityksessämme tarkastelemme kustannustuen **neljän ensimmäisen hakukierroksen** tietoja. Ensimmäinen hakukierros oli heinä-elokuussa 2020 ja neljäs hakukierros elo-syyskuussa 2021. Kustannustukea myönnettiin näillä hakukierroksilla yhteensä 760 miljoonaa euroa. **Valtiokonttorin kokonaistuesta tuki taiteelle ja kulttuurille oli tarkasteluaikana kokonaisuudessaan 77,5 M euroa, 10 prosenttia kaikesta koronarahoituksesta.**

Valtiokonttorin kautta on jaettu edelleen koronatukia vuoden 2022 aikana. Näiden hakujen päätökset eivät lukeudu tämän tutkimuksen rekisteriaineistoon. Yritysten kustannustukien viides hakukierros päättyi 18.2.2022 ja kuudes hakukierros 31.5.2022.²³ Viidennellä kierroksella kustannustukien kokonaissumma oli

²¹ Pois lukien tietyt maa- ja metsätalousministeriön tukemat toimialat.

²² https://www.valtiokonttori.fi/palvelut/korvaus-ja-vahinkopalvelut/yritysten-kustannustuki-kolmas-kierros/#yleista-tietoa-tuesta_kenelle-tuki-on-tarkoitettu

²³ <https://www.valtiokonttori.fi/palvelu/yritysten-kustannustuki/>

78 830 224 euroa.²⁴ Edellisten kierroksien päätöksiin perustuvalla noin kymmenen prosentin nyrkkisäännöllä tästä kohdentuisi liki 8 miljoonaa euroa luoville aloille.

²⁴ <https://www.valtiokonttori.fi/tilastot-ja-raportit/tilastoja-korvaus-ja-vahinkopalveluista/tilastoja-kustannustuki/>

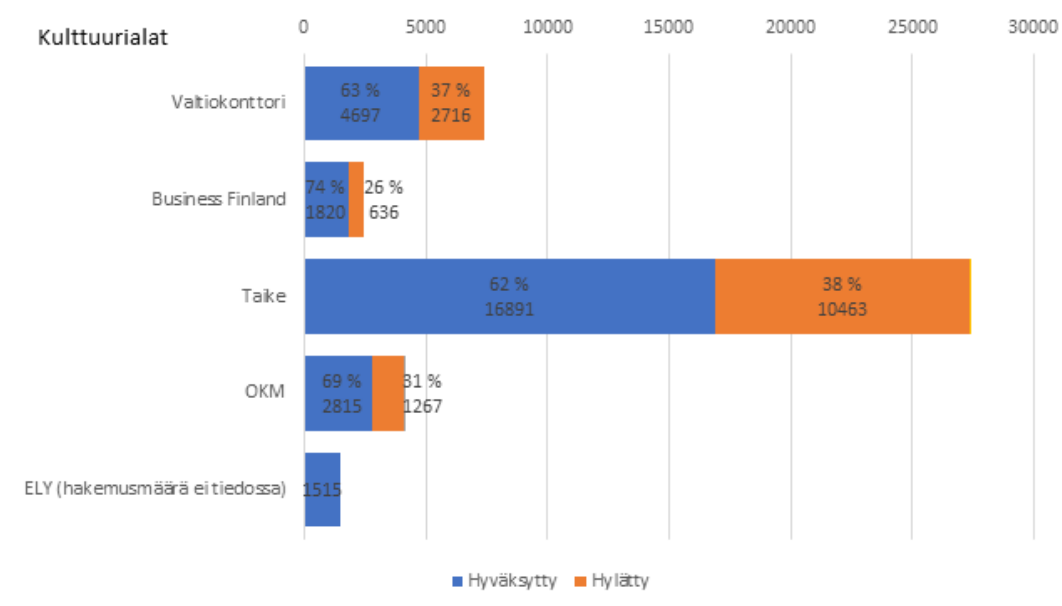
5 KORONATUKIEN ALLOKOINTI LUOVILLE ALOILLE

5.1. Myöntösummat

Tarkastelemamme tahojen kaikille toimialoille vuosina 2020 ja 2021 myöntämien koronatukien summa oli liki 2377 miljoonaa euroa. Käyttämämme ESSnet-kehyyksen mukaisesti ryhmitellen luovien alojen, taiteen, ja kulttuurin osuus oli noin 410 M eli noin 18 prosenttia kokonaistuesta. Näiden alojen hakemukset saivat myöntöpäätöksen hieman useammin kuin kaikkien alojen hakemukset keskimäärin.

Vuosien 2020 ja 2021 Koronahauissa myönteisen päätöksen sai 69 prosenttia OKM:lle ja 62 prosenttia Taikelle osoitetuista hakemuksista. Taide- ja kulttuurialojen hakemuksissa Business Finland antoi myönnön 74 prosentille (kaikista hakemuksista 70 %), ja Valtiokonttori 63 prosentille (kaikista 57 %) hakemuksista. Ely-keskusten osalta hakemusmäärät eivät ole saatavilla, joten myöntökynnystä ei voitu laskea. Myöntävien päätösten osuus on vaihdellut huomattavastikin eri hakukierrosten välillä. Kokonaiskuvan saamiseksi tarkastelemme pääasiassa myöntäjien kokonaisuutta.

Kuvio 2. Luovien alojen hakemukset ja päätökset (lkm) eri myöntäjätahoilla vuosina 2020–2021.



5.2. Hallinnonaloittainen tarkastelu

OKM ja Taiteen edistämiskeskuksen jakama koronatuki on lähtökohtaisesti osoitettu yksinomaan taide- ja kulttuurialoille. Opetus- ja kulttuuriministeriön vuosina 2020–2021 jakama koronatuki oli 151,4 miljoonaa euroa, Taiteen edistämiskeskuksen tuki 79 miljoonaa. Tässä käsiteltävä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalta vuosina 2020 ja 2021 jaettu tuki (OKM:n ja Taiken koronatuot yhteensä) kohdennuksemme mukaisille kulttuurialoille on siten yhteensä 230,6 miljoonaa euroa. Työ- ja elinkeinoministeriön luoville aloilla kohdentamien koronatuotien summa (ilman kuntien myöntämää yksinyrittäjien tukea) oli 101,6 miljoonaa euroa, ja Valtiokonttorin tukien summa 77,5 miljoonaa euroa (ilman tapahtumatakuuta). Valtiokonttorin jakama tuki asettuu Valtiovarainministeriön vastuualueelle.

Vuoden 2022 lisätalousarviossa tukea myönnettiin OKM:n ja Taiken kautta jaettavaksi vielä noin 62 miljoonaa lisää, mutta tämä tuki ei sisälly työpaperin kuvioihin ja taulukoihin (rahoituspäätöksiä on vasta tehty työpaperin viimeistelyvaiheessa). Tukien mittakaava on varsin merkittävä suhteutettuna em. tahojen normaaliin avustustoimintaan. Esimerkiksi Taiken tuki apurahoina ja avustuksina vuonna 2020 ilman koronatuotia oli 44,2 M €, ²⁵ joten koronatuki käytännössä tuplasi vuosien 2020 ja 2021 aikana Taiken kautta jaetun rahoituksen. OKM:n osalta rahoituksen lisäys ei ole yhtä mittava, mutta silti merkittävä: Koronaa edeltäneenä vuonna 2019 ministeriön tuki taiteelle ja kulttuurille oli kokonaisuudessaan 785 miljoonaa euroa (josta taiteen ja kulttuurin budjettiluvulta 452 M€) (Jakonen ym. 2020a, 56, 66).

Muista tukitahoista Valtiokonttorin (77,5 M€) ja Business Finlandin (74,7 M€) luoville aloille jakamat koronatuot lähestyivät mittakaavaltaan Taiken jakamaa tukea, joskin niiden käsittelemien koronatuotien kokonaisuudesta luovien alojen osuus oli suhteellisen pieni.

²⁵ <https://www.taike.fi/documents/10921/1396267/Taiken+tuki+taiteen+ja+kulttuurin+edistamseen+2020/4eb6456c-e371-5e6e-6a62-e19bdeaa18ed>

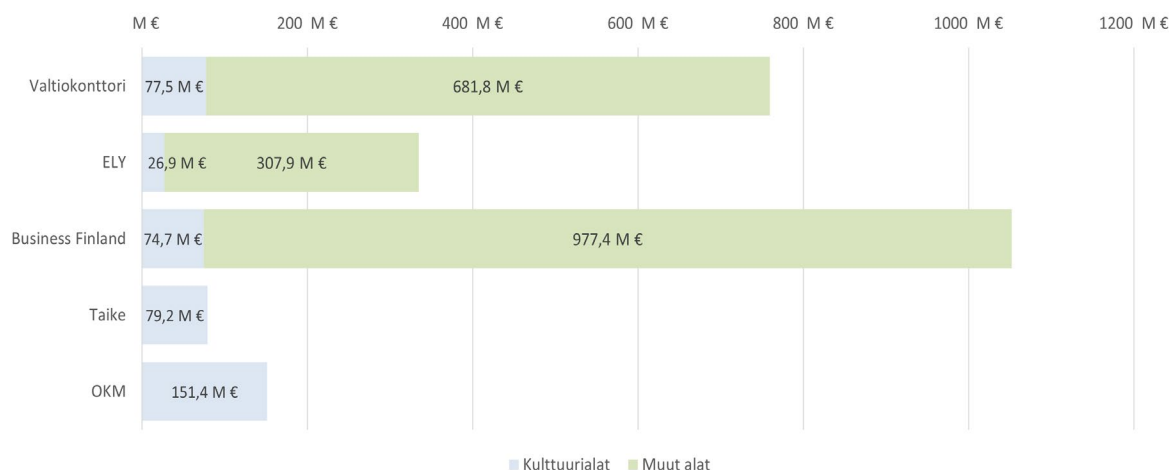
Taulukko 6. Eri tahojen myöntämä koronatuki vuosina 2020–2021 (M€).

Myöntäjätaho	Koronatuki kaikki alat (M€)	Koronatuki taiteelle ja kulttuurille (M€)
Valtiokonttori	759,4	77,5
ELY-keskukset	334,8	26,9
Business Finland	1052,1	74,7
Taike	79,2	79,2
OKM	151,4	151,4

5.2.1. Luovien alojen osuudet

Eri myöntäjätahojen myöntöosuus luokittelumme mukaisille ”luoville aloille” on noin kuudesosa kaikesta jaetusta tuesta, mutta tässä on huomattavia eroja eri jakajatahojen painotusten vuoksi. Muiden kuin OKM:n ja Taiken kokonaistuessa alojen osuus on seitsemästä kymmeneen prosenttiin.

Kuvio 3. Myöntösummat myöntäjätahoittain kulttuurialoille ja muille aloille (M€).



Kaikki taiteenalat ovat kärsineet koronarajoituksista. Esimerkiksi Music Finlandin tilanneseurantatietojen mukaan musiikkialalla korona iski etenkin alan yksityiseen sektoriin ja elävään musiikkiin, jonka arvo laski 47 prosenttia vuodesta 2019 vuoteen 2020. Koronatuet heijastuivat siinä, että MF:n seurannan mukaan alan julkinen tuki nousi vastaavana aikana 107 prosenttia. (Music Finland 2021c).

Tinfon tilastojen mukaan teosten esityskertoja kertyi 45 prosenttia vähemmän vuonna 2020 kuin tavallisina näytös vuosina, katsojamäärät vähenivät 70 prosenttia, ja lippuja myytiin vain kolmannes normaalivuoden määrästä (Tinfo 2021). Suomen taiteilijaseuran (STS) syksyllä 2020 toteuttaman kyselyn perusteella korona oli aiheuttanut tulonmenetyksiä yli 80 prosentille vastaajista, näkyen yleisimmin teosmyynnin (60 %), opetustöiden (48 %) sekä teostilausten (20 %) vähenemisenä. Frame arvioi koronan vaikuttaneen ammattikuvataiteilijoiden tuloja vähentävästi pelkästään marraskuun 2020 ja maaliskuun 2021 välisenä aikana noin 11 miljoonan euron arvosta. (Frame 2021a.)

Suhteessa kaikkeen myöntämäänsä tukeen etenkin OKM ja Taike ovat tukenneet voimakkaimmin esittäviä taiteita. Tämä noudattelee etenkin ministeriön osalta toiminnan normaalejakin painopisteitä. Taiken tuissa kirjallisuus ja kuvataide ovat ns. normaaliaaikoina suurimpia aloja, joten koronan myötä esittävät taiteet korostuivat normaalia enemmän. Erityisesti muilla kuin OKM:n hallinnonalalla tukea on myönnetty suhteellisen runsaasti myös muille ns. luoville aloille (kuten mainonta).

Taulukko 7. Vuosien 2020 ja 2021 myönnöt eri toimialoille myöntäjätahoittain (M €).

Toimiala	Valtio-konttori	ELY	BF	Taike	OKM
Mainonta	14,5	8,2	25,4	-	0,2
Arkkitehtuuri	1,1	1,1	5,7	0,1	0,1
Käsityö	0,8	1,1	1,3	-	1,4
Audiov.&multim.	16,3	3,3	11,6	5,5	22,0
Kirjat ja lehdet	2,2	2,3	6,9	3,6	0,7
Kulttuuriperintö	1,6	0,2	0,3	-	19,1
Esittävät taiteet	34,9	5,8	14,3	47,9	99,6
Visuaaliset taiteet	4,2	4,9	9,1	15,7	1,8
Muu kulttuuri	2,0	0,0	0,2	6,4	6,5

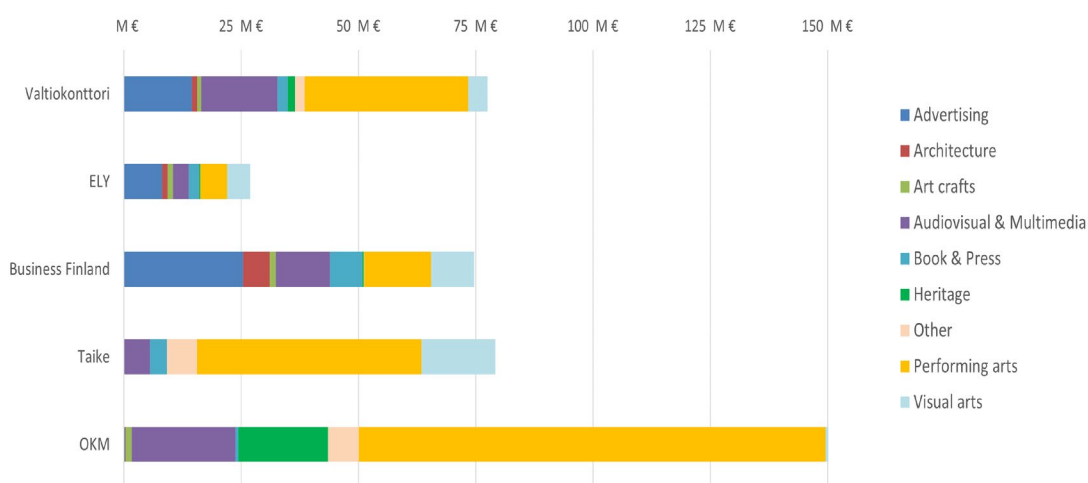
Lähes kaikilla taide- ja kulttuurialoilla on tuottaja-, välittäjä- vähittäiskauppa- ja muuta taloudellista toimintaa, joka asettuu osaksi laajempaa ns. luovien alojen kokonaisuutta. Tarkastelemme tätä tarkemmin luvussa 5.2.2 (Throsby-kehät).

TEM:n hallinnonalalta myönnettyssä tuessa huomiota herättää mainonnan saama, kokonaisuudessaan vajaan 50 miljoonan euron suuruinen tuki. Esimerkiksi BF:n jakamasta taiteen ja kulttuurin tuesta mainonnan tuki muodostaa kolmasosan. TEM:n alaisilla jakajatahoilla mainonta on saanut enemmän tukea kuin

esittävät taiteet. Myös Valtiokonttorin jakamasta tuesta mainonta muodostaa huomattavan osan. Mainostoimintaan suunnattu tuki on määritelmämme mukaisesti kokonaisuudessaan selkeästi ns. luovan talouden kentälle osoitettua tukea.

Audiovisuaalista alaa on tuettu kaikilta tahoilta, mutta suhteessa tahojen jakamaan kokonaistukeen sen osuus on suhteellisen merkittävä erityisesti Valtiokonttorin sekä TEM:n jakamassa tuessa.

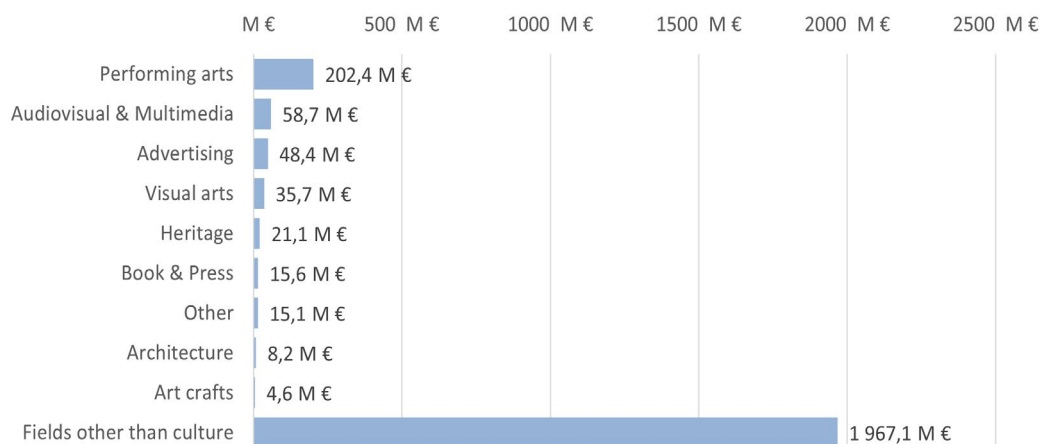
Kuvio 4. Myönnöt eri toimialoille myöntäjätahoittain (M€).



Taiteenaloista esittävät taiteet ovat saaneet ylivoimaisesti eniten taiteen ja kulttuurin koronatuksia, vuosina 2020–21 yhteensä 202,4 miljoonaa euroa. Esittävien taiteiden osuus (ml. musiikki) on miltei puolet kaikesta kohdennuksemme mukaan rajatusta koronatuesta. Lisäksi vuoden 2022 lisätalousarvion myötä jaetusta rahoituksesta jo merkittävä osa on kohdennettu esittäville taiteille²⁶.

²⁶ 11.5.2022 mennessä ministeriö oli tehnyt 14,5 miljoonan euron rahoituspäätökset esittäville taiteille.

Kuvio 5. Eri alojen vuosina 2020 ja 2021 saama koronatuki yhteensä (M€).



OKM:n ja Taiken kohdalla myös normaalioloina jaettavissa apurahoissa ja avustuksissa esittävien taiteiden saama tuki on merkittävä; OKM:n hallinnonalalla esittävät taiteet saivat vuonna 2019 244 miljoonaa euroa valtion rahoitusta, muodostaen noin kolmasosan kaikesta hallinnonalan tuesta taiteelle ja kulttuurille (Jakonen ym. 2021a, 63). Taiken ns. normaalista tukisummasta vuonna 2020 esittävät taiteet (näyttämötaide, musiikki, tanssitaide, sirkustaide) saivat 19,4 miljoonaa euroa, muodostaen noin 44 prosenttia kaikesta Taiken eri taiteenaloille jaetusta tuesta.²⁷

Esittävien taiteiden sisällä musiikki on suurin edunsaaja, vaikka aineiston luokittelutavan vuoksi (musiikkia ei ole eroteltu TOL-toimialaluokituksessa esittävien taiteiden luokassa) musiikin osuuden pystyy aineistossamme selkeästi tuomaan esiin vain OKM:n ja Taiken kohdalla. OKM:n ja Taiken vuosien 2020 ja 2021 yhteensä 147,4 miljoonan euron koronatuesta esittäville taiteille²⁸ musiikki on saanut kolme neljäsosaa. OKM:n rahoituksessa myös ns. normaaliajan tuessa vuonna 2019 musiikki oli esittävien taiteiden joukossa ylivoimaisesti suurin tuensaaja (154,3 M€; ks. Jakonen ym. 2021a). Taiken vuoden 2020 ns. normaalirahoituksesta esittäville taiteille musiikin osuus oli vajaa kolmasosa.²⁹

Esittävien taiteiden jälkeen tuetuimmat kehiksemme mukaan tunnistetut alat olivat audiovisuaalinen ja multimedia-ala (58,7 M€) ja mainosala (48,4 M€). Kuten edellä todettiin, mainonnan tuki painottuu muihin kuin OKM:n alaisiin tukijatahoihin. Audiovisuaalisen alan tuki tulee laajapohjaisemmin eri tahoilta.

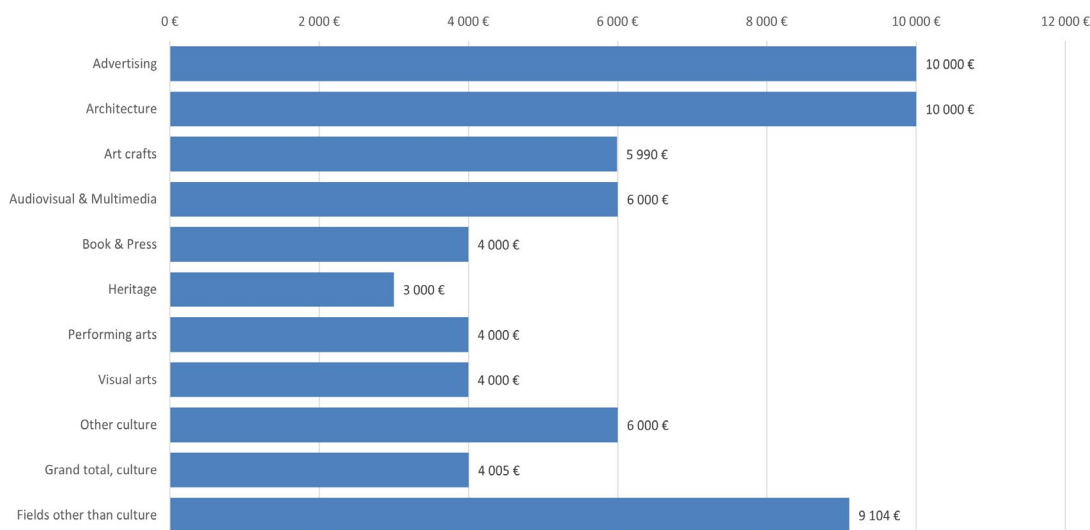
²⁷ <https://www.taike.fi/documents/10921/1396267/Taiken+tuki+taiteen+ja+kulttuurin+edistamiseen+2020/4eb6456c-e371-5e6e-6a62-e19bdeaa18ed>, s. 7.

²⁸ OKM:n jakama tuki musiikille on 30,7 M€ ja Taiken 78,7 M€, yhteensä 109,5 M€.

²⁹ <https://www.taike.fi/documents/10921/1396267/Taiken+tuki+taiteen+ja+kulttuurin+edistamiseen+2020/4eb6456c-e371-5e6e-6a62-e19bdeaa18ed>, s. 7.

Myöntäviä päätöksiä eri taiteenaloille oli kaikilla tukijatahoilla karkeasti samassa suhteessa kuin hakemuksia. **Kooltaan taiteen ja kulttuurin alalle myönnetyt tuet ovat tyypillisesti alle puolet muille kuin kulttuurin aloille myönnetystä tuesta.** Eri taiteenaloja on kuitenkin tyypillisesti tuettu varsin erisuuruisin myönnoin. Mainosalan ja muuten melko niukasti tuetun arkkitehtuurin mediaanimyöntösummat ovat suurimpia, kun taas kulttuuriperinnön, kirjallisuuden, kuvataiteiden ja esittävien taiteiden myönnot ovat pienimpiä. Vaikka esittäviä taiteita on kokonaisuudessaan tuettu huomattavasti enemmän kuin muita aloja, esittävien taiteiden edustajille myönnetyt yksittäiset summat ovat visuaalisen alan myöntöjen tapaan melko vaatimattomia.

Kuvio 6. Mediaanimyöntösummat ESSnet-luokittain.



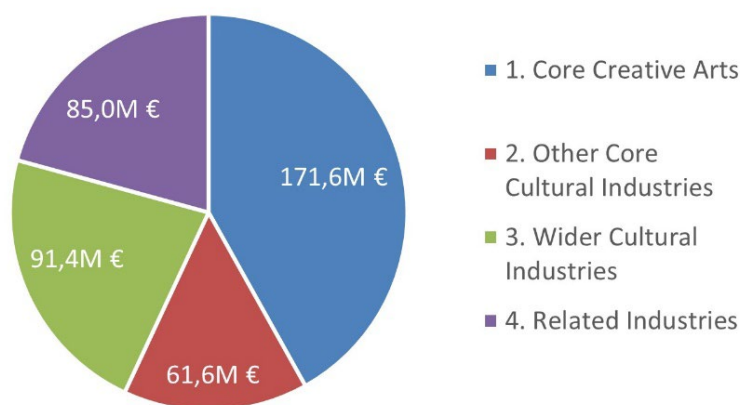
5.2.2. Myöntöjen kohdentaminen ”taiteelliseen ytimeen” ja sen ympärille

Throsbyn mukaan kulttuuriteollisuus ja edelleen laveammin määrittävät, luovuuden tuloksia monistavat ja skaalaavat teollisuuden alat kehittyvät taiteellisen ytimen ympärille (Throsby 2008a, 2008b). Halusimme esimerkinomaisesti tarkastella koronatukien kohdentumista sen mukaan, kuinka lähellä ns. taiteellisen toiminnan ydintä tuetut alat ovat soveltamalla Throsbyn hahmottelemaa kehämallia. Tällä tavoin saatavilla oleva tieto on luonteeltaan suuntaa antavaa: tarkoituksena on

itse tiedon tuottamisen lisäksi ollut sen testaaminen, kuinka mallia ylipäänsä voi soveltaa aineistomme analyysiin.

Edellä olevin varauksin voidaan sanoa, että määrällisesti eniten koronatuilla on avustettu taiteellisen toiminnan ytimessä (*core creative arts*) olevaa toimintaa, joksi Throsbyn lähestymistavassa luetaan musiikki, kirjallisuus, esittävät taiteet ja visuaaliset taiteet. Kuten edellä totesimme, ytimeen kohdennetussa rahoituksessa korostuu esittävien taiteiden osuus. Toiseksi eniten tukea on saanut toiminta, jonka Throsby on nimennyt laajempaan kulttuuriteollisuuden alaan (*wider cultural industries*) kuuluvaksi. Tähän lukeutuvat kulttuuriperintö, julkaisutoiminta ja painettu media, televisio ja radio, äänitustoiminta sekä peliala. Miltei yhtä paljon tukea on saanut kaikkein uloimmalle kehälle ulottuva toiminta, kuten mainosala, arkkitehtuuri, muotoilu ja muotiala. Vähiten tukea ovat saaneet Throsbyn mallissa kulttuuriteollisuuden ns. kakkoskehällä olevat alat kuten elokuva, museot ja valokuvataide.

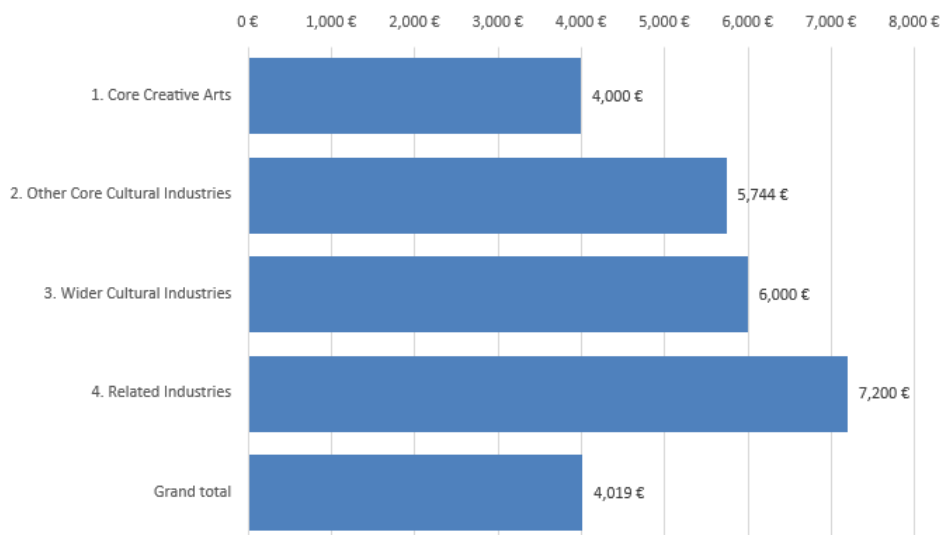
Kuvio 7. Taiteen ja kulttuurin koronatuki (M €) vuosina 2020–2021 Throsby-luokittain.



Vaikka taiteelliseen ydintoimintaan on kokonaisuudessaan myönnetty eniten tukea, siihen suunnatut myöntösummat ovat tyypillisesti pienempiä kuin ulommilla kulttuuritoiminnan kehillä, mikä näkyi myös taiteenalakohtaisesti esimerkiksi esittävien taiteiden, kuvataiteen, ja kirjallisuuden myöntösummissa. Mitä ulommas liikutaan ns. taiteellisesta ytimestä, sitä suurempia myöntösummat

ovat. Siten suurimmat tuet on jaettu laajemmin kulttuuriteollisuuden alalle asetettavaan toimintaan.

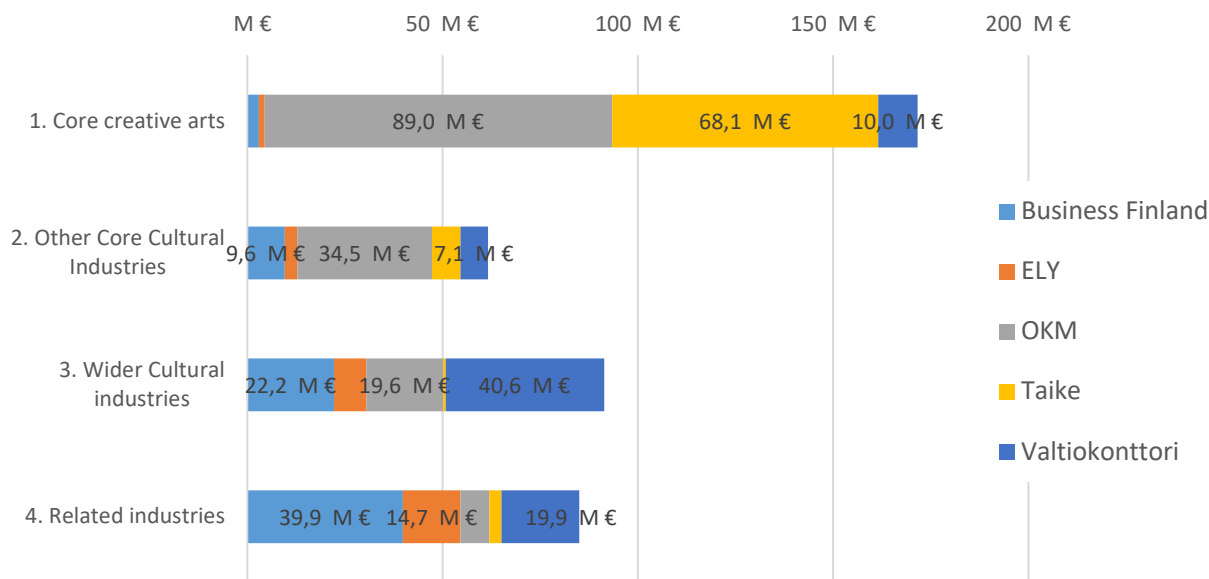
Kuvio 8. Mediaanimyöntösummat Throsby-luokittain.



Kehämallin kautta on kiinnostavaa tarkastella, kuinka eri tahojen myöntämä rahoitus suuntautuu taiteelle ja sitä ympäröivälle toiminnalle. Ns. taiteellisessa ytimessä oleva toiminta on saanut tukea enemmän OKM:ltä ja Taikelta, ja toisella kehällä oleva toiminta edelleen OKM:ltä. Mitä kauemmas liikutaan taiteellisesta ytimestä, sitä enemmän alkaa korostua muiden jakajatahojen osuus. Näiltä osin koronatuojien jako näyttää noudattavan vakiintuneita valtionhallinnon vastuita. Jakaumat vaikuttavat myös noudattelevan sellaista käsitystä luovista aloista, jossa vain tietyt taiteenalat ajatellaan sen piiriin. Tältä osin hallinto näyttää toimivan samankaltaisen luovan alan ymmärryksen perusteella, johon 2000-luvun alussa käyty keskustelu luovista aloista perustui.

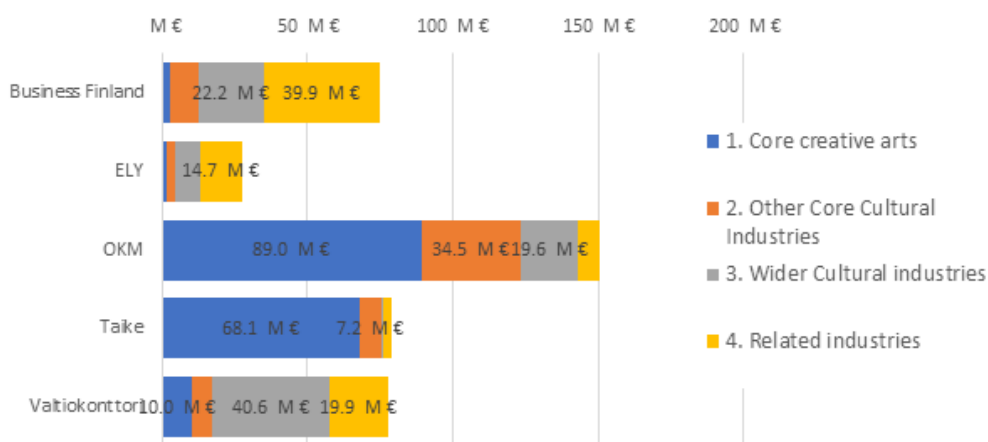
Jakaumat herättävät kysymyksen siitä, miksi ulomman kehän toimijat saavat suurempia tukia kuin ytimeen sijoittuva taiteellinen toiminta. Uloimmalla kulttuuriteollisuuden kehällä oleva toiminta, johon lukeutuu mm. mainosala, on saanut tukea erityisesti Business Finlandilta. Ns. kolmoskehällä oleva toiminnan (*wider cultural industries*) saamassa tuessa silmiinpistävää on valtiokonttorin myöntämän tuen suuri osuus, mikä selittyy paljolti tahon vahvalla tuella audiovisuaaliselle kulttuurille (mm. peliala ja äänitustoiminta).

Kuvio 9. Throsby-luokkien summat myöntäjätahoittain.



Summia myöntäjätahojen mukaan jaotteleamalla nähdään selvemmin kunkin jakajatahon painotukset. OKM:n suhteellisen suuri tuki ns. kolmoskehän toiminnalle sisältää paljolti kulttuuriperinnölle myönnettyä tukea. OKM:n ja Taiken tuki ulommille kulttuuriteollisuuden aloille on välittäjätoimintaan ja muuhun ns. kulttuurialan ekosysteemiin myönnettyä tukea, joka ”perinteisessä” vastuuala-ajattelussa on lukeutunut (ainakin tietyillä taiteenaloilla) enemmän TEM:n hallinnonalan vastuisiin.

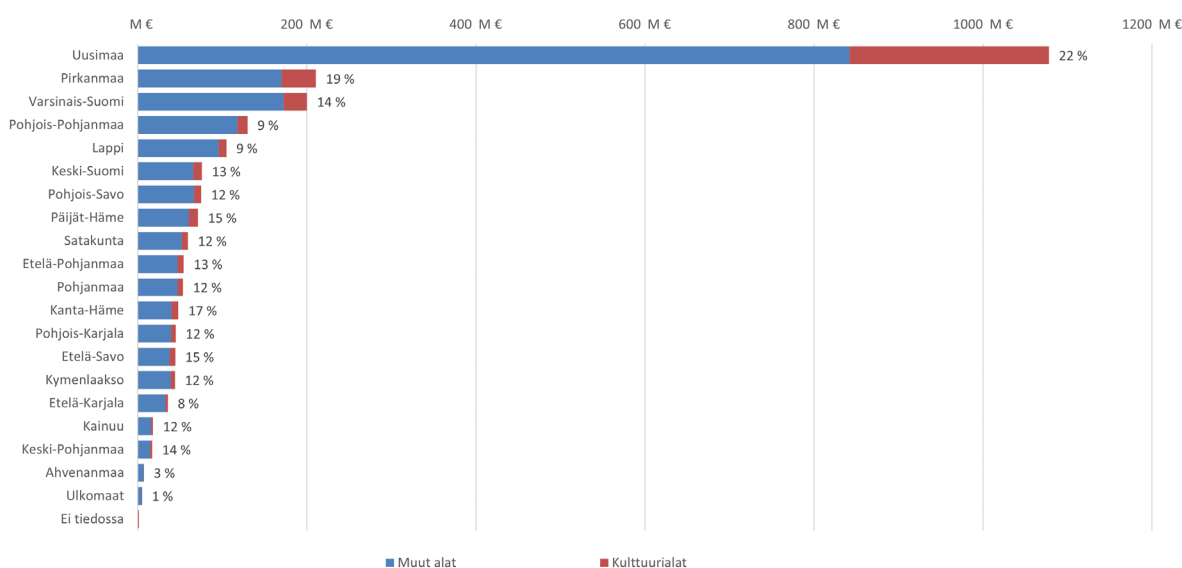
Kuvio 10. Myöntäjätahojen summat Throsby-luokittain.



5.3. Tuen alueellinen jakautuminen

Kulttuurialojen tuki oli suhteellisesti korkeinta alueilla, joille myös koronatukea kokonaisuudessaan myönnettiin kaikkein eniten. Uudellamaalla (22 %) sekä Pirkanmaalla (19 %) kulttuurialojen osuus kaikesta myönnetystä koronatuesta oli noin viidesosa. Taiteen ja kulttuurin tuki suhteessa kaikkeen tukeen oli vähäisintä Ahvenanmaalla (3 %), Pohjois-Pohjanmaalla (9 %), Etelä-Karjalassa (8 %) ja Lapissa (9 %).

Kuvio 11. Eri alueille vuosina 2020–2021 myönnetty koronatuki ja kulttuurialojen osuus siinä.



Vuosina 2020 ja 2021 kulttuurialoille myönnetty koronatuki oli yhteensä lähes 410 miljoonaa euroa. Tästä summasta liki 58 prosenttia kohdennettiin Uudellemaalle.

Taulukko 8. Eri myöntäjätahojen kulttuurialoille vuosina 2020–2021 myöntämien koronatukien summat alueittain (eurot ja prosenttiosuus).

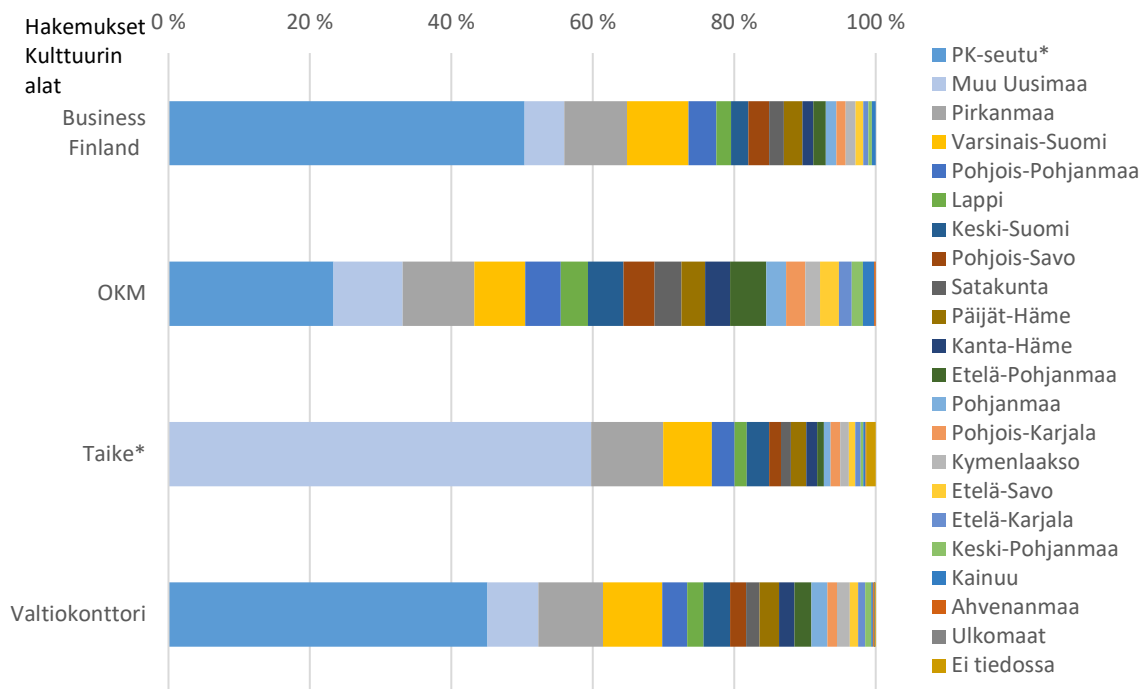
Maakunta	BF (€)	ELY (€)	OKM (€)	Taike (€)	Valtio-kontt. (€)	Yht. (€)	Osuus (%)
<i>Uusimaa</i>	43 590 384	13 912 866	82 053 550	48 668 000	47 655 033	235 879 833	57,6
<i>Pirkanmaa</i>	6 687 608	2 789 330	15 646 100	7 994 000	7 544 430	40 661 468	9,9
<i>Varsinais-Suomi</i>	6 112 010	2 038 703	9 222 100	5 263 000	4 928 163	27 563 976	6,7
<i>Pohjois-Pohjanmaa</i>	3 186 036	1 097 180	3 815 500	2 348 000	1 441 185	11 887 901	2,9
<i>Päijät-Häme</i>	1 712 182	740 312	3 811 900	1 807 000	2 601 982	10 673 376	2,6
<i>Keski-Suomi</i>	2 185 809	593 470	3 490 950	2 573 000	1 304 539	10 147 768	2,5
<i>Lappi</i>	1 580 579	698 180	3 516 400	1 185 000	2 178 594	9 158 753	2,2
<i>Pohjois-Savo</i>	1 635 318	849 900	3 827 900	1 196 000	1 133 329	8 642 447	2,1
<i>Kanta-Häme</i>	1 328 759	546 992	2 665 200	1 238 000	2 452 158	8 231 109	2,0
<i>Satakunta</i>	1 324 067	275 680	3 581 300	988 000	1 086 777	7 255 824	1,8
<i>Etelä-Pohjanmaa</i>	1 345 253	419 571	3 463 600	686 000	1 311 134	7 225 558	1,8
<i>Pohjanmaa</i>	1 225 398	776 620	2 893 700	616 000	1 067 512	6 579 230	1,6
<i>Etelä-Savo</i>	619 476	567 180	4 070 100	584 000	638 503	6 479 259	1,6
<i>Pohjois-Karjala</i>	563 174	498 760	2 882 700	876 000	645 890	5 466 524	1,3
<i>Kymenlaakso</i>	681 936	537 970	2 194 400	982 000	720 903	5 117 209	1,2
<i>Etelä-Karjala</i>	175 100	241 920	1 633 200	579 000	280 125	2 909 345	0,7
<i>Keski-Pohjanmaa</i>	258 400	123 240	1 358 100	304 000	357 147	2 400 887	0,6
<i>Kainuu</i>	449 019	230 050	1 144 100	204 000	119 689	2 146 858	0,5
<i>Ei tiedossa</i>				1 023 000	13 179	1 036 179	0,3
<i>Ahvenanmaa</i>			137 000	56 000	31 964	224 964	0,1
<i>Ulkomaat</i>					31 193	31 193	0,0
Yht.	74 660 508	26 937 924	151 407 800	79 170 000	77 543 430	409 719 662	

Kuten taiteenaloittain, myös alueellisesti tarkasteltuna myöntöjä taiteen ja kulttuurin toimijoille oli kaikilla tukijatahoilla pääsääntöisesti miltei samassa suhteessa kuin hakemuksia. Aineistossa on kuitenkin alueellisesti kiinnostavia ominaispiirteitä.

Taiteen ja kulttuurin alan hakijat ja saajat olivat melko keskittyneitä pääkaupunkiseudulle. OKM:n hakemuksista 23 prosenttia (myönnoistä 27 %), Business Finlandin hakemuksista tasan puolet (myönnoistä 51 %), ja Valtiokonttorin hakemuksista 45 prosenttia (myönnoistä 47 %) oli pääkaupunkiseudulta³⁰. Taiken osalta tieto oli saatavilla vain maakuntatasolla; 60 prosenttia hakemuksista (ja 62 prosenttia myönnoistä) oli Uudeltamaalta, sisältäen pääkaupunkiseudun.

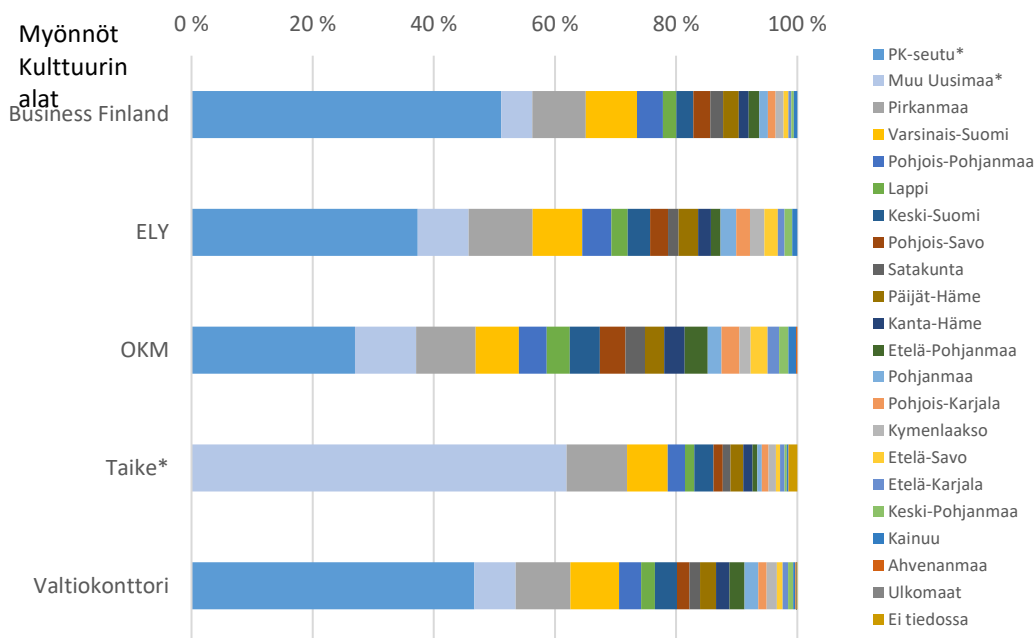
³⁰ ELY-keskusten hakijatiedot eivät olleet saatavilla.

Kuvio 12. Kulttuurialoille luokitellut hakemukset eri alueilta.



Ely-keskusten kohdalla hakijatietoja ei ollut saatavilla, mutta taide- ja kulttuurialan myönnoistä 37 prosenttia suuntautui pääkaupunkiseudulle. Seuraavaksi suurimmat myöntöalueet olivat Pirkanmaa, Uusimaa (ilman pk-seutua) ja Varsinais-Suomi. Suuressa osassa maakunnista kulttuurin alan hakemusten ja myöntöjen osuus eri myöntäjätahoilla oli parin prosentin luokkaa kaikista hakemuksista ja myönnoistä.

Kuvio 13. Myönteisen päätöksen saaneiden kulttuurialan hakemusten osuus alueittain.



Myönnettyissä tuissa on alueiden näkökulmasta toimialoittaisia eroja esimerkiksi arkkitehtuurin ja mainonnan aloilla sekä haettu että saatu koronatuki on painottunut (yli 50 %) pääkaupunkiseudulle. Visuaalisilla aloilla pelkkä pääkaupun-kiseutu ei korostu aivan yhtä vahvasti, mutta muu Uusimaa mukaan ottaen osuus niin hakija- kuin saajajoukoistakin on yli puolet. Toisilla toimialoilla, erityisesti kulttuuriperinnön ja käsityön alalla, tukea on haettu ja osoitettu maantieteellisesti laajemmin. Esimerkiksi kulttuuriperinnön tuesta Pirkanmaan, Lapin ja Varsinais-Suomen alueet ovat keskeisiä tuensaajia pääkaupunkiseudun rinnalla.

5.4. Yhteisöjen ja yksilöiden tuki

Aiempien tarkastelujen perusteella (ks. Luonila ym. 2022, 54; Jakonen ym. 2020, 55) OKM:n ja Taiken koronatukia ovat saaneet ”totuttujen taide- ja kulttuurialan rahoituksen hakijoiden ja saajien” lisäksi taiteilijoita yleisemmin, laajemmin ja määrittelemättömämmin myös muut luovien alojen toimijat. Kohdennus näkyy jo hakukriteereissä, joissa sekä OKM että Taike ovat korostaneet myös ”luovien alojen” yritysten hakukelpoisuutta useiden hakujen yhteydessä. Samalla Taiken ja OKM:n kohdalla koronatukien kohdentumisessa näkyy pääpiirteissään yleinen (joskin rajoiltaan epämääräinen, ks. esim. Sokka & Jakonen 2020) työnjako, jossa Taike tukee yksityishenkilöitä ja yhdistyksiä, OKM yhdistyksiä ja suurempia organisaatioita.

5.4.1. Eri hakijatyyppien osuudet

Koronatukia on jaettu niin taiteellisen työn tekemiseen, tapahtumatuotantoon, kuin erilaisille tukitoiminnoille ja selvästi voittoa tavoittelevaan yritystoimintaan. Tämän työpaperin aineisto kattaa myös OKM:n hallinnonalan ulkopuolista tukea ”luoville aloille”. Ely-keskusten, Valtiokonttorin ja BF:n tuet oli osoitettu yrityksille tai liiketoimintaa harjoittaville yhdistyksille ja säätiöille. Kaiken kaikkiaan koronatukia hakenut ja saanut joukko kattaa monenlaisia yhteisö- ja yksilöhakijoita: y-tunnuksellisia yhteisöjä, yrityksiä (mm. elinkeinonharjoittajia, osakeyhtiöitä), ja henkilöhakijoita. Aineiston sisältämät tiedot ovat osittain puutteellisia hakijatyyppien täsmälliseen tarkasteluun. Alle olemme koonneet niitä tietoja, joiden esittämisen käytettävissämme ollut aineisto sallii, joten tarkastelu ei kata kaikkia myöntäjätahoja.

Taulukko 9. Taiken koronatukea hakeneet ja vastaanottaneet yksittäiset hakijat hakijatyypeittäin.

Hakijatyyppi	Hakeneet (%)	Saaneet (%)
Luonnollinen henkilö - joista toiminimellisiä hakijoita	96,42 9	96,17 7
Omistajatyyppi tuntematon, tai ei tietoa	0,12	0,12
Rekisteröity yhdistys	0,06	0,04
Yksityinen	3,40	3,98

Taulukko 10. ELY-keskuksilta koronatukea vastaanottaneet luovan alan toimijat hakijatyypeittäin.

Hakijatyyppi	Saaneet (%)
Osakeyhtiö	83,75
Osuuskunta	1,63
Rekisteröity avoin-/kommandiittiyhtiö	7,05
Säätiö, yhdistys, tms.	0,37
Toiminimi	7,27

Taulukko 11. Valtiokonttorilta koronatukea hakeneet ja vastaanottaneet luovan alan toimijat hakijatyypeittäin.

Hakijatyyppi	Hakeneet (%)	Saaneet (%)
Aatteellinen yhdistys tai säätiölain mukainen säätiö	2,70	2,84
Avoin yhtiö	1,46	1,38
Elinkeinonharjoittaja	34,76	31,62
Kommandiittiyhtiö	3,27	2,94
Osakeyhtiö	56,81	60,09
Osuuskunta	0,94	1,09
Ulkomaisen yhteisön sivuliike	0,05	0,04

Taulukko 12. Hakijatyyppien osuudet OKM:lle saapuneista koronatukeyhakemuksista.

Hakijatyyppi	Hakemuksista (%)	Hyväksytyistä (%)
Kunta	8,11	11,21
Omistajatyypin tuntematon	5,40	4,24
Rekisteröity yhdistys	64,16	61,57
Yksityinen	22,28	22,94
Ei tietoa	12,57	9,66

OKM:lle suunnatuista yli 3600 hakemuksesta noin 64 prosenttia oli yhdistyksiltä, ja kahdeksan prosenttia kunnilta. Noin 22 prosenttia hakemuksista oli yrityksiltä. OKM:n myöntämästä tuesta yhdistykset saivat noin 36 prosenttia, kunnat 16 prosenttia ja yritykset 30 prosenttia. Siten yritykset saivat hakemusten lukumäärään nähden enemmän tukea kuin rekisteröidyt yhteisöt.

5.4.2. Uudet ja vanhat hakijat

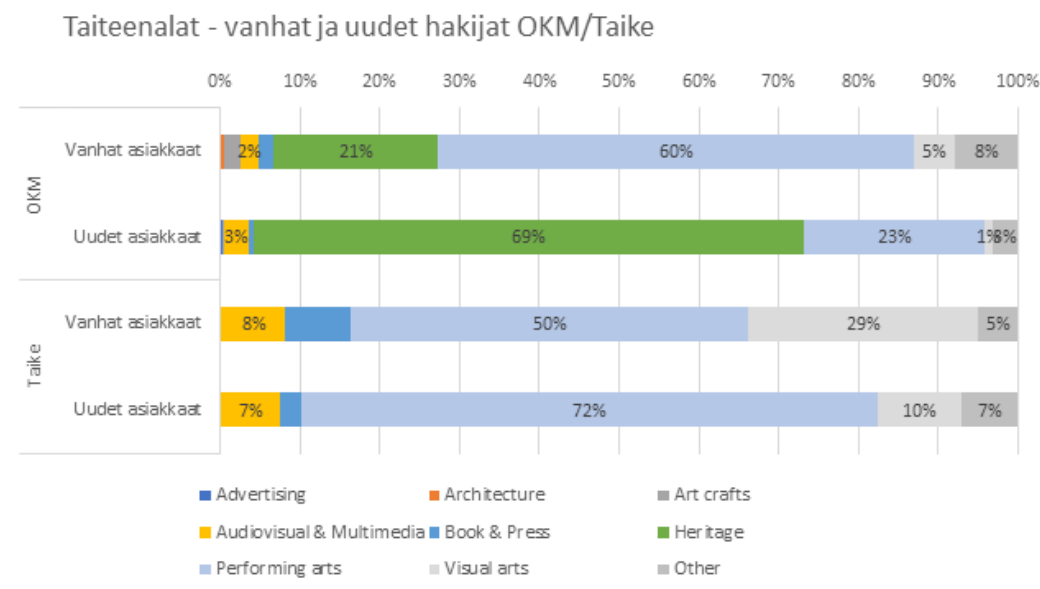
Aineistomme sallii vain Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Taiken osalta koronatukeymien myötä ilmaantuneiden uusien hakijoiden (koronahakujen aikana perustettu uusi asiakkuus hakujärjestelmässä) erottelun hakijajoukosta. **OKM:lle suunnatuista hakemuksista 47 prosenttia tuli uusilta hakijoilta.** Taikella uusien ja vanhojen asiakkaiden suhde oli samansuuntainen: **Taikelle suunnatuista hakijoista 45 prosenttia oli uusia hakijoita.** Uusiksi hakijoiksi olemme rajanneet aineistossa 1.4.2020 tai myöhemmin alkaneet asiakkuudet. Perusteena käytimme Taiken ensimmäisen hakukierroksen hakuaian alkua (1.4.2020).

Taikelta tukea hakeneista uusista asiakkaista yli 70 prosenttia oli esittävien taiteiden edustajia, kun vanhoissa asiakkaissa näiden osuus oli noin puolet. Uudet hakijat olivat ensisijaisesti musiikin alalta. Kuvataiteiden alalla puolestaan

Taikella korostuivat hakijat, jotka olivat hakeneet tukea jo aiemmin. (Karhunen 2022.) Näin ollen juuri esittävien taiteiden alalla kriisi ja sen myötä lavennetut hakukelpoisuudet lisäsivät merkittävästi uusien hakijoiden osuutta.

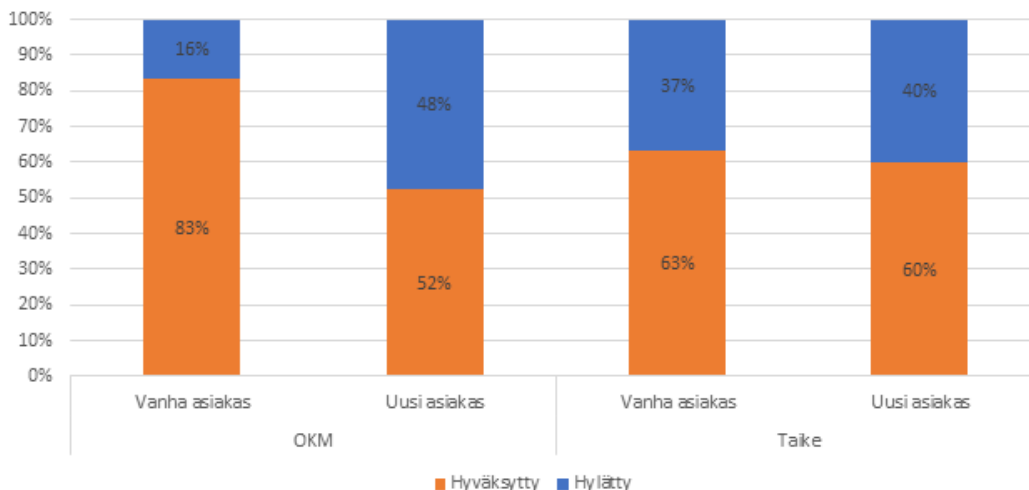
OKM:lle tuli uusia hakijoita erityisesti kulttuuriperinnön alalta. Hakijat ovat esimerkiksi nuorisoseuroja, vapaapalokuntia ja kyläyhdistyksiä. **Hakijoissa, jotka ovat hakeneet OKM:lta tukea aiemminkin, on erityisesti esittävien taiteiden edustajia. Vanhojen asiakkaiden suurta osuutta myös esittävien taiteiden saralla selittää mm. esittäviä taiteita edustavien kansallisten laitosten suurehko tuki.**

Kuvio 14. Vanhojen ja uusien hakijoiden hakemusten alakohtaiset jakaumat OKM:n ja Taiken 2020–2021 koronatukihauissa.



Taiken hakijoista vanhojen ja uusien asiakkaiden hakemukset ovat saaneet myöntävän päätöksen suunnilleen yhtä usein. **OKM:n hakemuksissa puolestaan on nähtävissä, että tukea on myönnetty hakijoille, jotka ovat olleet OKM:n hakijatahoja aiemminkin:** heistä yli 80 prosenttia on saanut myöntävän päätöksen. Uusien hakemusten myöntökynnys on ministeriössä ollut selvästi ennalta tuttuja tuensaajia tiukempi. Ministeriössä siis kriisiaikanakin tukea on kohdennettu pääasiassa ns. vakiintuneille tuen saajille.

Kuvio 15. Hylättyjen ja hyväksytyjen hakemusten osuudet vanhoista ja uusista hakijoista OKM:n ja Taiken 2020–2021 koronahauissa.



Taiken hakijoista 16 prosenttia oli hakenut koronataukea useammin kuin kolme kertaa. Heistä lähes kaikki olivat saaneet koronataukea ainakin kerran. Useammin kuin kerran koronataukea oli saanut 28 prosenttia (henkilö)hakijoista. (Karrhunen 2022.)

Aineistomme perusteella päällekkäisyyksien täsmällinen tarkastelu on vaikeaa, mutta samojen y-tunnusten esiintyminen eri myöntöpäätöksissä kertoo siitä, että samat hakijatahot ovat saaneet rahoitusta melko usein useampaan kertaan koronan aikana. Tukipäätöksistä³¹ käy ilmi, että **Business Finlandin ja Ely-keskusten myönnöt olivat useammin ainoita myöntöjä hakijataholle, kun taas OKM ja Valtiokonttorin myönnöt olivat useammin hakijoille, jotka olivat saaneet muitakin myöntöjä joltain hakijataholta.** Business Finlandin ja Ely-keskusten tukien yhtenä hakukriteerinä oli, että tukea ei saa hakea molemmilta tahoilta. Ely-keskusten koronatuista tehdyn tarkastusraportin mukaan myönnoissä oli kuitenkin jonkin verran päällekkäisyyksiä³², esimerkiksi tilanteissa, joissa BF on myöntänyt ensin rahaa esiselvitykseen ja sen jälkeen ely-keskus on myöntänyt rahaa kehittämistoimenpiteisiin.

³¹ Tietyn y-tunnuksen saamien myöntöjen määrä.

³² Business Finlandin ja ely-keskusten kanssa päällekkäisyyksiä löytyi yhteensä 44 kappaletta. <https://yle.fi/uutiset/3-12011484>

Taulukko 13. Myöntöjen jakautuminen yhden tai useamman kerran myönteisen päätöksen saaneille y-tunnuksellisille hakijoille myöntäjätahoittain.

Y-tunnuksen saamien myöntöjen määrä yhteensä, kaikki tahot	Business Finland	ELY	OKM	Valtiokonttori
1	63 %	63 %	38 %	24 %
2	22 %	22 %	16 %	31 %
3–4	12 %	13 %	28 %	38 %
5 tai enemmän	3 %	2 %	19 %	7 %
Myöntöjä yhteensä n	20080	22529	2813	40172

TEM:n toimialalla toteutettavien sisäisten tarkastusten kaltaisen toimintamallin ottaminen käyttöön myös OKM:n hallinnonalalla vaikuttaisi perustellulta. Sen järkevyys on kuitenkin sidottu siihen, millaista tietoa päätöksistä on saatavilla, ja vaatisi avustuspäätösten luokittelujen kehittämistä ja yhdenmukaistamista.

5.4.3. Vakiintuneet ja uuden tyyppiset toimijat koronatuen hakijoina ja saajina

OKM:n kulttuurirahoituksesta on perinteisesti mennyt suuri osuus kansallisten laitosten sekä vos-järjestelmän tukeen sekä muihin lakiin perustuviin avustuksiin. OKM:n myöntämästä koronatuesta kansallisten taidelaitoksen saama tuki on noin 35 miljoonaa euroa, mikä on hieman vajaa neljäsosa (23 %) kaikesta OKM:n koronatuesta. Tarkastellussa koronatuesta valtionosuutta saavien laitosten saama tuki (n. 57 M€) muodostaa noin 38 prosenttia kaikesta OKM:n myöntämästä koronatuesta.

Myös ns. normaaliaikojen taide- ja kulttuurirahoituksessa vuonna 2019 kansallisten taidelaitosten osuus oli noin neljäsosa (24 %) (n. 188 M€) kaikesta ko. rahoituksesta (Jakonen ym. 2021a). Koronatuesta esittävän taiteen laitokset saivat 32 prosenttia kansallisille taidelaitoksille osoitetusta tuesta. Myös normaalissa

kansallisille taidelaitoksille osoitetussa tuessa esittävien taiteiden osuus on suuri³³ ja valtionosuusrahoituksen piirissä oleville laitoksille suunnataan merkittävä osuus valtion kulttuurirahoituksesta,³⁴ esimerkiksi vos-teattereiden valtionosuudet olivat yli 50 miljoonaa euroa vuonna 2019 (Jakonen ym. 2021a).

OKM:n ja Taiken hauissa pyrittiin tavoittamaan uudentyyppisiä hakijoita. Taiken hakukriteeristöissä monissa hauissa tuotiin esiin, että tukea voivat hakea uudentyyppiset toimijat. Hakutekstit vaihtelivat eri hauissa, mutta niissä mainittiin muun muassa taiteen ja kulttuurin ekosysteemi. Tämä poikkeaa perinteisestä sektoripolitiikasta, jota kulttuurin julkinen rahoitus on pitkään toteutunut riippumatta erilaisista ”muotidiskursseista” (ks. esim. Sokka 2022).

Tämän tutkimuksen puitteissa ei ole mahdollista tehdä prosentuaalista analyysia hakijoiden tai saajien ammattinimikkeistä. Taiken hakijoista ja saajista on kuitenkin nähtävissä vahvoja viitteitä tietyn tyyppisten hakija- ja saajaryhmien esiin noususta koronahakujen myötä, muun muassa uusien hakijoiden suurena osuutena. Ilmeisesti tukea ovat entistä enemmän hakeneet tietyt ammattiryhmät, kuten äänisuunnittelijat ja tuottajat, mutta myöntöpäätösten tilastointi ei salli tämän tasoista tarkastelua riittävän luotettavasti, jotta sitä tässä voisi esittää.

Kulttuuripolitiikan analyysien perusteella luovien alojen kehitysohjelmissa taiteilijoiden tilanteeseen ei juuri ole kiinnitetty huomiota. Esimerkiksi Norjassa taiteilijoiden työskentelyolosuhteiden ei todettu parantuneen, vaikka politiikassa painotettiin kulttuuriteollisuutta (ks. Røyseng 2016). Suomessakin on keskusteltu siitä, millainen on taiteen ja kulttuurin asema luovan talouden perustana (esim. OKM 2017a) sekä taiteilijan asema tukijärjestelmän sisällä. Cronberg (2011, 13) kirjoitti noin kymmenen vuotta sitten taiteen olevan luovan talouden peruspilari, mutta toisaalta keskustelun luovasta taloudesta, luovista aloista ja luovasta yrittäjyydestä jättävän taiteilijat huomiotta. Luvussa 3 kuvattujen valtiopäiväkeskustelujen perusteella aihe on edelleen yhtä relevantti, ellei relevantimpi, kuin Cronbergin raportin julkaisun aikaan.

Koronan mittaan esimerkiksi taide- ja kulttuurialojen ammattiliitto Teme kritisoi hallitusta freelancereiden unohtamisesta koronatukien kohdentamisissa. Tuen nähtiin kohdistuneen teatteri- ja orkesteriverkoston tappioiden paikkaamiseen taidelaitoksille ja niiden omalle henkilökunnalle. OKM:n tuen

³³ Esimerkiksi OKM:n KUPO-osaston harkinnanvaraisista avustuksista Kansallisoopperan toiminta-avustus oli yksinään yli puolet, ja Kansallisteatterin ja -oopperan avustukset yhdessä noin 70 prosenttia kaikista esittäville taiteille suunnatuista harkinnanvaraisista avustuksista (Jakonen ym. 2020a, 70).

³⁴ Ks. <https://okm.fi/kulttuuri/ohjaus-ja-rahoitus>

kohdentuminen valtaosiltaan vakiintuneille tuen saajille selittää osaltaan tätä näkemystä. Kuten edellä ilmenee, kaikesta OKM myöntämästä koronatuesta kansallisten taidelaitosten saama rahoitus muodostaa huomattavan osan.

Julkisuudessa taiteilijoille suunnattua koronatukea myös kritisoitiin siitä, että jaettavissa apurahoissa ei huomioitu tarpeeksi hyvin tulonmenetyksiä. Työttöisyyden menettämisen korvaamiseen ei siten nähty uusista koronatuon instrumenteista huolimatta olevan toimivaa järjestelmää. Toisaalta esimerkiksi Taiken mukaan apurahoja ei olisi tarkoitettukaan niinkään tulonmenetysten korvaamiseen kuin oman ammattitaidon ylläpitämiseen pandemiatilanteessa.³⁵

³⁵ Esim. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008507792.html>

6 VERTAILUKOHTANA RANSKA

Tämä osio sisältää lyhyen yleiskatsauksen tavasta, jolla Ranska on järjestänyt ja jakanut COVID-tukea taide- ja kulttuurisektorille. Sen tarkoituksena on tarjota vertailukohtaa Suomen tilanteeseen. Ranskan ja Suomen välillä on samankaltaisuuksia, mutta Ranska on luonut Suomeen nähden erilaisia ratkaisuja samantyyppisten koronaan liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi.

Molemmissa maissa on vahva kulttuuripolitiikka ja hyvinvointivaltiopeirinne, jossa kansallista kulttuuria arvostetaan ja tuetaan taloudellisesti. Maiden kulttuuripolitiikassa valtion ja kulttuuriministeriön rooli on olennainen. Molemmissa maissa on myös vahva keskushallinto, ja osa tehtävistä on delegoitu paikallisille tahoille laajalla ja monipuolisella tavalla. Myös taiteen ja kulttuurin toimijat ovat molemmissa maissa vahvasti organisoituneita.

6.1. Tarkastelun kohdennus

Kun COVID-19-pandemia pysäytti julkisen kulttuuritoiminnan, Ranskan kulttuuriministeriö kohtasi Suomesta tuttuja vaikeuksia. Kuinka suunnitella riittävät tukitoimenpiteet kulttuurialalle nopeasti? Miten tavoittaa tukea eniten tarvitsevat toimijat? Ranskan hallitus kehitti uudenlaisen ratkaisun, johon osallistui sekä julkisia että yksityisiä toimijoita kansallisella ja alueellisella tasolla. Lisäksi Ranska otti käyttöön alakohtaisen työttömyysjärjestelyn.

Tämä on tiivis yleiskatsaus, jota varten ei ole kerätty uutta tutkimusaineistoa, vaan tiedot perustuvat olemassa oleviin valtiollisiin ja muihin julkisten toimijoiden tilastollisiin aineistoihin. Tämän vuoksi keskitymme yhteen taiteen osa-alueeseen: *spectacle vivant*, eli esittävien taiteiden alaan. Tämä ala määritellään julkisissa politiikoissa käsittämään esitykset, joissa ainakin yksi taiteilija on fyysisesti läsnä. Ala sisältää teatterin, tanssin ja elävän musiikin – kuten ooppera, kuorot, sirkus jne. Se ei sisällä tallennettuja esityksiä, kuten elokuva- ja audiovisuaalisia tuotantoja.³⁶

Tarkastelun keskittyminen esittävien taiteiden alaan on perusteltua useista syistä. Ala kattaa suuren osan kulttuurialan haavoittuvimmista työntekijöistä. Elävän esityksen toteuttamiseen osallistuvat taiteilijat ja teknikot esiintyvät tyypillisesti lyhytaikaisten työsopimusten ja työttömyyskausien välissä, mikä on johtanut erityisen työttömyystukijärjestelmän luomiseen (katso alla). Ala on myös

³⁶ Määritelmän lähde: <https://www.culture.gouv.fr/Regions/Drac-Centre-Val-de-Loire/Nos-secteurs-d-activite/Spectacle-vivant-musique-danse-theatre-Pole-Creation>

kokonaisuudessaan ollut yksi COVID-kriisin ja sulkemistoimenpiteiden vaikutuksista eniten kärsineistä. Vuosina 2019–2020 yksityisten esittävien taiteiden tukitoiminnot kutistuivat Ranskassa 50 prosenttia, luomisen ja tapahtumien tekninen tuki jopa 58 prosenttia. Alan taiteilijoiden toiminta väheni 36 prosenttia ja useimpien alan työntekijöiden keskipalkka on laskenut huomattavasti (Unédic, 2021).

Toinen syy tarkastelun rajaamiseen esittäviin taiteisiin on se, että alalle kohdennettujen COVID-tukitoimenpiteiden tehokkuutta on ainakin osittain arvioitu. Ranskalainen *Cour des Comptes* (valtion menojen arvioinnista vastaava hallintoelin) on syyskuussa 2021 julkaissut kolme "flash-tarkastusta" COVID-tukitoimenpiteistä kolmella kulttuurialalla, joista yksi oli esittävien taiteiden sektori (*Cour des Comptes*, 2021). Tällainen niin kutsuttu "flash"-raportti on lyhyen perspektiivin arvio pitkän aikavälin syvällisen analyysin sijaan. Siitä huolimatta sen päätelmät ovat mielenkiintoisia, sillä arviointi vastaa samantyyppisiin kysymyksiin, joita tässä työpaperissa Suomen osalta käsitellään, vaikkakin vähemmän yksityiskohtaisesti. *Cour des Comptesin* arviointi perustuu kaikille asianomaisille elimille lähetettyihin kyselylomakkeisiin, niiden dokumentaation analysointiin, olemassa oleviin sidosryhmien kyselyihin, otantatarkastukseen (*sample auditing*) ja muihin saatavilla olleisiin tietoihin.

Kulttuuriministeri ja työministeri tilasivat erikseen vuoden 2021 alussa selvityksen "*intermittents du spectacle*" -kategorian, esittäviä taiteita edustavien taiteilijoiden ja työntekijöiden tilanteesta. Raportti sisälsi yleiskatsauksen työttömyystukitoimenpiteiden vaikutuksista, jotka ovat erityisen tärkeitä esittävien taiteiden kannalta (Gauron, 2021).

6.2. Tilanne ennen pandemiaa

Ennen pandemiaa Ranskan kulttuurialojen liikevaihdoksi arvioitiin 97 miljardia euroa. Niiden tuottama lisäarvo oli 47 miljardia euroa, mikä edustaa 2,3 prosenttia kansantaloudesta. Aloilla toimii miltei 80 000 yksityistä yritystä ja työskentelee 635 700 henkilöä (Ministère de la Culture, 2020). Kulttuurialat (ml. "luova teollisuus") on Ranskassa tunnistettu myös tärkeän talouskasvun alueeksi (+6,7 % vuodessa vuosina 2013–2018) ja sellaisena osaksi kansallista pitkän aikavälin investointistrategiaa.³⁷

Kulttuuriministeriöllä on tärkein rooli Ranskan kulttuuripolitiikan määrittelyssä ja toteuttamisessa. Sen toiminta-alaan kuuluu kulttuuriteollisuuden

³⁷ <https://www.culture.gouv.fr/Thematiques/Industries-culturelles-et-creatives/Strategie-d-acceleration-des-industries-culturelles-et-creatives>

tukeminen, luovien alojen tukeminen, kulttuuriperintö (museot, arkistot, arkkitehtuuri, arkeologia), "kulttuurikäytännöt ja kulutus" (ranskan kieli, kuluttajien kulttuurituotteet, kulttuurimatkailu jne.), koulutus ja kulttuurin saatavuus (kulttuuridemokratia), sekä oikeudelliset ja kaupalliset näkökohdat (tekijänoikeudet, kulttuurin rahoitus, työllisyys kulttuurialoilla).³⁸ Kulttuuriministeriön pandemiaa edeltävä budjetti vuodelle 2020 oli 3,6 miljardia euroa (Ministère de la Culture et de la Communication, 2018, 8). Muut ministeriöt tukivat vuonna 2020 oman osaamisalueensa kulttuuritoimintaa 4,4 miljardilla eurolla.³⁹

Lisäksi alueviranomaisilla (kunnat, aluehallinnon eri tasot ("départementit" (*département*), alueet (*région*)) on myös oma roolinsa kulttuuripolitiikassa. Alueviranomaisten merkitys on vähitellen kasvanut 1980-luvulta lähtien. Kulttuuripolitiikan instituutioiden välinen yhteistyö perustuu monitasoiseen ministeriöiden (ministeriöiden väliset sopimukset), alueviranomaisten ja valtion osastojen, eri alueviranomaisten, sekä viranomaisten ja kulttuurilaitosten ja -rakenteiden välisiin kumppanuus- ja sopimusmenettelyihin. Julkiset laitokset ovat yhä itsenäisempiä. Kulttuuriministeriötä edustavat aluetasolla hajautetut elimet (Directions régionales des affaires culturelles, DRAC) (*Compendium of Cultural Policies and Trends - Country Profile: France*, 2016).

6.3. Koronatuki

Ranskassa on ollut kolme sulkujaksoa COVID-19-pandemian seurauksena: ensimmäinen täysi sulkujakso 17.3. – 11.5.2020 (kulttuuripaikat avattiin uudelleen vasta kesä- tai heinäkuussa); toinen valtakunnallinen salku 30.10.2020–1.12.2020; ja kolmantena sarja alueellisia ja kansallisia salkuja, 26.2.2021–2.5.2021 (kulttuuripaikat saivat avautua uudelleen 19.5). Lisäksi heinäkuun lopusta maaliskuuhun 2022 asti vaadittiin terveystestiä (todiste rokotuksesta, toipumisesta tai äskettäinen negatiivinen testi) useimpiin julkisiin tiloihin pääsyyn.

Ranskan hallitus otti käyttöön kulttuuribudjettinsa sekä valtion lisärahoitusta kulttuurialojen tukemiseksi aikoina, jolloin julkinen toiminta oli tiukasti rajoitettua. Se jakoi laajalti erilaisia suoria ja välillisiä taloudellisia tukia.

³⁸ Lähde: <https://www.gouvernement.fr/le-ministere-de-la-culture>

³⁹ Muiden ministeriöiden summa sisältää eri ministeriöiden hallinnonaloille jakaantuen mm. taideopetusta ja koulupäivän jälkeen toteutettavia kulttuuritoimintoja, kirjastojen rahoitusta, museoiden rahoitusta, ja median tukea.

6.3.1. Kaikille toimialoille suunnatut tukijärjestelmät

Tärkeimmät kaikille toimialoille kohdennetut tukitoimenpiteet olivat "*fonds de solidarité*" (solidaarisuusrahasto), sekä rahasto "*activité partielle*" (osittainen toiminta). Solidaarisuusrahaston kautta annettiin taloudellista tukea pienille yrityksille, itsenäisille ammatinharjoittajille ja taiteilijoille myöntämällä 40 prosenttia taloudellisen tappion määrästä. Solidaarisuusrahasto tuki osaa niiden työntekijöiden palkasta, jotka eivät kattaakseen toimeentuloajan voineet tehdä kokoaikatyötä. Kulttuurisektorin osalta toimenpiteiden mittakaava oli vuodelle 2020 yhteensä 6,28 miljardia euroa (Cour des Comptes, 2021, 19).

6.3.2. Alakohtaiset tukijärjestelmät

Eri toimialoille luotiin laaja valikoima kohdennettuja toimenpiteitä. Jokaisella tukimuodolla oli erityinen kohderyhmä ja tarkoitus sekä erilliset kelpoisuuskriteerit. Osa perustui tulonmenetyksiin tai erityisiin taloudellisiin syihin, mutta joissain tukimuodoissa perusteeksi riitti alalla toimiminen.

Esimerkiksi esittävien taiteiden alalla musiikkiesityksiä järjestävät yritykset voivat saada tukea rahoitusvaikeuksien auttamiseksi ja toimintansa palauttamisen järjestämiseksi ("*fond de sauvegarde*"); teatteriyhtiöt voivat saada korvausta osasta kiinteitä kustannuksiaan, jos vähintään 20 prosenttia heidän esityksistään peruttiin ("*fonds d'urgence pour le spectacle vivant privé*"); eläinsirkus voi saada taloudellista tukea eläinten lukumäärän mukaan ("*aide financière pour les cirques animaliers*"); jne. Suurin osa alakohtaisista tuista oli suunnattu yrityksille ja organisaatioille, tarkoituksena pitää ne toiminnassa kriisin loppuun asti.

Taloudellisissa vaikeuksissa olevat taiteilijat ja teknikot voivat pyytää 1 500 euron kertaluonteista hätämaksua ("*Fonds d'urgence spécifique de solidarité pour les artistes du spectacle*") siinä määrin kuin varoja oli käytettävissä.

Alakohtainen tuki jaettiin kolmessa eri vaiheessa (Cour des Comptes, 2021, 11–13):

- Hätätoimenpiteiden ensimmäinen vaihe maaliskuun ja joulukuun 2020 välisenä aikana kulttuurialan tukemiseksi vuoden 2021 ensimmäisen ja toisen sulkemisen aikana.
- Toinen vaihe keskittyi talouden elvyttämiseen vuonna 2021, sisältäen suuren määrän toimenpiteitä kansallisten kulttuurilaitosten, alueellisten tuettujen kulttuurilaitosten sekä vapaarahoitteisten instituutioiden tukemiseksi.

- Maalis- ja toukokuussa 2021 julkistettu kolmas vaihe myöhemmäksi vuodeksi, mukaan lukien yksittäisten taiteilijoiden tukeminen, kulttuuripaikkojen uudelleen avaaminen sekä erityinen toimintasuunnitelma kesäfestivaaleille ja kulttuuritoiminnalle.

Suurin osa taloudellisesta tuesta esittäville taiteille jaettiin kahden kansallisen toimijan kautta: *Centre national de la musique* (kansallinen musiikkikeskus - CNM) ja *Association pour le soutien du théâtre privé* (yksityisen teatterin tukiliitto - ASTP). Molemmat ovat julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksia, jotka toimivat Ranskan kulttuuriministeriön alaisuudessa, mutta kuitenkin itsenäisesti. CNM on julkinen organisaatio, mutta ASTP on rekisteröity yksityiseksi voittoa tavoittelemattomaksi organisaatioksi. Toiminta rahoitetaan yleensä osuudella tapahtumalippujen veroista sekä julkisella ja yksityisellä lisärahoituksella. Tahot valittiin koronatuken jakajiksi perustuen niiden asemaan lähellä kulttuuritoimijoita. Niillä oli myös k/eskeinen merkitys alansa tarpeiden määrittämisessä. *Cour des Comptesin* mukaan "*spectacle vivant*" -sektorille jaettiin yhteensä 823,3 miljoonaa euroa.

6.3.3. Tekijänoikeusjärjestöjen tukijärjestelmät

Osana kriisitoimia tekijänoikeusjärjestöt saivat poikkeusluvan käyttää osan keräämistään varoista oman alansa taiteilijoiden tukemiseen. Elävien esitysten alalla SACD (*Société des Auteurs et Compositeurs Dramatiques*) korvasi teatteri- ja muiden esitysten tekijöille vähintään 50 prosenttia ja enintään 1 500 euroa kuukaudessa tulonmenetystä, kun muuta tukea ei ollut saatavilla ("*Fonds d'urgence spectacle vivant de SACD*").

6.3.4. Työttömyysetuudet

Palkansaajina tai itsenäisinä ammatinharjoittajina työskentelevien taiteilijoiden lisäksi Ranskassa työntekijöillä, jotka työllistyvät lyhytaikaisin työ sopimuksin taiteellisilla esitysalloilla (teatteri, musiikki, audiovisuaalinen ala, radio, tanssi jne.), on pitkään ollut erityinen asema. *Intermittents du spectacle* (viihdealan ajoittaiset työntekijät) -status myönnetään kahdelle yritysten työntekijäryhmälle, jotka työskentelevät lyhytaikaisilla sopimuksilla: 1) esiintyvät taiteilijat ja 2) teknikot ja tukihenkilöstö.

Statuksen mukaisesti lyhytkestoinen työllistyminen on mahdollista erityisin sopimuksin, jolloin lyhytaikaisten sopimusten käyttöön on normaalia vähemmän

rajoituksia. Ranskassa tässä asemassa olevien työntekijöiden määrä on kasvanut jatkuvasti ainakin vuodesta 2010 lähtien. Ranskan kaltaista, kulttuurialojen (tai pikemmin tietyn sen osan) erityistilanteen tunnistavaa järjestelmää ei Suomessa ole. Koska merkittävä osa (Ruotsissa yli 60 %) taiteilijoista toimii ainakin osittain taiteilijana, Ruotsissa *Konstnärsnämnden* on ehdottanut taiteilijayrittäjien erityisjärjestelyjen vakinaistamista ja myös yksinyrittäjien ja ns. yhdistelmätyöllistyneiden (*kombinatörer*) sosiaaliturvan vahvistamista (Ruokolainen ym. 2022). Suomessa koronakriisin myötä yrittäjien työttömyysturvassa oli määräaikaista laajennuksia⁴⁰.

Työllistymisjaksojen välissä on tyyppillisesti työttömyysjaksoja. Ranskassa ehdot täyttävät työntekijät voivat saada työttömyysetuutta kahdeksalta kuukaudelta, jos he ovat työskennelleet tietyn määrän tunteja viimeisten 12 kuukauden aikana.⁴¹ He voivat tietyn rajoituksen kerryttää myös työttömyysetuutta ja palkkaa saman kuukauden sisällä.

Intermittents du spectacle -status (tai vastaava) on ollut olemassa vuodesta 1936, mutta sen käyttöehtoja ja etuja on rajoitettu useita kertoja vuodesta 2003 lähtien. Vuonna 2019 status koski noin 276 000 ihmistä 112 miljoonalla työtunnilla (*Pôle emploi*, 2020). Suurin osa (54 %) työllistyi audiovisuaaliselle alalle, ja taiteilijoiden ja teknikoiden osuudet olivat suunnilleen samat.

Poliittisesta ja taloudellisesta näkökulmasta järjestelmää kritisoidaan sen jatkuvasta suuresta alijäämästä sekä sen perustumisesta alojen väliseen solidaarisuuteen myös tilanteessa, jossa kaikkien alojen työntekijät eivät välttämättä olisi halukkaita siihen. Taiteilijoiden ja ammattiliittojen edustajat ovat ilmaisseet huolensa tavasta, jolla järjestelmässä ei oteta huomioon työkyvyttömyyttä eikä peritä äitiysvapaan aikaisia etuuksia, mikä johtaa alhaisiin tuloihin tai tulojen puuttumiseen vapaan päätyttyä.⁴² Kansallisen budjettituomioistuimen (*Cour des Comptes*), ammattiliittojen, ja sosiaaliturvajärjestelmän suunnasta järjestelyä on moitittu siitä, että se kannustaa työnantajia sarjaan lyhytaikaisia sopimuksia silloinkin, kun pitkäaikaistyö olisi mahdollista. Näin järjestelmä tukisi laajaa työntekijöiden kirjoa ja ylläpitäisi työpaikkojen epävarmuutta (*Cour des comptes*, 2013).

Maaliskuussa 2020 kaikkien henkilökohtaisten esiintymisten peruuttaminen on johtanut huoleen siitä, että *intermittents du spectacle* -lain mukaiset

⁴⁰ <https://www.kasvurahoitus.fi/korona-opas/yrittajaejaen-tyoettoemyysturva>
https://www.kela.fi/ajankohtaista-henkiloasiakkaat/-/asset_publisher/kg5xtoqDw6Wf/content/yrittaja-voi-saada-tyomarkkinatukea-28-2-2022-asti-myo-tyottomyysturvan-omavastuupaivat-poistuvat-valiaikaisesti

⁴¹ 507 tuntia tai 43 12 tunnin jaksoa (verrattuna 130 päivään tai 910 työtuntiin 2 vuoden aikana normaalia työttömyysetuutta varten).

⁴² <https://www.assemblee-nationale.fr/14/rap-info/i0941.asp>

taiteilijat ja teknikot eivät ehkä pysty työskentelemään riittävästi saadakseen työttömyysetuuden, varsinkin sinä aikana, jolloin nämä etuudet voivat olla heidän ai-noat tulonsa. Tästä syystä hallitus antoi heinäkuussa asetuksen tämän työttömyysetuuden työaikavaatimuksen keskeyttämisestä.⁴³ *Année blanche* (valkoinen vuosi) -niminen toimenpide oli yksi tunnetuimmista luovien alojen tukitoimista. Sitä on sittemmin uusittu kolme kertaa vuoden 2021 loppuun asti. Lisätoimenpiteet helpottavat paluuta normaaliin etuusvaatimukseen koko vuoden 2022 ajan.⁴⁴

6.4. Havaintoja toimenpiteiden tehokkuudesta

Raportissaan esittävien taiteiden alan tukitoimista *Cour des Comptes* totesi, että kaksi tukijakelussa mukana olevaa toimijaa (CNM ja ASTP) mukauttivat onnistuneesti toimintaansa tukirakenteen luonnissa (yhdessä kulttuuriministeriön kanssa), hakemusten keräämisessä, päätösten tekemisessä, sekä tuen jakamisessa.

Tukea jakaneiden tahojen välillä havaittiin yksi ratkaiseva ero. Siinä missä ASTP pystyi jakamaan nopeasti kaikki sen kautta kanavoidut tuet, CNM jakoi vain noin puolet sille allokoituista varoista. *Cour des Comptes* selittää tämän eron niiden oikeudellisen aseman ja toimintasääntöjen eroilla: CNM:n tiukat menettelyt julkisena elimenä tekivät mahdottomaksi kehittää tarvittavia jakelualustoja yhtä nopeasti kuin ASTP teki. Toisaalta CNM:n toimintasäännöt antoivat paremman turvan myönnettyjen varojen käyttöön. Molempien tahojen täytyi yhtäkkiä laajentaa toimintaansa vastaamaan uusia tehtäviä, mikä aiheutti jännitteitä ja henkilöresurssivaikeuksia. Näiltä osin tilanteessa on nähtävissä samankaltaisuutta Taiken tilanteeseen Suomessa.

Rajoitetumpia tukia tietyille toimijoille (sosiaaliturvaviranomaisille ja tekijänoikeusjärjestöille) jaettiin muiden organisaatioiden kautta. Loppuja myönnettyistä varoista hallinnoivat suoraan kulttuuriministeriö ja sen alaiset yksiköt (DRAC). Arviointiraportin perusteella DRAC täytti menestyksekkäästi tehtävänsä jakelurakenteiden pilotoinnissa, määrittelyssä ja sovittelussa. Kaikilla tukea jakaneilla tahoilla oli tärkeä asema tiedon levittämisessä erilaisista tukimuodoista ja hakijoiden kanssa kommunikoinnissa, ja niiden kautta pystyttiin tavoittamaan erityyppisiä hakijoita.

⁴³ <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000042170029/2020-11-17/>

⁴⁴ <https://www.franceculture.fr/societe/intermittents-du-spectacle-lusine-a-gaz-de-lannee-blanche-est-remplacee-par-une-autre-usine-a-gaz>

Raportissa todetaan myös, että kulttuuriministeriö joutui kriisin aikana tukemaan taloudellisesti toimialoja, joita ei perinteisesti tuettu. Myös tässä on yhtymäpintaa Suomen tilanteeseen, etenkin OKM:n hallinnonalan osalta. Ranskassa kulttuuriministeriö antoi DRACille erityisesti tehtäväksi tavoittaa toimijoita, joita ei vielä ollut tuettu julkisesti. Vaikka tiedot puuttuivat raportin julkaisuhetkellä, *Cour des Comptes* totesi, että DRAC:ien myöntämä rahoitus hyödytti sekä jo tunnettuja suuria että pienempiä tai tuntemattomia toimijoita, vaikka tukisummat olivat joskus varsin niukkoja (*Cour des Comptes*, 2021, s.13).

Cour des Comptes toteaa kuitenkin myös, että erilaisten taloudellisten tukirahastojen suuri määrä vaikeutti niistä viestimistä mahdollisille tuensaajille. Ne, joilla oli mahdollisuus päästä tukien piiriin, hakivat useammin monialaisia (ei-sektorikohtaisia) toimenpiteitä. Tutkimuksen mukaan 89 prosenttia organisaatioista sai poikittaista rahoitusta, kun taas 43 prosenttia organisaatioista ja 37 prosenttia yksityishenkilöistä ei koskaan pyytänyt alakohtaista tukea (KYU Associés, 2021).

Yksittäisistä esittävien alojen taiteilijoista, tekniikoista ja hallintotyöntekijöistä maaliskuun 2020 ja toukokuun 2021 välisenä aikana 76 prosenttia oli saanut yhteensä alle 3000 euroa taloudellista tukea; 12 prosenttia oli saanut 3000–11999 euroa; ja 12 prosenttia yli 12000 euroa.

Cour des Comptesin raportissa korostetaan, että jakelusääntöjen tehokkuuden arviointia ei ollut suunniteltu. Tämä tarkoittaa sitä, ettei ole voitu todeta, onko jakosääntöjä noudatettu tai täyttivätkö myönnetyt varat riittävästi alan tarpeita. Vain käytävissä olevien varojen määrän ja käyttöasteen tarkastelu ajan myötä mahdollistaisivat näiden varojen sopivuuden arvioinnin alan tarpeisiin nähden. Kulttuuriministeriöllä tai sen toimijoilla ei myöskään ollut raportin julkaisuhetkellä tietoja kaikista tietyille tuensaajalle myönnetyistä taloudellisista tuista. Tämän vuoksi oli myös mahdotonta määrittää, kuinka hyvin alakohtaiset toimenpiteet yhdistettiin muun tyyppiseen taloudelliseen tukeen. Näiltä osin Suomen tilanne vaikuttaa vastaavalta.

Lopuksi, koska kriisin vaikutusten odotetaan jatkuvan ainakin vuoteen 2023 asti, raportissa korostetaan, että kriisitoimenpiteiden lopettaminen on toteutettava huolellisesti. Niitä ei tule jatkaa liian kauan, mutta ei myöskään poistaa liian raa'asti, toimijoita ja rakenteita vaarantaen. Erityisesti hajautettujen toimijoiden rahoitusrakenne on muuttunut radikaalisti kriisin aikana. Kriisin alkaessa niiden tulot perustuivat osuuteen niiden toiminta-alueen tapahtumalippujen veroista; toiminnan päättyessä niitä on tuettu suoraan valtion budjetista. Palaaminen edelliseen tilanteeseen voidaan tehdä vain asteittain.

Työttömyysturvajärjestelmän kautta annettavan tuen osalta huhtikuussa 2021 julkaistu raportti (Gauron, 2021) antaa myönteisen arvion tukitoimien tehokkuudesta. "*Année blanche*" oli merkittävä kriisin vaikutusten rajoittamisessa. Järjestelmän piirissä olevien keskipalkka laski 37 prosenttia vuonna 2020, mutta heidän tulonsa laskivat työttömyystuki huomioiden keskimäärin vain 10 prosenttia.

"*Année blanche*" -toimenpide on myös yleisesti ottaen osoittautunut tehokkaaksi hätätilanteessa. Se oli nopeasti sovellettavissa lisärahoituksen myötä, koska hallinnollinen kehys oli jo olemassa. Toimenpiteen kustannusarvio ajalle maaliskuusta 2020 joulukuuhun 2021 on 949 miljoonaa euroa ja lisäkustannus vuodelle 2021 arviolta 200 miljoonaa euroa (Cour des Comptes, 2021, s.9 ja 12). Se tarjosi suoraa tukea yksittäisille työntekijöille ilman suurta ylimääräistä paperityötä. Toisaalta marraskuussa 2020 tehdyn tutkimuksen mukaan tukitoimenpiteet auttoivat eniten pitkäaikaisia ammattilaisia (Issehnane and Merchaoui, 2020). Uudet tulokkaat hyötyivät toki myös työttömyysetuuksista, mutta koronan aikana he eivät pystyneet luomaan uusia kontakteja tai rakentamaan mainetta työelämässä, minkä seurauksena heillä saattoi olla erityisiä vaikeuksia taiteellisen toimintansa harjoittamisessa.

6.5. Päätelmiä

Kun Ranskan hallituksen oli kiireesti mukautettava varojen jakorakennettaan kulttuurisektorille, se kehitti uudenlaisen lähestymistavan yhteistyössä puolijulkisten ja yksityisten toimijoiden kanssa. Yhteistyökumppanit valittiin niiden tietämyksen ja niiden kautta kulttuurialojen toimijoiden kanssa mahdollistuvan vuorovaikutuksen vuoksi. Kumppanit vastasivat pääasiassa varojen jakamisesta, mutta olivat myös mukana tukirakenteiden suunnittelussa. Yhteistyö näyttää yleisesti ottaen onnistuneen: vaikka eri tukijärjestelmien monimutkaisuus suosi laajojen, eri alat kattavien tukijärjestelmien käyttöä, kohdennettua tukea asetettiin tietyille edunsaajaryhmille.

Alueviranomaiset aktivoivat paikallisverkostoja tavoittaakseen toimijoita, jotka eivät aiemmin olleet saaneet julkista tukea. Toinen tärkeä työkalu yksittäisten taiteilijoiden ja tekniikkojen tukemiseksi oli työttömyysturvan laajentaminen. Tämä kanava voitiin ottaa nopeasti käyttöön, ja se oli ratkaisevan tärkeä työsulkujaksojen aikana työttömäksi jääneiden esiintyjien ja tekniikkojen tulonmenetyksien rajoittamisessa. Menetelmät eivät kuitenkaan ratkaisseet kaikkia ongelmia; erityisesti vähemmän vakiintuneet taiteilijat ja teknikot jäivät epävarmaan tilanteeseen tukitoimenpiteiden päätyttyä. Ranskan tukitoimenpiteiden tehokkuuden

täydellinen arviointi on vielä tehtävänä. Tässä vaiheessa näyttää kuitenkin siltä, että toteutetut toimenpiteet olivat yleisesti ottaen tehokkaita.

Hallituksen ja tukitoimia kohdentaneiden yhteistyökumppanien työnjaon kannalta Ranskan ratkaisut näyttävät jossain määrin poikenneen Suomen valinnoista. Julkista tukea itsenäisesti jakaneet yhteistyökumppanit ovat voineet toimia ketterästi. Itse kulttuuriministeriö on linjannut keskeisiä periaatteita, mutta ei ole itse osallistunut yhtä aktiivisesti toimeenpanoon kuin OKM Suomessa. Etenkin esittävien taiteenalojen työttömyysturvan järjestämisessä Ranskassa valmiiksi käytössä ollut järjestelmä on mahdollistanut Suomen järjestelmää joustavamman reagoinnin kriisiajan vaikutusten minimoimiseksi alalla työskentelevien toimeentuloon.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Tässä työpaperissa loimme kokonaiskatsauksen useiden valtionhallinnon eri osien jakamien koronatukien kohdentumisesta luoville aloille. Tarkastelumme kattaa kaikki OKM:n hallinnonalalta vuosina 2020 ja 2021 jaetut koronatuot. Näiden lisäksi mukana ovat TEM:n hallinnonalalta Business Finlandin ja ELY-keskusten kautta jaetut koronatuot muilta osin paitsi kuntien yksityrittäjille myöntämät tuot, sekä Valtiokonttorin jakamat tuot ilman tapahtumatakuuseen kohdennettua rahoitusta.

Luokittelimme rekisteriaineistomme ESSnet-kehyksen mukaisten kymmen luokan mukaisesti siten, että ne kattavat eri taiteenalat, kulttuuriperinnön, ja myös mainonnan. Otimme tarkastelussamme huomioon myös sen, kuinka lähelle taiteellisen luomisen ydintä tuettu toiminta sijoittuu.

Käytössämme ollut rekisteriaineisto käsitti pitkälti yli 100 000 vuosien 2020 ja 2021 aikana tehtyä rahoituspäätöstä, joiden summa ylitti 2 miljardia euroa. Tästä kokonaisuudesta tunnistimme analyysikehyksemme mukaisen luoville aloille kohdennetun rahoituksen, noin 410 miljoonaa euroa. Opetus- ja kulttuuriministeriön osuus oli 151,4 miljoonaa (sis. SES:n kautta jaettu rahoitus), Taiteen edistämiskeskuksen luoville aloille kohdentama tuki 79,2 miljoonaa euroa, Valtiokonttorin 77,5 miljoonaa euroa, Business Finlandin 74,7 miljoonaa euroa, ja ELY-keskusten 26,9 miljoonaa euroa.

Luokittelemamme vuosia 2020 ja 2021 koskevan rekisteriaineiston lisäksi vuoden 2022 lisätalousarvioon sisältyy taiteelle ja kulttuurille suunnattua rahoitusta 62 miljoonaa euroa. Summa jaetaan OKM:n ja Taiken koronatukihakujen kautta. Myös Valtiokonttori on avannut uusia hakuja vuoden 2022 aikana. Viidennen kustannustukien hakukierroksen päätökset on jo tehty keväällä. Niiden summa oli liki 80 miljoonaa euroa, josta edeltävien vuosien jakaumien perusteella voidaan olettaa noin kymmenyksen kohdentuneen luoville aloille. Kustannustukien kuudennen hakukierroksen päätökset on vielä määrä julkistaa kesäkuun -22 taitteessa. Nämä summat mukaan lukien voidaan perusteellisesti arvioida luoville aloille suunnatun koronarahoituksen kokonaissumman nousevan liki puolta miljardia.

OKM:n ja Taiken kaikki tuki kohdistui luokittelumme mukaisesti luoville aloille, mutta muiden tahojen myöntämistä tuista luovien alojen osuus on seitsemästä kymmeneen prosenttiin. Eri aloista eniten tukea kohdennettiin esittäville

taiteille. Esittävät taiteet olivat selvästi eniten tuettu luova ala niin OKM:n (99,6 M€), Taiken (47,9 M€) kuin Valtiokonttorinkin (34,9 M€) vuosien 2020–2021 tukipäätöksissä. Esittävät taiteet korostuvat kaikkien myöntäjätahojen tunnistamana alana, sillä myös ELY-keskusten (5,8 M€) ja BF:n (14,3 M€) päätöksissä esittävät taiteet sai toiseksi eniten koronatukea. Esittävien taiteiden sisällä eniten tukea on kohdennettu musiikille. Käytettävissä olleen aineiston sisältämät tiedot eivät valitettavasti salli musiikin täsmällisten summien erittelyä kokonaisuudesta, sillä kaikissa päätöksissä ei ollut alatietoa riittävällä tarkkuudella erittelyn tekemiseksi. Silti pystymme toteamaan, että musiikin osuus on esittävien taiteiden sisällä suurin.

Mainontaa ovat tukeneet BF (25,4 M€), Valtiokonttori (14,5 M€), ja ELY-keskukset (8,2 M€): summiltaan se oli eniten vuosina 2020–2021 tuettu luovista aloista niin BF:n kuin ELY-keskustenkin päätöksissä, ja toiseksi suurin Valtiokonttorin päätöksissä. Audiovisuaalinen ala oli toiseksi suurin OKM:n (22 M€) ja Valtiokonttorin (16,3 M€) myöntämässä tuissa ja sitä on tukenut merkittävästi myös BF (11,6 M€ - 3. tuetuin luova ala). Taiken koronatuista toiseksi eniten kohdistui visuaalisen taiteen aloille (15,7 M€). Visuaalinen ala sisältää luokittelukehyksessämme myös muotoilun, mikä osaltaan selittää sitä, että visuaaliset alat ovat saaneet melko paljon tukea myös BF:n (9,1 M€ - 4. tuetuin ala) ja ELY-keskusten (4,9 M€ - 3. tuetuin ala) päätöksin. Näidenkään tahojen myöntämä rahoitus ei kuitenkaan kohdistu vain muotoiluun, vaan mukana on muun muassa gallerioille ja alan vähittäiskauppaan kohdennettua tukea.

Myöntäviä päätöksiä eri taiteenaloille oli kaikilla tukijatahoilla karkeasti samassa suhteessa kuin hakemuksia. Kooltaan luoville aloille myönnetyt tuet ovat tyypillisesti alle puolet muille kuin kulttuurin aloille myönnetystä tuesta. Eri taiteenaloja on kuitenkin myös tuettu varsin erisuuruisin myönnoin. Mainosalan ja muuten melko niukasti tuetun arkkitehtuurin mediaanimyöntösummat ovat suurimpia, kun taas kulttuuriperinnön, kirjallisuuden, kuvataiteiden ja esittävien taiteiden myönnot ovat pienimpiä. Vaikka esittäviä taiteita on kokonaisuudessaan tuettu huomattavasti enemmän kuin muita aloja, esittävien taiteiden edustajille myönnetyt yksittäiset summat ovat visuaalisen alan myöntöjen tapaan melko vaatimattomia.

Etenkin koronakriisin alkuvaiheessa tukipäätöksiä rajoittivat olemassa olleet hallinnolliset linjaukset. Tunnetuin esimerkki tästä lienee BF:n kehittämishankkeiden rahoitus: keväällä 2020 tukien myöntämistä kehittämishankkeille akuutin kriisin aiheuttamien ongelmien paikkaamisen sijaan kummasteltiin ja aihetta käsiteltiin

julkisuudessa.⁴⁵ OKM:n hallinnonalalla etenkin ministeriön itse myöntämien koronatuken osalta huomiota herättää niiden kohdentuminen valtaosiltaan OKM:n aiemminkin rahoittamille tahoille. Edunsaajien joukossa on muun muassa kansallisia laitoksia ja vos-laitoksia. Tässä on syy siihen, miksi eräissä koronan kuluessa tehdyissä analyysissä tukien kohdennuksia moitittiin: kun valmiiksi vahvoja toimijoita kiirehdyttiin tukemaan koronaan perustuvalla lisärahoituksella, vapaalla kentällä toimivien itsensä työllistäjien ja freelancereiden katsottiin jääneen rahoituskatveeseen (esim. Saari 2021). Analyysimme perusteella kritiikki ei ole täysin perusteetonta, joskin kulttuurin ja luovien alojen tukilinjauksia on tehty myös reagoiden koronan yksilötasolla viemiin toimeentulomahdollisuuksiin.

OKM:n hallinnonalalla hakukriteereitä ja hakukelpoisia tahoja linjattiin eri hakujen yhteydessä useita kertoja uusin tavoin. OKM:n omissa hakuilmoituksissa tämä näkyi varsinkin yhteisöavustuksissa. Mm. liiketaloudellisia perusteita nostettiin esiin. Taiken hakuilmoituksiin ilmaantuivat yksinyrittäjät ja elinkeinonharjoittajat, viidennellä hakukierroksella jopa ”taiteen ja kulttuurin ekosysteemi”, jotta hallinnollisin linjauksin ei luotaisi väliinputoajien ryhmiä ja päätöksiä voitaisiin tehdä joustavasti erilaisille toimijoille.

Käytettävissä olevan tukipäätösaineiston pohjalta on ollut vaikeata eritellä täsmällisesti toiminnan luonnetta. Kokeilumme rahoituspäätösten sijoittamiseksi ”luovien alojen kehämalliin” joka tapauksessa osoitti, että ns. taiteellisen toiminnan ydintä, joksi Throsbyn lähestymistavassa luetaan musiikki, kirjallisuus, esittävät taiteet ja visuaaliset taiteet, on tuettu luovien alojen koronatuilla eniten. Ytimessä korostuu esittävien taiteiden osuus. Merkittävä osuus tuesta on kohdistunut myös muihin kehän osiin. Summaltaan toiseksi eniten tukea on saanut toiminta, jonka Throsby on nimennyt laajempaan kulttuuriteollisuuden alaan (*wider cultural industries*) kuuluvaksi. Tähän lukeutuvat kulttuuriperintö, julkaisutoiminta ja painettu media, televisio ja radio, äänitystoiminta sekä peliala. Miltei yhtä paljon tukea on saanut Throsbyn mallia soveltaen kaikkein uloimmalle kehälle lukeutuva toiminta, kuten mainosala, arkkitehtuuri, muotoilu ja muotiala. Pienin tukisumma on kohdistettu Throsbyn toiselle kehälle sijoitettaville aloille kuten elokuvalle, museoille ja valokuvataiteelle.

Vaikka ”taiteelliseen ytimeen” kohdennettiin eniten rahoitusta, rahoituspäätökset olivat kehän muihin osiin myönnettyjä päätöksiä keskimäärin pienempiä: yksittäisten päätösten euromäärät kasvoivat kehä kehältä siirryttäessä taiteellisesta ytimestä pois päin. Ns. taiteellisessa ytimessä oleva toiminta on saanut

⁴⁵ Esim. <https://yle.fi/uutiset/3-11319616>

tukea enimmäkseen OKM:ltä ja Taikelta, ja toisella kehällä oleva toiminta edelleen OKM:ltä. Mitä kauemmas liikutaan taiteellisesta ytimestä, sitä enemmän alkaa korostua OKM:n hallinnonalan ulkopuolisten myöntäjätahojen osuus. Näiltä osin koronatukien jako noudattaa vakiintuneita valtionhallinnon vastuita. Jakaumat vaikuttavat samalla noudattelevan sellaista käsitystä luovista aloista, jossa luovat alat ymmärretään eri hallinnonaloilla eri tavoin. TEM tunnistaa perinteisesti vahvimmin kaupalliseen levitykseen kytkeytyneet alat (musiikki, muotoilu) muita taiteenaloja paremmin. Siinä missä Taike ja yhteisötukien osalta myös OKM ovat avanneet linjauksiaan kohti luovien alojen ulompia kehiä, tiettyjen taiteenalojen ytimestä näyttää vielä olevan matkaa BF:n ja ELY-keskusten yritystukien piiriin.

Olisi hyvä löytää ratkaisu siihen, miten luovien alojen kehitystä parhaiten voitaisiin tukea samaan suuntaan ja eri alojen tarpeet tunnistaen. Kuten johdannossa totesimme, valtionhallinnossa ei ole käytössä vakiintunutta luovien alojen määritelmää. Katsauksemme viime vuosikymmenien valtiopäiväkeskusteluihin osoitti, ettei täsmällisiin määritelmiin ole kyetty aiemminkaan. Myöskään tässä työpaperissa tarkastelemiamme luovien alojen tukia ei koordinoita eri hallinnonalojen tunnistaman yhteisen käsitteellisen pohjan perusteella. Tukien myöntäjätahoilla on omat käytänteensä ja käsityksensä siitä, miten, miksi, ja kenelle tukia jaetaan.

Aineistojen luokittelut vaihtelevat sen mukaan, kuka rahoitusta myöntää. Yhteisten luokittelujen rakentaminen olisikin ensimmäinen askel kohti kokonaisvaltaisemman käsityksen luomista luovien alojen toimijakentästä. Johdannossa viittasimme muun muassa taide- ja taiteilijapoliittisen työryhmän (OKM 2018) esityksiin, joissa todettiin, ettei TEM:n ja OKM:n hallinnonaloilta myönnettävän rahoituksen väliin tulisi jäädä katvealueita.

Rahoituspäätösten päällekkäisyyksien täsmällinen tarkastelu on aineiston puutteiden vuoksi vaikeaa, mutta samojen y-tunnusten esiintyminen eri myöntöpäätöksissä kertoo siitä, että samat hakijatahot ovat saaneet rahoitusta useampaan kertaan koronan aikana. Business Finlandin ja ELY-keskuksien myönnöt olivat useammin ainoita myöntöjä hakijataholle, kun taas OKM ja Valtiokonttorin myönnöt olivat useammin hakijoille, jotka olivat saaneet useampia myöntöjä.

Esimerkiksi Taiken koronatukikierrokset toivat sen jakamien tukien hakijoiksi suuren joukon virastolle tyystin uusia hakijoita. Tiedämme, että Taiken uudet hakijat ovat tulleet paljolti esittävien taiteiden kentältä, mutta emme tiedä, millaisten tukitoimien piirissä he normaalioloissa ovat toimineet, tai onko heille esimerkiksi ollut aiemmin luontevampaa liikkua TEM:n hallinnonalan puitteissa. Nämä kysymykset ovat vaikeasti vastattavia osaltaan juuri siitä syystä, että

myöntäjätahot eivät jaa yhteisiä määritelmiä. Tässä työpaperissa käyttämämme ESSnet-luokitus on yksi tapa saada esiin kokonaisuutta, joka luovien alojen osaluokista muodostuu. On kuitenkin yllättävänkin työlästä muodostaa ESSnet-luokittelujen kaltainen uusi sarake kaikkeen myöntöaineistoon, kun eri tahojen tuottamat rekisterit eivät valmiiksi sisällä yhdenmukaisesti ryhmiteltyjä tietoja.

Valtiokonttorin ja Business Finlandin aineistoon tuensaajat on merkitty TOL-luokituksen 5-numerotasolla. OKM:n ja ELY-keskusten aineistoissa saman luokitusasteen tietoja ei ollut valmiina, mutta saimme sen täydennettyä hakemalla y-tunnuksen avulla tuensaajan tiedot Patentti- ja rekisterihallituksen Yritys- ja yhteisötietojärjestelmästä (YTJ). Käytössämme ollut Taiteen edistämiskeskuksen aineisto ei sisältänyt TOL 2008-toimialaluokitusta tai y-tunnusta, joten siltä osin toimialatietoja ei ole mukana. Käsittelemämme aineiston perusteella TOL-luokituksen merkitseminen kaikkiin valtionavustuspäätöksiin olisi harkinnan arvioinen kehittämissuositus. Luokituksia olisi myös tarkoituksenmukaista tehdä paitsi taiteen- ja toimialan, myös toiminnan luonteen perusteella. Jatkossa olisi kaiken kaikkiaan tärkeää saada valtionavustuspäätösten rekistereihin systemaattisesti merkityiksi sarakkeita, jotka ovat yhteisiä riippumatta myöntäjätahosta. Tämä on nähdäksemme ainoa tapa helpottaa kokonaistarkasteluja ja samalla edistää myös luovien alojen käsitteellistä ymmärrystä suomalaisessa kontekstissa.

Kulttuuripolitiikan analyysien perusteella luovien alojen kehitysohjelmissa taiteilijoiden tilanteeseen ei aina ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Koronan mitaan esimerkiksi taide- ja kulttuurialojen ammattiliitto Teme kritisoi hallitusta freelancereiden unohtamisesta koronatukien kohdentamisissa. Julkisuudessa taiteilijoille suunnattua koronatukea myös kritisoitiin siitä, että jaettavissa apurahoissa ei huomioitu tarpeeksi hyvin tulonmenetyksiä. Työtilaisuuksien menettämisen korvaamiseen ei siten nähty uusista koronatuken instrumenteista huolimatta olevan toimivaa järjestelmää.

Yksi työpaperin luvuista sisältää vertailevan katsauksen Ranskan toteuttamiin koronatuken toimiin. Kohdensimme sen esiintyvien taiteiden alalle (*spectacle vivant*). Keskeinen Ranskaa koskevan katsauksen havainto on koronatuken kanavointi ilmeisen tehokkaasti kattamaan koronan aiheuttamia tulonmenetyksiä. Pohjimmiltaan koronan aikaisissa tukitoimissa on kyse poikkeusajan aiheuttamiin tulonmenetyksiin reagoimisesta. Ranskassa jo pitkään sovellettu lyhytaikaisten työsuhteiden piirissä esittävän taiteen alalla työskenteleviä koskeva *Intermittents du spectacle* -poikkeusjärjestely on mielenkiintoinen taiteilijoiden ja muiden luovilla aloilla työskentelevien työttömyysturvaongelmia ajatellen. Sen pohjalta tukitoimia kyettiin Ranskassa kohdentamaan niin tehokkaasti, että järjestelmän

piirissä olevien tulonmenetykset jäivät varsin maltillisiksi. Muita Suomea ajatellen kiinnostavia vertailukohtia ovat tukien jakaminen julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyönä – perusteena tuen jaon saaminen näin lähemmäksi tuen tarvitsijoita –, sekä aluetason viranomaisten kasvanut merkitys perinteisesti vahvasti keskusjoh-toiseksi mielletyn Ranskan kulttuuripolitiikan toteuttamisessa.

LÄHTEET

Valtiopäiväasiakirjat

e60/2007. Opetusministeriö E-kirjelmä OPM 2007-00209.

e33/2010. Opetus ja kulttuuriministeriö, perusmuistio OKM 2010-00022.

e98/2010 vp. E-kirje TEM 2010-00502.

Ekj 3/2003 vp. Alueellisen innovaatiotoiminnan tila, merkitys ja kehityshaasteet Suomessa. Eduskunnan kanslian julkaisu 3/2003. Tulevaisuusvaliokunta, Teknologian arviointeja 15. Loppuraportti. (Pirjo Ståhle, Markku Sotarauta).

Ekj 4/2004 vp. Välittävä, kannustava ja luova Suomi. Katsaus tietoyhteiskuntamme syviin haasteisiin. Eduskunnan kanslian julkaisu 4/2004. Tulevaisuusvaliokunta, Teknologian arviointeja 18. (Pekka Himanen).

K 10/2004 vp. Hallituksen kertomus valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna 2003.

K 11/1998 vp. Hallituksen kertomus valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna 1997.

K 8/1999 vp. Hallituksen kertomus valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna 1998.

KK 347/2001 vp – Raimo Mähönen / sd. Kirjallinen kysymys. Kotimaisen musiikin ja musiikkituotannon aseman vahvistaminen.

KK 302/2012 vp – Outi Alanko-Kahiluoto / vihr. Kirjallinen kysymys 302/2012 vp. Luovein alojen toimintaedellytysten parantaminen.

Ptk 91/1982 vp. Valtiopäivät 20.10.1982.

Ptk 93/1982 vp. Valtiopäivät 21.10.1982.

Ptk 44/1984 vp. Valtiopäivät 8.5.1984.

Ptk. 59/1984 vp. Valtiopäivät 24.5.1984.

Ptk. 112/1985 vp. Valtiopäivät 3.6.1985.

Ptk. 75/1990 vp. Valtiopäivät 11.6.1990.

Ptk. 125/1990 vp. Valtiopäivät 12.6.1990.

Ptk. 125/1991 vp. Valtiopäivät 14.1.1991.

Ptk. 104/1993 vp. Valtiopäivät 29.9.1993.

Ptk. 12/1996 vp. Valtiopäivät 22.2.1996.

Ptk. 47/1999 vp. Valtiopäivät 8.9.1999. Lähetekeskustelu, hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2000.

Ptk. 120/2002 vp. Valtiopäivät 17.10.2002.

Ptk. 12/2003 vp. Valtiopäivät 12.4.2003.

Ptk. 18/2018 vp. Täysistunto 7.3.2018.

SivL 2/1990 vp.

SivL 45/2010 vp. Sivistysvaliokunnan pöytäkirja 45/2010. 2.6.2010.

- SiVM 1/2009 vp – VNS 5/2008 vp. Sivistysvaliokunnan lausunto 1/2009 vp.
Valtioneuvoston innovaatiopoliittinen selonteko.
- SiVM 11/2010 vp – VNS 4/2010 vp. Sivistysvaliokunnan mietintä 11/2010 vp.
Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta.
- TaV 40/2010 vp. Talousvaliokunnan pöytäkirja 40/2010. 25.5.2010.
- TuVj 5/2011. Tulevaisuuden kulttuuriosaajat. Näkökulmia moderniin elämään ja työhön. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 5/2011. (Antti Hautamäki ja Kaisa Oksanen).
- TuVj 3/2000. Tulevaisuusvaliokunta, keskusteluasiakirja 8.3.2000.
- Tutkas 0006 v01. Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimus – investointi tulevaisuuteen. Keskustelutilaisuus 19.9.2011.
- TuVm 1/2002 vp. Tulevaisuusvaliokunnan mietintö, Valtioneuvoston selonteko Tasapainoisen kehityksen Suomi.
- TuVj 1/2007. Demokratia tulevaisuuden myllerryksessä. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen uudessa viitekehyksessä. (Mika Mannermaa).
- TuVj 3/2014. Sisäinen motivaatio. Tulevaisuuden työssä tuottavuus ja innostavuus kohtaavat. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 3/2014. (Frank Martela ja Karoliina Jarenko).
- TuVj 14/2014. Luovan talouden tulevaisuus. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 13/2014. (Markus Nordenstreng ja Harri Rinne).
- TuVM 1/2018 vp – VNS 5/2018 vp. Tulevaisuusvaliokunnan mietintö.
Valtioneuvoston selonteon 2. osa. Ratkaisuja työn murroksessa.
- UaVM 7/1990 vp.
- UTP 17/2005. Valtioneuvoston globalisaatio selvitys.
- VavM 58/1998 vp. Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 1999.Ptk.
103/1998 vp. Valtiopäivät 10.9.1998. Lähetekeskustelu, hallituksen esitys talousarvioksi vuodelle 1999.
- Vns 1/1993 vp – Eduskunnan kirjelmä – Kulttuuripoliittinen selonteko.
- Vns 4/2001 vp. Tasapainoisen kehityksen Suomi. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle.
- VNS 7/2013 vp. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko: kestäväällä kasvulla hyvinvointia.
- VNS 6/2017 vp. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osa. Jaettu ymmärrys työn muutoksesta.

Mietinnöt, selonteot, hallinnon sisäiset raportit, ja työryhmäraportit

- Cronberg, T. (2011). Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo. Raportti selvitystoimenpiteistä ja selvittäjä Tarja Cronbergin esitys hallitusohjelmatavoitteiksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:19.
- Komiteanmietinto 1992:32 (1992). Kupoli. Kulttuuripolitiikan linjat. Opetusministeriö.
- OKM (2011). Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisua 2011:8.
- OKM (2018). Taide- ja taiteilijapolitiikan suuntaviivat. Työryhmän esitys taide- ja taiteilijapolitiikan keskeisiksi tavoitteiksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö, julkaisu 2018/34.
- TAO (2002). Taide on mahdollisuuksia. Ehdotus valtioneuvoston taide- ja taiteilijapolitiiseksi ohjelmaksi. Taide- ja taiteilijapoliittinen toimikunta. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79509/opm_4_1_TAO.pdf?sequence=1
- TEM (2011). Sirpalepolitiikasta kohti luovan talouden ekosysteemiä. Loppuraportti työ- ja elinkeinoministeriön Luovan talouden strategisesta hankkeesta 2008–2011. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Konserni. 35/2011.
- TEM (2020a). Luovan talouden tiekartta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Yritykset. 2020:48. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-568-3>
- TEM (2020b). Työ- ja elinkeinoministeriö. Sisäinen tarkastus 2020. Business Finlandin liiketoiminnan kehitysrahoitus häiriötilanteissa. BDO Auditor Oy, 7.5.2020.
- TEM (2021a). Työ- ja elinkeinoministeriö. Sisäinen tarkastus 2021. ELY-keskusten rahoitusmenettelyt yrityksille koronaviruksen aiheuttamassa poikkeustilanteessa. Tarkastusraportti 17.6.2021. BDO.
- VN (2021). Koronapandemian vaikutuksia kulttuurialalla 2020–2021. Raportti kyselyn vastauksista. Valtioneuvoston julkaisuja 2020:23. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-654-9>

Muut lähteet ja tutkimuskirjallisuus

- Compendium of Cultural Policies and Trends - Country Profile: France (2016). https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/france/france_112016.pdf.

- Cour des comptes (2013). Le régime d'indemnisation du chômage à l'issue des emplois précaires. Référé. <https://www.ccomptes.fr/fr/publications/le-regime-dindemnisation-du-chomage-lissue-des-emplois-precaires>
- Cour des Comptes (2021). Audit flash: Le soutien du ministère de la culture au spectacle vivant pendant la crise sanitaire. <https://www.cpnfsv.org/sites/default/files/public/pdf/D-Donnees-statistiques/covid/Cour%20des%20comptes%2020210929-Audit-flash-spectacle-vivant.pdf>
- ESSNet-Culture (2012). European Statistical Network for Culture 2012 ESSnet – Culture. Final Report.
- Florida, R. (2002). The Rise of the Creative Class: and How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life. Basic Books. New York.
- FRAME (2020). Kysely koronaviruspandemian ja sen pitkittymisen vaikutuksista taiteen, kulttuurin ja luovien alojen toimijoiden toimintaan maaliskuu–elokuu 2020. Visuaalisen taiteen kentän vastaukset. https://frame-finland.fi/wp-content/uploads/2021/04/Raportti-OKM-koronakysely-2020_koonti-visuaaliset-taiteet_Frame-Contemporary-Art-Finland-1.pdf
- FRAME (2021a). Koronaviruksen vaikutukset kuvataiteen toimialaan ajalla 15.11.2020–31.3.2021. Suomen Taiteilijaseuran, Framen ja Kuvaston katsaus koronaviruksen vaikutuksista kuvataiteen toimialalle alkuvuodesta 2021. https://frame-finland.fi/wp-content/uploads/2021/04/Koronan_vaikutukset_kuvataide_keva%CC%88t-2021.pdf
- FRAME (2021b). Selvitys koronaviruspandemian vaikutuksista taiteen, kulttuurin ja luovien alojen toimijoiden toimintaan Vuosi 2020 ja vuoden 2021 ensimmäinen puoli (tammi– kesäkuu) Visuaalisen taiteen ala. https://frame-finland.fi/wp-content/uploads/2021/04/Raportti-OKM-koronakysely-2021-koonti-visuaaliset-taiteet_Frame-Contemporary-Art-Finland.pdf
- Gauron, A. (2021). Situation des intermittents du spectacle à l'issue de l'année blanche : diagnostic et propositions. <https://www.culture.gouv.fr/Espace-documentation/Rapports/Situation-des-intermittents-du-spectacle-a-l-issue-de-l-annee-blanche-diagnostic-et-propositions>
- Heiskanen, I. (1994). Kulttuuripolitiikan pitkät linjat. Kansallisen kulttuurin prototyypistä hyvinvointivalttiollisen kulttuuripolitiikan kautta kohti uutta – kenties monikansallista kulttuuria. *Hyvinvointikatsaus. Tilastollinen aikakauslehti*, 1994:2, 6–9.

- Heiskanen, I. (2015). Taiteen ja kulttuurin uusi asemointi talouteen: kulttuuriteollisuus, luovat alat ja luova talous. Teoksessa: Ilkka Heiskanen, Anita Kangas & Ritva Mitchell (toim.), *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö*, 109–190. Tietosanoma.
- Issehnane, S. and Merchaoui, W. (2020) 'Trajectoires des intermittents du spectacle indemnisés', *Culture chiffres*, n°4(4), p. 1.
<https://www.culture.gouv.fr/Thematiques/Etudes-et-statistiques/Publications/Collections-de-synthese/Culture-chiffres-2007-2021/Trajectoires-des-intermittents-du-spectacle-indemnisés-CC-2020-4>
- Jakonen, O. (2017). Kulttuuripolitiikka ja nationalismi kilpailuvaltio-Suomessa. Innovatiivinen luova talous, *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja 2016*, 20–37. <https://doi.org/10.17409/kpt-60100>
- Jakonen, O., Luonila, M., Renko, V., & Kanerva, A. (2020). Katsaus koronan vaikutuksista taiteen ja kulttuurin alojen toimintaedellytyksiin ja kulttuuripolitiikkaan Suomessa. *Kulttuuripolitiikan Tutkimuksen Vuosikirja*, 5(1), 50–59. <https://doi.org/10.17409/kpt.100430>
- Jakonen, O., Kurlin Niiniaho, A., Oksanen-Särelä, K. & Sokka, S. (2021a). *Mahdollisesti kulttuuria. Valtion kulttuurirahoitus Suomessa vuonna 2019*. Cuporen työpapereita 13.
https://www.cupore.fi/images/tiedostot/2021/cuporen_tyopapereita_13_mahdollisesti_kulttuuria.pdf
- Jakonen, O., Kurlin-Niiniaho, A., Oksanen-Särelä, K. & Sokka, S. (2021b). *Rahapelitoiminnan tuotot kulttuurille vuonna 2019. Määrä ja kohdennukset*. Cuporen työpapereita 14.
https://www.cupore.fi/images/tiedostot/tyopaperit/rahapelitoiminnan_tuotot_kulttuurille_vuonna_2019.pdf
- Kangas, A. (1999). Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet. Teoksessa: Anita Kangas & Juha Virkki (toim.), *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*. SoPhi 23, Jyväskylän yliopisto, 156–178.
<https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/yfi/tutkimus/sophi/1-25/sophi23>
- Kangas, A. (2004). New Clothes for Cultural Policy. Teoksessa: Anita Kangas & Pirkkoliisa Ahponen (toim.), *Construction of Cultural Policy*, SoPhi 94, University of Jyväskylä, 21–40.
<https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/yfi/tutkimus/sophi/76-100/sophi94>
- Karhunen, P. (2022). Tilastollinen katsaus Taiken koronatukiin 2020–2021. Esitys, Taike & Cupore Talks, Tavastia 10.2.2022.

- KEA (2006). *The economy of culture in Europe*. Study Prepared for the European Commission.
- KYU Associés (2021). Diagnostic-action dans le secteur du spectacle vivant. DEGFP, CNPEF-SV & AFDAS.
<https://www.cpnefsv.org/sites/default/files/public/pdf/D-Donnees-statistiques/covid/Diagnostic%20action%20spectacle%20vivant%20-%20Rapport%20final%20-%20%20Mai%202021.pdf>
- Ministère de la Culture (2020). L'impact de la crise du Covid-19 sur les secteurs culturels. <https://www.culture.gouv.fr/Thematiques/Etudes-et-statistiques/Publications/Collections-de-synthese/Culture-chiffres-2007-2021/L-impact-de-la-crise-du-Covid-19-sur-les-secteurs-culturels>
- Ministère de la Culture et de la Communication (2018). 'Morphologie et économie du champ culturel, pratiques et usages culturels'. Teoksessa: *Chiffres clés, statistiques de la culture et de la communication 2018*. Paris: Ministère de la Culture - DEPS (Chiffres clés statistiques de la culture), pp. 31–128. <https://www.cairn.info/chiffres-cles-statistiques-de-la-culture-2018--9782111515178-p-31.htm>
- Music Finland (2020a). Musiikkialan tilannekuva päivitty 4/2020 – koronatilanteen aiheuttamat tulonmenetykset heijastuvat musiikkialalle laajasti. <https://musicfinland.fi/fi/tutkimukset/musiikkialan-tilannekuva-2020-koronatilanteen-aiheuttamat-tulonmenetykset-heijastuvat-musiikkialalle-laajasti>
- Music Finland (2020b). Musiikkialan tilannekuva päivitty 8/2020 – korona vie elävän musiikin arvosta noin 70 prosenttia. <https://musicfinland.fi/fi/tutkimukset/musiikkialan-tilannekuva-2020-paeivitty-korona-vie-elaevaen-musiikin-arvosta-noin-70-prosenttia>
- Music Finland (2020c). Musiikkialan tilannekuva päivitty 10/2020 – tuet ja avustukset tasoittavat alan tulonmenetyksiä. <https://musicfinland.fi/fi/tutkimukset/musiikkialan-tilannekuva-2020-paeivitty-lokakuu>
- Music Finland (2021a). Musiikkialan tilannekuva päivitty 2/2021 – talvikauden koronarajoitukset syventävät alan tappioita entisestään. <https://musicfinland.fi/fi/tutkimukset/musiikkialan-tilannekuva-paivitty-talvikauden-koronarajoitukset-syventavat-alan-tappioita-entisestaan>
- Music Finland (2021b). Musiikkialan tilannekuva päivitty 4/2021: Musiikkialan ahdinko jatkuu jo toista vuotta.

- <https://musicfinland.fi/fi/tutkimukset/musiikkialan-tilannekuva-p%C3%A4ivitty-4-2021-musiikkialan-ahdinko-jatkuu-jo-toista-vuotta>
- Music Finland (2021c). Musiikkialan tilannekuva päivitty 11/2021: Epävarmuus leimaa tulevaisuutta. <https://musicfinland.fi/fi/tutkimukset/musiikkialan-tilannekuva-p%C3%A4ivitty-11-2021-ep%C3%A4varmuus-leimaa-tulevaisuutta>
- Oksanen, J., Olli Kuusisto, Maria Lima-Toivanen, Maria Mäntylä, Mika Naumanen, Nina Rilla, Anna Sachinopoulou, Katri Valkokari (2018). *In search of Finnish creative economy ecosystems and their development needs – study based on international benchmarking*. Publications of the Government’s analysis, assessment and research activities 50/2018.
- Piispa, M. & Ansio, H. & Houni, P. & Käpykangas, S. (2015). Osa-aikainen taiteilija? Vahvojen kategorioiden välissä rakentuva hybridi-identiteetti. *Työelämän tutkimus*, 13 (2), 151–157.
- Pôle emploi (2020). L’emploi intermittent dans le spectacle au cours de l’année 2019. 20.026. <https://www.pole-emploi.org/statistiques-analyses/entreprises/emploi-intermittents-du-spectacle/emploi-intermittent-dans-le-spectacle-au-cours-de-lannee-2019.html?type=article>
- Pyykkönen, Miikka & Sokka, Sakarias & Kurlin Niiniaho Ari (2021), Yrittäjätaiteilijat vapauden, luovuuden ja toimeentulon rajapinnoilla. *Työelämän tutkimus*, 19(1), 57–81. <https://doi.org/10.37455/tt.102880>
- Reich (2002). *The Future of Success. Working and Living in the New Economy*. Vintage books, NY.
- Rensujeff, K. (2015). [Taiteilijan asema 2010. Taiteilijakunnan rakenne, työ ja tulonmuodostus](#). Helsinki: Taiteen edistämiskeskus Taike.
- Ruokolainen, O., Lefever, N. & Hirvi-Ijäs, M. (2022). Taiteen jälleenrakennus – politiikka-analyysia ja tapausesimerkkejä. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. Teoksessa J. Pekkarinen, K. Siltanen & M. Virkkala (toim.), *Taidealan jälleenrakennus: Polkuja alan kestävään tulevaisuuteen* (Liite 1). Taideyliopisto.
- Ruusuvirta, M., Lahtinen, E., Rensujeff, K. & Kurlin Niiniaho, A. (2021). *Taiteen ja kulttuurin barometri 2020. Taiteilijat ja taiteen tekeminen kunnissa*. Cuporen verkkojulkaisu 67. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore ja Taiteen edistämiskeskus. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/2021/taiteenjakulttuurinbarometri_2020_cupore.pdf

- Røyseng, S. (2016). The social contract of artists in the era of cultural industries, *International Journal of Cultural Policy*.
<https://doi.org/10.1080/10286632.2016.1229313>
- Saari, L. (2021). *Kulttuurin puolesta. 24 keinoa kulttuuri- ja taidealan tukemiseksi covid-19 pandemian jälkeen*. KULTA ry.
- Sokka, S. & Jakonen, O. (2020). *Taidepolitiikan kepit ja porkkanan. Taiteen edistämiskeskuksen toiminta-avustukset taiteenalojen yhteisöille 2013–2019*. Cuporen verkkojulkaisuja 58.
https://www.cupore.fi/images/tiedostot/2020/taidepolitiikan_kepit_ja_porkkanat_raportti.pdf
- Sokka, S. (2022). Aims and allocations of public funding for culture in Finland. Teoksessa: Sakarias Sokka (toim.), *Cultural policy in the Nordic welfare states: aims and functions of public funding for culture*. Nordisk kulturfakta 2022:01. Nordic Council of Ministers.
<https://pub.norden.org/nordiskkulturfakta2022-01/#91691>
- Taideyliopisto (2022). Jenni Pekkarinen, Kirsi Siltanen & Janne Virkkunen (toim.), *Taidealan jälleenrakennus. Polkuja alan kestävään tulevaisuuteen*.
- TINFO (2020a). Teatterin tilannekuva koronakeväänä.
https://www.tinfo.fi/fi/Teatterin_tilannekuva_koronakevaana
- TINFO (2020b). Koronakevään tuhot teattereissa.
<https://www.tinfo.fi/fi/Koronakevaan-tuhot-teattereissa>
- TINFO (2020c). Vuosi joka keskeytyi. <https://www.tinfo.fi/fi/Vuosi-joka-keskeytyi>
- TINFO (2021). Karun vuoden karut luvut. <https://www.tinfo.fi/fi/Karun-vuoden-karut-luvut>
- Throsby (2008a). Modelling the cultural industries. *International Journal of Cultural Policy*, 14:3, 217–232.
<https://doi.org/10.1080/10286630802281772>
- Throsby, D. (2008b). The concentric circles model of the cultural industries. *Cultural Trends*, 17:3, 147–164.
<https://doi.org/10.1080/09548960802361951>
- Tilastokeskus (2020). Koronakriisi iski voimakkaasti esittäviin taiteisiin. Uutinen 30.9.2020. URL: www.stat.fi/uutinen/koronakriisi-iski-voimakkaasti-esittaviin-taiteisiin
- Tilastokeskus (2020b). Korona pisti kulttuuri- ja viihdetoiminnan polvilleen. Artikkelit 18.12.2020.
<https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/korona-pisti-kulttuuri-ja-viihdetoiminnan-polvilleen/>

Unédic (2021). L'impact de la crise sur l'emploi intermittent dans le spectacle en 2020. <https://www.unedic.org/publications/limpact-de-la-crise-sur-lemploi-intermittent-dans-le-spectacle-en-2020>